

פרשת

צו

שבת הגדול
יו"ט א של פסח
ספירת העומר

שעורו השבועי של מו"ר שליט"א
ובו דברים חוצבי להבות מהזוה"ק
מוסר ורמזים מפרשת השבוע

הלכות

שבת הגדול – ערב פסח – ערב פסח שחל בשבת
ההכנות לקראת ליל הסדר – תפילת ליל פסח
סדר ליל פסח – ספירת העומר

בהוצאת
ישיבת "נהר שלום" מקובלים
תכב"ץ – ירושלים
התשפ"א
להשיג בטל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מדין הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה
נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורנו ורבנו שליט"א

פרשת צו – שבת הגדול

תשפ"א

הלכות שבת הגדול

א. שבת שלפני הפסח נקרא "שבת הגדול", והמעם כי פסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום המישי, ובשבת שלפני כן שהוא עשירי לניסן נצטוו לקחת שה לבית אבות לצורך קרבן פסח, וקשרו אותו בכרעי מטתם, וכאשר ראו המצרים כן שאלום פשר דבר, ענו להם לשחטו לשם פסח כמצות ה' אלהינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו יכולים לומר דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו "שבת הגדול" וא.

ובמדרש רבה מובא, שכשעשו ישראל כן נקבצו בכורי מצרים אצל ישראל ושאלום למה זה לכם, וענו להם זבח פסח הוא לה', שעתיד להרוג כל בכורי מצרים, ולכן נצטוו לתת מדם הקרבן על שתי המזוזות ועל המשקוף לבל יבא אל בתינו לנגוף, מיד הלכו הבכורות אצל אבותיהם ואצל פרעה ובקשו לשלח את ישראל ממצרים לבל יהרגו, ונתקלו בסרוב מוחלט, ועשו הבכורות מלחמה ונהרגו רבים ממצרים, וזה שאמר הפסוק: למכה מצרים בבכוריהם. וכאשר ראו המצרים כך חגרו איש חרבו על ירכו, ויבקשו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ח"ו, וה' ברחמיו הגן עליהם והחלה את מצרים בתחלואים משונים ונידונו ביסורין גדולים ולא יכלו להזיק את ישראל, ועל שם שנעשו נסים גדולים לישראל באותו שבת שהיה לפני הפסח נקרא כל שבת שלפני הפסח שבת הגדול וכו'.

עינים והארות

זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו הבכורות מלחמה והרגו מהם הרבה הדא הוא דכתיב (תהלים קלו י) למכה מצרים בבכוריהם עכ"ל.

וכ"כ בכל בו (סי' מז) וז"ל: שבת שלפני הפסח נהגו לקרותו שבת הגדול והמעם לפי שניסן שבו יצאו ישראל ממצרים חל ביום ה' בשבת כמו שמצינו בסדר עולם, ומקחו של פסח מצרים שהיה בעשור לחדש בשבת שלפני הפסח היה, אמרו ישראל מה נעשה היאך נקח הפסח לעיני מצרים הן נזבח תועבת מצרים וכו' ולא יסקלוננו, אמר להם הקדוש ברוך הוא עתה תראו הנס הגדול אשר אנעשה לכם הלכו ולקחו איש פסחו להיות להם למשמרת עד י"ד יום לחדש כשראו המצרים כך חגרו איש חרבו על ירכו ויבקשו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים והשם ברחמיו הגין עליהם והחלה את מצרים בתחלואים משונים ונידונו ביסורין גדולים ולא יכלו להזיק לישראל ועל שם שנעשו נסים גדולים באותו שבת שהיה לפני הפסח נקרא כל שבת שלפני הפסח שבת הגדול. עכ"ל.

וידוע מה שכתוב בזה הקדוש (יתרו דף פח) שכל הברכות של כל השבוע כולן טמונות ונמצאות ביום השבת, וכל השפע של ימי השבוע מושפעים מיום השבת.

א"כ הכח של פסח של שנת גאולת בני ישראל ממצרים, וכן בכל שנה ושנה, הוא בשבת שלפני כן, ובאותה שבת היה כבר הכח של יציאת בני ישראל ממצרים.

ולכן נקראת שבת הגדול על שם הנס הגדול שקרה באותו שבוע, וכוחו של הנס ותמצית הגאולה של בני ישראל שהיה טמון באותה שבת קודש שזו שבת הגדול.

ועוד מעם נפלא, כי ידוע מה שנתבאר בספר עשרה מאמרות, שלעתיד לבוא בשבת הראשונה שבה יקריבו קרבנות בבית המקדש שיבנה בב"א, באותה שבת ישלימו כל הקרבנות שחסרנו בזמן הגלות, וזה שאנחנו אומרים בתפילת מוסף, את מוסף יום השבת "הזה" נעשה ונקריב לפניך, "הזה" הוא קרבן המוסף של השבת הזו נקריב לעתיד לבוא.

והנה אותה שבת היא כנראה שבת הגדול, תהיה ב"ד בניסן, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להנאל, ושבת שלפני הפסח תהיה

[א] טור וש"ע (סי' תל סעי' א): שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו. וכתב הב"י והגם שלפי מעם זה הוה ליה למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב הפסח ימים גדולים דבכולם נעשה הנס ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלתה אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו.

ולפי הסוד המעם שנקרא שבת הגדול כי חג הפסח הוא בחסד כנודע, ובשבת זו מתגלה ספירת החסד ותיקונו בעוצמתו ובכוחו, ולכן נקרא שבת הגדול, כי הגדול הוא בחינת החסד שנקרא גדולה. וכתב בספר מגלה עמוקות שנקרא שבת הגדול כי בו נפל העיז הגדול בכור המזלות ומלה שמו, וכן בו נפל השר של מצרים והשר של מצרים הוא שרו של עשו וכמא"ל שמו. ובשרצה הקב"ה לשרד שר מצרים, ציוה לתופשו קודם ביום השבת, שאנו קוראים אותו "שבת הגדול". שבאותו היום היו ישראל תופשים השה למטה, לרמוז שהשר היה תפוש למעלה ויושב בדין לפני הקב"ה כדי להסיר כחו. ונשחט השה בערב הפסח, לרמוז שאז הוסר כח המזל של המלה למעלה. ובשביל זה קורין אותו "שבת הגדול", לפי שגדל כחו לעשות זאת הפעולה לטובתנו.

ובספר מחברת הקודש למהרח"ו (דף עא ע"א) וז"ל: מעם שנקרא שבת הגדול להיות כי פרעה היה גדול המלכות ותחתיו ע' שרים לע' אומות והוא הראש שצר לישראל לכן לקח לחלקו במזלות מלה ראש המזלות והוא היה בכור גם כן והקדוש ברוך הוא כדי להראות גבורתו וכוחו לא הראוה כי אם בהבליג שד על עבודה זרה חלש על גבור ישראל שהם בחלק שבתא"י המורה על שבי ועוני והשליט על פרעה ומלה אלהיו שהוא מזל מלה שהיה בהיות מזל מלה בתוקף ממשלתו בחודש ניסן וגם ביו"ד בחודש שאז מלה בתקפו וגבורתו לכן ביום העשירי שלטו החלשים על אלהיו והיו לוקחים מלה ב"י לחודש וקושרים אותו למטה וצעק ד' ימים ויום העשור היה שבת ששולט בו כוכב ישראל שבתאי בהיותו חלש והוא הנס שנעשה הקב"ה שקמן נעשה גדול וקראו שבת הגדול והכן זה עכ"ל.

[ב] בגמ' שבת (פז): תניא דפסח שיצאו בו ישראל ממצרים היה ביום המישי. וכתבו התוספות (ד"ה ואתו) ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהם ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס כדאייתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך אמרו להם

ב. ועוד מעם שנקרא שבת הגדול מפני שנהגו ישראל שבשבת הגדול מתאספים הקהל בבתי כנסיות ובתי מדרשות לשמוע דרשת רבני וגדולי ישראל בכל מקום ומקום, ומאריכים הרבה בדרשות ובהלכות ולכן נקרא שבת הגדול, ועיקר הדברים יהיו בדיני הפסח והלכותיו המרוכבים למען ידעו את אשר יעשו. ומה טוב לשלב דברי אגדה למשוך לב העם [ג].

עיונים והערות

ודע לך אחי חביבי כי שבת הגדול היתה בתאריך י' ניסן – בעשור לחודש, שבו צוה הקב"ה לקחת שה, "שה" – גי' "כפרה", לומר שיום זה הוא כנגד יום הכיפורים שהוא בעשור של חודש תשרי שבו כפרתן של עם ישראל. וכמו שביום הכפורים אין קטרוג על עם ישראל, ואין רשות לשטן להשטין ולקטרג, כן בעשור לחודש ניסן, קשרו את המלה שהוא הע"ז של מצרים בכרעי המטה, שהיא המדרגה העשירית התחתונה, כי מטה אותיות מטה – למטה למטה, ונסתם פיהם של מצרים, ולא יכלו לומר שום דבר. ודבר פלא מובא בטור (סימן רפא) בפירושו על דברי התפילה בשבת קודש "ישמח משה במתנת חלקו" כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השעבוד שהכנידו עליהם, ביקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו, ונתנו לו, ובחר ביום השביעי. וכאשר נצטווה על יום השבת, שמח משה שבחר בו, וזהו ישמח משה במתנת חלקו, ע"כ.

וצריכים להבין מדוע בחר משה רבינו דוקא יום מיוחד את יום השביעי הרי יכול היה לבקש להקל כובד השעבוד ולבקש כל יום שעתיים או שלוש שעות מנוחה, למה משה רבנו ביקש דווקא את יום השבת, הרי היה יותר נוח לבני ישראל שבכל יום עבודה קשה שעבדו במצרים יקבלו שעתיים או שלוש מנוחה, במקום את יום השבת? אמנם משה רבנו, אוהבן של ישראל, רצה להרוויח עוד בזה, הלא מימיהן של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם, אברהם אבינו זקן יושב בישיבה וכו' (יומא כה:).

וכעת באו למצרים, ערוות הארץ, יושבים כל היום כולו מעורבים עם הגויים, אין להם פנאי לעבודת ה' ועוד מתערבים עם הגויים ולומדים ממעשיהם, מה יהיה בסופם ומה יהיה בכניהם ובחינוכם? לכן בחר להם יום אחד, יום של מנוחה וקדושה, יום שישבו בבתיים ולא יראו את המצרים לעיניהם, ואז יתבוננו בתורתם ויחזקו אמונתם בהקב"ה. ולכן משה רבנו ביקש דווקא יום אחד – יום השבת, שבני ישראל יהיו מנותקים מכולם, ביום אחד לא יראו גויים, ביום אחד לא יהיו קשורים לאף עניין, רק להקב"ה. ויום השבת זה היום המיוחד ביותר בימות השבוע שהוא יום שבתון.

[ג] כן כתב שבולי הלקט (סימן רה) בטעם השני מדוע נקראת שבת זו שבת הגדול וזה לשונו: טעם אחר לפי שמאחרין העם בשבת שלפני הפסח לשמוע הדרשה עד אחר הצות סמוך למנחה עד שדורשין שם הלכות ביעור והלכות שמירת המצות. הלכות מלאכת יום טוב הלכות חולו של מועד הלכות עשיית ליל ערב הפסח ועוד כדי לספר גבורות אלהינו איך באו אבותינו במצרים איך הוציאם בתועפות ראם לו וקרע לנו את הים ולספר ולדרוש בקהל את כל אשר עשה וכו', ומפני משך זה נראה בעיני העם היום גדול וארוך יותר מיום אחר ועל כן קראו לשבת זה שבת הגדול.

ואמר לנו מו"ר חכם יוסף עדס זצוק"ל כי בשו"ת שמו המור (יו"ד סוף סי' טו) בשם גדול ספרדי אחד הנקרא הרב מהר"י זאבי (בספרו אורים גדולים לימוד בו), דהנה וספרתם לכם ממחרת השבת באת הקבלה (מנחות סה:). ממחרת יומא טבא, דיום טוב נקרא גם כן שבת, והאפקורסים שאינם מאמינים בקבלת תורה שבעל פה נתפקרו בזה, והנה הרבה ענינים עשו חז"ל לפרסם הדבר ולהוציא מלב המינים, על כן גם זאת עשו להיכר וקראו לשבת שלפני הפסח שבת הגדול, מכלל דאיכא שבת קמין בשבוע הבאה, היינו יום טוב הראשון של פסח שנקרא גם כן שבת ששבתתו הוא קמין משבתת

גדולה מאד, שיוכלו להקריב כל הקרבנות, ולכן נקרא שבת הגדול. ושאלו המפרשים על זה, למה עושים בכל שנה זכר לאותו נס בשבת דוקא, ולא באותו תאריך שהיה הנס, דהיינו י' בניסן.

תירוץ לזה כתב בעל הלבושים ר' מרדכי יפה, דהנה כמבואר לעיל היה ציווי זה של "משכו וקחו לכם" לקחתו בעשור לחודש שזה היה ביום שבת קודש, וכשראו המצרים שכל עם ישראל לוקח שה ומושכים אותו באזנו התפלאו מאוד, כיון שידעו המצרים שעם ישראל שומר שבת קודש בכל ההלכות הקשורות בו ובכלל זה שאסור להשתמש בבהמה, ושואלים למה זה לכם, והשיבו לשוחמו לשם פסח, ומפני שהכרת הנס היתה ע"י שמירת שבת ששמרו ישראל, לכן עושים זכר לאותו נס בשבת דוקא וקוראים אותו שבת הגדול, ולא נקבע יו"ט ל' ניסן.

עוד טעם מדוע לא נעשה יו"ט ב' ניסן, כי עם ישראל עברו את הירדן בתאריך י' ניסן והיו שם ניסים גדולים כידוע, ואם היו עושים יו"ט ביום זה היו חושבים שזה על הנסים הגדולים של מעברות הירדן.

ודע שבענין זה ישנה עוד שאלה גדולה, מדוע ציוה הקב"ה לבני ישראל לקחת את השה ולקשור אותו בכרעי המטה בשבת דוקא, היה מצוה עליהם כאחד מימי החול, ולא היה נגרם מזה חילול שבת. ומבארים המפרשים בזה, שעל ידי שהיה ציווי זה ליקח בשבת, נעשה תיקון גדול לעם ישראל, כי היו מישראל שעבדו ע"ז את השה, ולכן אמר להם "משכו וקחו לכם צאן", דהיינו משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו צאן, ועתה עשו תיקון לזה שעזבו את הע"ז ושחטו אותו, וכעת מובן שציוה להם דוקא ביום השבת שע"י שמירת שבת נעשה תיקון לע"ז. וע"י ששחטו את הע"ז דהיינו שעשו תשובה נשחט ג"כ השר שלהם למעלה, ובזה היה צער גדול למצרים, שהיו שיניהם קהות על ששחטו את הע"ז שלהם, שנתבטלה הע"ז של המלה.

כידוע שהמצרים היו תופסים הע"ז שלהם מהאוזן ולוחשים למלה באוזן והיה יוצא מהאוזן ש"ד, והיו שואלים ממנו מה שצריכים לכן אמר הקב"ה לישראל משכו וקחו לכם צאן, משכו אותו מהאוזן להכניע אותו ולהראות שאין בו ממש.

ולפי סודן של דברים, טעם לקיחת השה דוקא בשבת ולא ביום חול, שכידוע שבמצרים היתה טומאה גדולה עד מאד, עד כדי כך שאפי' אם מלאך היה יורד למצרים להוציא את ישראל, היה גם הוא נטמא, ורק הקב"ה בעצמו יכל להוציא את ישראל ממצרים, ורמו אמרו בזה כי 'פסח' – ר"ת ח' פעם ס' שזה גי' לילית, שהיא טומאה גדולה וכישופים עצומים.

ועתה ע"י שציוה עליהם הקב"ה ליקח את המלה שהוא הע"ז וכח הטומאה הנוראה שלהם, ולשלוט בו ולעשות בו שפטים וכו', וכל זה בשבת קודש בבוקר, שאז מקבלים מוחין גבוהים מהכמה ובינה העליונים, אז היה כח להכניע ולהתנבר על הע"ז והטומאה הגדולה שלהם. אבל אם היה נעשה דבר זה ביום חול לא היה כח גדול לזה, ורמו יש בה כי שמו של הע"ז "שה" – ר"ת 'שבת הגדול'.

טעם נוסף לסיבת הלקיחה דוקא בשבת, כי עם ישראל הקדושים הם כנגד הבן הבכור העליון, וכמו שהוא היה בגלות בבחי' תלת כלילין בתלת, כן ישראל למטה היו בגלות במיצר העליון במצרים, וידוע שהגאולה התחילה כבר מ"ח ניסן, ובעשרה ימים שמר"ח עד יום י' בניסן, יצאו עשר ספירות דו"א מן הגלות, ולכן צוה הקב"ה דווקא ביום זה ליקח את השה, כי כבר אין שליטה למצרים עלינו.

- ג. עוד י"א מעם אחר, לפי שמפטרין בה הפטרת וערבה לה' וכו' שנוכר בה הפסוק הנה אנכי שולח לכם את אליהו וגו' שהוא דומה לבשורת משה על הגאולה במצרים, והוי מעין המאורע של שבת הגדול. אמנם העיקר הוא שרק כשחל ערב פסח בשבת מפטרין וערבה לה' והו'.
- ד. כשחל ערב פסח בשבת יש להקדים דרשת שבת הגדול לשבת שלפניו והו'.
- ה. בשבת הגדול נהגו לברך זה לזה בלשון שבת הגדול שלום. ומחזיר לו: שבת הגדול שלום ומבורך, וכל זה לזכור ניסי ה' הגדולים שנעשו בשבת זו והו'.

מאמרי הזוהר – שבת הגדול

מסביר הזוה"ק, הַשָּׁה הִיחַ עֵיקַר הַעֲזוֹ שֶׁל הַמִּצְרִים כִּי הוּא רֹאשׁ לְכָל הַמְּזוּלוֹת, וְהוּא נִקְרָא "תּוֹעֵבַת מִצְרַיִם" כִּךְ שֶׁמָּה שֶׁל הַעֲזוֹ שֶׁלָּהֶם, כִּי הֵם מִתְעַבִּים אֶת הַקְּדוּשָׁה, וְזוֹ הִיְתָה חֲכָמָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁלָּקַח אֶת אֲחִיו שִׁיחֵיו רוּעִים אֶת הָאֱלֹהִים שֶׁל הַמִּצְרַיִם וְעִזְזוֹ יִשְׁלְטוּ עַל הַמִּצְרַיִם, וְהַמִּצְרַיִם יִכְבְּדוּ אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁמְכַבְּדִים אֶת הַעֲזוֹ שֶׁלָּהֶם, וְהַשְּׁבִטִים יִשְׁלְטוּ עַל הַעֲזוֹ שֶׁלָּהֶם וְיִכְפּוּ אוֹתוֹ שִׁיחִיהָ תַּחַת יָדָם, וְאִם יִשְׁלְטוּ עִם יִשְׂרָאֵל עַל הַמִּצְרַיִם בְּעַצְמָם, וְלִכֵּן הוֹשִׁיב אוֹתָם בְּמִיטַב הָאָרֶץ בְּאָרֶץ רַעֲמֶסֶס שֶׁשֵּׁם הֵם רוּעִים אֶת הַצֹּאן שֶׁלָּהֶם.

ח"ג דף ר"ג ע"ב

רְבִי תִּיָּא פְתַח, בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח וְגו'. הנה כתוב בתורה בעשור לחודש

הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית. והטעם הוא, כי ב"ב חודשים יש ג' הוי"ת ויש בהם י"ב אותיות, א"כ

חודש ניסן הוא י' של הוי"ה, ולכן צוה בעשור לחודש שיקחו השה, הכונה מתי שאות י' שולטת. ועתה שואל, **אִימָרָא**

דְּאִיְהוּ פֶּסַחָא אֲמַאי שה שהוא קרבן פסח מדוע דוקא שה? הרי המצרים עובדים כל בהמה, כדלקמן, ובעבור

זה הקב"ה היכה כל בכור בהמה א"כ מדוע דוקא שה. **אַלָּא דְּחֵלָא דְּמִצְרַיִם וְאַלְהָא דְּלַהוֹן הָוָה**

אֲמָרָא אלא מתרץ שעיקר היראה של המצרים והאלוה שלהם היה הטלה, **בְּגִין דְּמִצְרַיִם פְּלַחִין לְמִזְל**

טְלָה [א] לפי שהמצרים עובדים למזל טלה שהוא ראש ל"ב מזלות, (רעיא מהימנא לקמן) כי המצרים ראו שהמזל הטוב

עינוים והארות

ושכן נהגו. וכן כתב הגר"ז (שם סעיף ג). וכן היה המנהג הקדום בירושלים, וכמו שהביא בספר ארץ חיים (סי' תל). וראה גם בספר זכרונות אליהו ערך הפטרה. וכן כתב בספר נתיבי עם שם, שמנהג ארבע בתי הכנסת המשולבים יחד שבעיר העתיקה היה להפטיר וערבה לה' רק כשחל בערב פסח. וראה גם בכה"ח שם אות ג'. וכן ראינו שכן היה המנהג בירושלים. וכן היה עיקר להלכה ולמעשה, אלא שכעת שנתרבו ב"ה האוכלסין מכמה מקומות, יש בתי כנסת שבהם מפטרין בכל שנה וערבה לה', וכל מקום ימשיך כמנהגו, שהרי בכל אופן יוצאים ידי חובת הפטרה. ואף מי שנודמן למקום שמפטרין שלא כמנהגו, לא ישנה ממנהג המקום, ויפטיר כמנהג אותו בית כנסת.

[ה] מועד לכל חי (א, יט) בשם הכנסת הגדולה ושכן נהגו למעשה. חזון עובדיה עמוד לב.

[ו] כן כתב במחזיק ברכה (אות ב) שנהגו המדקדקים שבמקום מה שאומרים בשבתות דעלמא, שבת שלום מבורך. בשבת הגדול יאמרו "שבת הגדול מבורך". (כה"ח ס"ק ב) והסימן לזה ר"ת משה. וכ"כ בחזון עובדיה (הלכות שבת הגדול הלכה א).

[א] ידוע שפרעה היה חושב שהקב"ה ברא את העולם, אך חשב שהקב"ה מסר את העולם למזלות, ולכן היו עובדים את המלה שהוא הבכור לכל המזלות שעל כן הוא החודש הכי פורה והאור הכי טוב שהוא חודש האביב, אב ל"ב חדשי השנה. ולכן צוה הקב"ה לשהוט

יום השבת, עד כאן דבריו, לדעתי טעם זה הוא חשוב ודבר נחמד, עכ"ל.

[ד] הלבוש בסימן ת"ל הביא שיש נוהגים להפטיר בשבת הגדול וערבה לה' בכל שנה, משום הפסוק הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, שדומה לבשורת הגאולה על ידי משה במצרים. ויש נוהגים להפטיר וערבה לה' רק כשחל שבת זו בערב פסח, ומשום שכתוב בה הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, וזמן הביעור הוא בערב פסח. ובספר מעשה רב סימן קע"ב כתב, שמנהג הגר"א שדוקא כשחל ערב פסח בשבת לא מפטרין וערבה לה'. וכן נוהגים ההולכים כמנהג הגר"א. וכן כתב בערוך השלחן שם סעיף ה' שכן נהגו הם. ובמעשה רב בהגהות שם ביאר, שדוקא מהמת הטעם של ביעור מעשר אין אומרים כשחל בערב פסח, משום שאין מפרישין מעשרות בשבת, ע"ש. ומור"ר האור לציון (ח"ג פ"ה במקורות לתשובה ב) כתב ונראה לתת טעם פשוט למנהג הגר"א, משום שאומרים בהפטרה זו הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, והרי אין בן דוד בא בשבת, כיון שאין אליהו הנביא בא בערכי שבתות וערכי ימים טובים, כדאיתא בעירובין דף מ"ג ע"ב, ולכן כשחל שבת הגדול בערב פסח לא אומרים הפטרה זו. (וראה גם בליקוטי מהרי"ח בסימן תר"ל שם). וראה בספר יפה ללב ח"ח סימן ת"ל שבאיזמיר לעולם אינם מפטרין וערבה לה'.

והנה כבאר היטב (סי' תל ס"ק א) פסק לומר רק כשחל בערב פסח,

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְרַבֵּי חֵיָא, וְהָא תַנִּינָן בְּמָה דְאַתְפָּרַע קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא מְאֵנֵן
 דְּפִלְחֵי לְעִבּוּדָּה זָרָה וְהָרִי לְמַדְנָו כְּמוֹ שֶׁנִּפְרַע הַקְּב"ה מֵאוֹתָם שְׁעוּבָדִים לְעִבּוּדָּה זָרָה, הָכִי
 אֶתְפָּרַע מֵעִבּוּדָּה זָרָה מִפְּשֵׁי כִּךְ נִפְרַע מֵעִבּוּדָּה זָרָה עֲצֻמָּה, וְא"כ עֵתָה קִשָּׁה, וְכִי יוֹסֵף עֲבִיד
 לְאַחֵי עִבּוּדָּה זָרָה וְכִי יוֹסֵף עֲשֵׂה אֶת אַחִיו ע"ז שִׁישְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם ח"ו? אָמַר לֵיהּ, לָא עֲבִיד יוֹסֵף
 לְאַחֵי עִבּוּדָּה זָרָה אִמַּר לוֹ, לֹא עֲשֵׂה יוֹסֵף אֶת אַחִיו עִבּוּדָּה זָרָה, אֲלֵא עֲבִיד לֹאן לְשִׁלְטָאָה עַל
 עִבּוּדָּה זָרָה דִּילְהוֹן אִלָּא עֲשֵׂה אוֹתָם שׁוֹלְטִים עַל עִבּוּדָּה זָרָה שֶׁל הַמְצָרִים, וְלֹאֲכַפֵּיָא עִבּוּדָּה זָרָה
 דִּילְהוֹן תְּחִתּוֹת יְדֵיהוֹן וְלֹהֲכַנִּיעַ אֶת הָעִבּוּדָּה זָרָה שֶׁל הַמְצָרִים תַּחַת יָדָם ע"י קְדוּשַׁת הַשְּׁבִטִים, וְלִרְדָּאָה
 לֹאן בְּמִקְלָל וְלִרְדוֹת אוֹתָם בְּמִקְלָל, כִּי ע"י הָאוֹר וְהַקְדוּשָׁה שֶׁל שְׁבִטֵי י"ה תִּכְנַע הַס"א וְהַע"ז שֶׁל הַמְצָרִים כְּשִׁפְחָה לְפָנֵי
 גְּבִירָתָהּ. וְלִשׁוֹן רוּעֵי צֶאֱן מִלִּשׁוֹן רוּעַ הַתְרוּעָה הָאֲרָץ, שְׁפִי "מְכַנְיַעֵי צֶאֱן". אָמַר יוֹסֵף, אִי יִשְׁלְטוֹן אַחֵי
 עַל עִבּוּדָּה זָרָה דִּילְהוֹן, כָּל שְׁכֵן דִּישְׁלְטוֹן עַל גְּרַמְיָהוֹן אִם יִשְׁלְטוּ אַחֵי עַל עִבּוּדָּה זָרָה
 שֶׁל הַמְצָרִים, כֹּל שְׁכֵן שִׁישְׁלְטוּ הַשְּׁבִטִים הַקְדוּשִׁים עַל עֲצֻמָּם וְגוֹפֵם שֶׁל הַמְצָרִים שִׁיחֵי כְּפוּפִים וְנִכְנַעִים לָהֶם, וְכִינֵן כְּדִי
 אוֹתֵיב לֹאן בְּמִיטְבַּ אֲרָעָא וּבִשְׁבִיל כִּךְ הוֹשִׁיב אוֹתָם בְּמִיטְבַּ הָאֲרָץ כִּי שֵׁם הִיָּה עֵיקַר שְׁפַע מְזוֹלָם, וְעִי"ז
 וְאַשְׁלִיט לֹאן עַל כָּל אֲרָעָא הַשְּׁלִיט אוֹתָם עַל כָּל אֲרָץ מְצָרִים, וְאִז יִשְׁלְטוּ גַם לְמַעְלָה עַל הַשָּׁר שֶׁל מְצָרִים,
 וְאִז הַשָּׁר יִקְבַּל אֶת הַשְּׁפַע שֶׁל מַהֵם. וְא"כ עֵיקַר הַשְּׁפַע יִקְבַּלו עִם יִשְׂרָאֵל, וְהַמְצָרִים יִקְבַּלו אֶת הַתְּמַצִּית.

אמר הקב"ה, בעשור לחודש שאז עלה כח הקדושה בעשר ספירות קדושות, וכן י' ניסן באותה שנה היה יום
 שבת קודש, בכח הקדושה הזאת תקחו את השָׁה שהוא הע"ז של מצרים ויהיה במעצרו ג' ימים לבטל ג' קליפות
 טמאות, וביום ד' שהוא ער"פ תתאספו עליו לדונו ולהכניעו ולשחטו להוציא ממנו את הכח שיונק מן הקדושה,
 וכאשר המצרים היו שומעים את האלוה שלהם שהוא במאסר והם לא יכולים להצילו, היו בוכים והיה קשה
 להם מאוד כאילו הם עצמם נעקדים להרגו, ואחר השחיטה תצלו אותו באש כמו שכתוב "פסילי אלהיהם
 תשרפו באש" ולא מבושל, כדי שיצא הדם שהוא הטומאה ע"י הצלי אש. וכן כדי שיהיה ריחו נודף בכל
 מצרים וכדי שיראו אותו ולא יהיה מכוסה בסיר, ועוד שיהיה ראשו כפוף על כרעיו בשפלות, שלא יאמרו זו
 חיה אחרת, ועוד שלא לאכלו בתאוה ברעב אלא על השובע דרך בזיון, ועוד ועצם לא תשברו בו אלא לזרוק
 העצמות בשוק.

וְעַל דָּא אִמְרָא דְאִיהוּ פְּסַח אִמְאֵי וְעַל זֶה שְׁשֹׁאֵלֶת שֶׁהָא פְּסַח אִמְאֵי, כְּלוּמַר מְדוּעַ צִוִּיה הַשִּׁי"ת
 לְהַקְרִיב הַטְּלָה לְקֶרְבֵן פְּסַח? אֲלֵא [ב] דְּחֵלָא דְּמַצְרָאֵי וְאַלְהָא דִּילְהוֹן הָוָה אִימְרָא
 אִלָּא הִיּוֹת שֶׁהִירָאָה וְהַע"ז שֶׁל הַמְצָרִים וְהָאֵלֹהִים שֶׁלָּהֶם הִיָּה טְלָה, אָמַר קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא, מְבַעְשׂוֹר
 לְחֵדְשׁ אִמַּר הַקְּב"ה בְּעֶשְׂרֵה בְּנִיסָן כִּי אִז מִתְגַּדֵּל כֹּחַ הַקְדוּשָׁה לְבַטֵּל כֹּחַ הַטּוּמָאָה שֶׁל הַמְזוֹל שֶׁלָּהֶם שְׁעוּלָה לְשׁוֹט,
 סִיבּוּ דְּחֵלָא דִּילְהוֹן דְּמַצְרָאֵי וְתַפְשׂוּ לֵיהּ תִּקְחוּ אֶת הִירָאָה שֶׁל הַמְצָרִים וְתַתְּפְּשׂוּ אֶת הַשָּׁה,
 וְיִהְיֶה אֲסוּר וְתַפִּישׁ בְּתַפִּישָׁה דִּילְכוֹן יוֹמָא חַד וְתִרְיָן וְתִלְתָּ וְיִהְיֶה אֲסוּר וְתַפּוּס בְּמַעְצָר
 שִׁלְכֶם יוֹם אֶחָד וְשָׁנִים וְשִׁלְשָׁה יָמִים כִּדִּי לְהַכְנִיעוֹ לְבַטֵּל כֹּחַ ג' קְלִי טְמָאוֹת. וְלֹא אִמַּר ג' יָמִים כִּי הַקְּלִיפּוֹת הֵם מְפוֹרְדִים וְאִין

עינינים והארות

[ב] איתא בספר חסידים סי' תתשס"ב וז"ל: המצרים היו לוחשים באזן הטלה והש"ד עולה מתוך האזן ומגיד עתידות. לכן צוה הקב"ה "משכו" כדי לבנות אותם וללול בהם בזה האזן שבו הכח שלהם, ולקח אותו לשחיטת פסחים, ע"כ. ולכן יצדק לקראתו דחלא מצראי.

להם אחדות כמ"ש "יתפרדו כל פועלי און", וביומא ד' אפיקו ליה לדינא, ואתפנשו עליה וביום הרביעי שהוא ערב פסח שהוא כנגד קליפת נוגה [ג] הוציאו אותו לדין והתאספו עליו לדונו ולהכניעו ולשוחטו ולהוציא ממנו כל הכח שינק מן הקדושה, ויראו כולם כי גדול כח ישראל על קליפת נוגה ונכנעה קלי' נוגה לעם ישראל, ונכללה בקדושה, ואפשר לאכול ממנה.

וּבְשַׁעֲתָא דְּמַצְרָאֵי הָוּוּ שְׁמַעִין קָל דְּחֵלָא דִּילְהוֹן דְּתַפְיִישׁ בְּתַפְיִשָּׁה דִּישְׂרָאֵל
 ובשעה שהמצרים היו שומעים את קולו של היראה שלהם שהיה תפוס ועצור במאסר של עם ישראל, וְלֹא יִכְלִין לְשׁוּבָא לִיהּ וְלֹא יִכְלוּ לְהַצִּיל אוֹתוֹ, הָוּוּ בְּכַאֵן וְהָוָה קִשְׁיָא עָלֵיהּוּ כְּאֵלוֹ גְּרַמֵּיהּוּ אֶתְעַקִּידוּ לְקַטְלָא היו בוכים והיה קשה עליהם כאילו הם בעצמם נעקדים לההרג. אָמַר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְהִיָּה תַפְיִישׁ בְּרִשׁוֹתֵיכוֹ יוֹמָא בְּתַר יוֹמָא אַרְבַּעַה יוֹמִין אמר הקב"ה תפוש יהיה השה ברשותכם יום אחר יום ארבעה ימים, בְּגִין דִּיחֲמוֹן יִתִּיה תַפְיִישׁ בשביל שיראו אותו תפוש, וּבְיוֹמָא רְבִיעָאָה אֶפִּיקוּ לִיהּ לְקַטְלָא וביום הרביעי תוציאו אותו להורג, וְיִיחֲמוֹן לִיהּ מַצְרָאֵי הִיךְ אֶתוֹן עֲבָדִין בִּיהּ דִּינָא ויראו אותו המצרים איך אתם עושים בו דין, כדי להוציא ממנו הכח שינק מן הקדושה, וְדָא קִשְׁיָא לְהוּ מִן כָּל מַכְתְּשֵׁי דְעֵבֵד לוֹן קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא וזה היה קשה להם יותר מכל המכות שעשה להם הקב"ה, אֲנֹן דִּינִין דִּיעֲבֹדוֹן בְּדַחְלִיהוֹן אותם הדינים שעשו ביראתם ובע"ז שלהם.

לְבַתָּר דִּינִין לִיהּ בְּנוֹרָא ואח"כ צריך לדון אותו באש, דְּכַתִּיב, (דברים ז) פָּסִילִי אֶלְהִיָּהֶם תִּשְׂרֹפוֹן בָּאֵשׁ. אָמַר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא אמר הקב"ה לעם ישראל, אַל תֵּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא שנצלה רק מעט ויש בו עדיין דם האיברים ואינו ראוי לאכילה, דְּלֹא יִימְרוּן בְּרַעוּתָא וּבְתִיאוּבְתָא דְּדַחְלָנָא אַכְלִין לִיהּ הָכִי שלא יאמרו ברצון ובתאוה שיש לעם ישראל על הע"ז שלנו אוכלים אותו כך קודם שנצלה כראוי, אֶלָּא אֶתְקִינוּ לִיהּ צְלִי אלא תתקנו ותכינו אותו צלוי טוב לגמרי, וְלֹא מְבוּשָׁל אפי' שימלחו אותו וכבר מותר בבישול אלא רק צלי, כדי להוציא את כל דמו לגמרי לכן דוקא צלי, דְּאֵלוֹ מְבוּשָׁל יְהֵא טָמִיר וְלֹא יִחֲמוֹן לִיהּ שאילו נעשה אותו מבושל יהיה הכבש מכוסה בתוך

עינים והארות

במקום החזה ששם א' של וא"ו משם מ"ה, והוא רביעית דם שבלב, דהיינו אהי"ה בריבוע שהוא גימ' ד"ם, וכן טל"ה גמטריא ד"ם. ואמנם הממונה עליו שרו של מצרים הוא רה"ב היונק ממקום הנלוו והחוק הוא העורף ועולה נוגה מלא נו"ן ו"ו גימ'ל ה"א גמטריא רה"ב. ולא אמר מלה אלא שה, לרמוז שהמלה גדל ונעשה שה. וה"ם שם אהי"ה מרובע העולה טל"ה כנ"ל. וזה בריבוי אפ"א הפ"ה יפ"י הפ"ה עולה בגמטריא ש"ה.

וינוגה ו"רהב" נכנעו לישראל. ונלקח בשבת שאז נוגה פונה לצד הקדושה ונכנעה. ותפשי לה, ירצה, אמת שבשבת נכנעה לקדושה אבל אחר השבת מיד חוזרת לקליפה ומתחברת עם ג' חברותיה. אבל ישראל גברו עליה ותפשוה נגד רצונה עכ"ל.

[ג] בענין קליפת נוגה ז"ל ברמ"ז: ידוע שד' קליפות הן, ונוגה היא העליונה הקרובה אל הקדושה כי ה"ם עין הדעת טו"ר והיא אשר גדלה בעון אדה"ר, ולכן בה נפלו הנשמות. וגם שם נופלים ננעי בני אדם טיפות קרי, ושם נמצאו ושם היו כל אותן שהוליד אדם בק"ל שנים. והיא היתה קליפת מצרים שנקראת ערות הארץ, סוד נוקבא דנוגה שהיתה הרה מכל אותם הניצוצות. ולכן קדם יוסף הצדיק להיות שם ועמד חוק בנסיון הערוה, והיא היתה עזר והכנה גדולה לישראל שגלו שם להיות תיקון אדם וכל הניצוצות.

ויעקב בא לשם בן ק"ל שנה ומשה נולד כשאמו היתה בגיל ק"ל שנה. ולהיות שם כל אותו האור, לכן גדל מאד מלך מצרים שהוא פרעה היונק מסיגי הדעת שנפגם בחטא אדם. והוא בחינת העורף כי היה פרוע ומגולה כי נסתלק החשמ"ל. וצריך לומר כי מלה השולט בניסן שהוא סוד כתר רחל היוצא

הסיר ולא יראו אותו המצרים ולא יכאב ליבם כ"ב, **אֵלָא תִּקְוֵנָא דִּילֵיהּ דִּיחֲמוּן לֵיהּ הָכִי מוֹקְדָא בְּנוֹרָא** אלא התיקון שלו וההכנה שלו לאכילה שיראו אותו המצרים כך נשרף באש, כדי שיצא כל דמו, וגם שיראו אותו, וגם, **בְּגִין דִּרִיחִיהּ נוֹרָף** כדי שיהיה ריחו נודף ויריחו אותו המצרים ויצא ליבם.

וְתוּ רִישֵׁיהּ עָלִיהּ כְּפוּף עַל קְרִסוּלוּי ועוד שיהיה ראשו עליו כפוף על כרעיו למטה תכלית השפלות כמ"ש ראשו על כרעיו ועל קרבו, ושנינו במשנה משלשלין את הפסח בתנור. והיה תלוי מהופך, ראשו למטה וברעיו למעלה, **דִּלָּא יִימְרוּן דִּתִּיהּ אוּ מְלָה אֲתֵרָא הוּא** שלא יאמרו שהוא איזו חיה או דבר אחר, לכן צריך להשאיר את הראש ג"כ, **אֵלָא דִּישֶׁתְּמוּדְעוּן לֵיהּ דִּאִיהּ דִּחֲלָא דִּלְהוֹן** כדי שיכירו אותו שהוא היראה והע"ז שלהם, **וְתוּ דִּלָּא יִכְלוּן לֵיהּ בְּתִיאובְתָּא אֵלָא עַל שְׂבָעָא אֲרַח קְלָנָא וּבְזִיזוֹן** ועוד שלא יאכלו אותו בתאווה אלא על השובע שאין חשק ותאווה כלל לאכול שאז הוא דרך קלון ובזיון. **וְתוּ עֵפְסִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוּ** ועוד, אפי' עצמות הרכות, שיש שאוהבים לטעום המח של העצמות, אפילו הכי לא תשברו בליל פסח, **אֵלָא דִּיחֲמוּן גְּרַמוּי רְמָאן בְּשׁוֹקָא** אלא כדי שיראו עצמותיו של הע"ז מושלכים בשוק בבזיון, **וְלֹא יִכְלוּן לְשִׁזְבָּא לֵיהּ** ולא יוכלו להציל אותו. **וְעַל דָּא כְּתִיב**, (במדבר לג) **וּבֹאֲלֵהֶם עֲשֵׂה יְהוָה שְׁפָטִים בְּלִשׁוֹן רַבִּים. דִּינִין סְגִיִּין דִּינִים רַבִּים. תְּנוּ וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם וְלֹא תִרְבֵּא וְרוּמְחָא וּשְׂאֵר מְאִנֵּי קִרְבָּא** ועוד קחו בידכם מקלות ולא חרב ורומח ושאר כלי מלחמה, אלא ככלב שמכים אותו במקל.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָא אֲוֹקְמוּהּ דְּמַצְרָאֵי פְּלַחֵי לְמוֹזַל טָלָה הרי העמדנו ופירשנו שהמצרים עובדים למוזל טלה, **וּבְגִין כְּדָּ פְּלַחֵין לְאִימְרָא** ובשביל כך היו המצרים עובדים לשה כי הוא מקבל שפע ממוזל טלה העליון. **אָמַר רַבִּי יוֹסִי, אִי הָכִי טָלָה יִפְּלַחוּן וְלֹא אִימְרָא** אמר רבי יוסי, אם בן לטלה שהוא קטן יעבדו ולא לשה שהוא גדול. **אָמַר לֵיהּ, כְּלָא פְּלַחֵין** אמר לו ר' יהודה, אלו המצרים לכל מיני צאן הם עובדים גדולים וקטנים, **אֵלָא מוֹזַל טָלָה נְחִית וְסָלִיק בְּטָלָה וְאִימְרָא** אלא מוזל טלה יורד ועולה פעם בטלה קטן ופעם בשה גדול, שבתחילתו מוזל טלה נראה קטן ואח"כ נראה גדול, **וּבְגִין כְּדָּ פְּלַחֵין לְכִלָּא** ובשביל זה עובדים לכל מיני צאן קטנים וגדולים. **אָמַר לֵיהּ, הָכִי שְׂמַעְנָא, דְּכָל בְּעִירָא רַבָּא דִּחֲלָא דִּלְהוֹן תְּוָה** אמר לו רבי יוסי לרבי יהודה כך שמעתי שכל בהמה גדולה וגסה יראה וע"ז שלהם היא, אלא הטלה שהוא בכור לכל המזלות עבדו אותו גם בהיותו קטן, **וְעַל דָּא קָטִיל קוּדְשָׁא בְּרִידָּ הוּא פֶּל בְּכוֹר בְּהֵמָה** ועל זה הרג הקב"ה כל בכור בהמה כי הם עבדו את כולם. **וְהָא אֲתַמַּר דְּאֵלִין אַנּוּן דְּרַגִּין דִּלְעֵילָא דְּאֶקְרוּן הָכִי** והרי כבר נאמר שאלה הבכורות, אם בכור בהמה, ובכור השבי, ובכור השפחה, הם אותן מדרגות עליונות של החיצונים והקליפות שנקראו כך.

מצוה נכרתו עליה צ"ו בריתות ללמוד וללמד, וצו בריתות לשמור ולעשות, ולכן כתיב כי צו לצו קו לקו. (ישעיה כ"ה י) נמצא כי כל מצוה נכרתו עליה פעמיים צו, כמנין נצבים, וזהו אתם נצבים היום כלכם, וזהו צו את אהרן, ועיין מה שכתב רבנו האר"י זצ"ל בכוונות פרשת התמיד צו את בני ישראל, ויאורו עיניך.

תיקון העשיה – בפרשת צו

עיקר תיקון העשיה – בפרשת צו, כי הקליפה של עשיה נקראת צו, ולכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה אין צו, מפני שבפרשת צו מתקנים קליפת העשיה והוא כי צ"ו נ"י א"ל אדנ"י שבעשיה ועל ידו מושכים אש גבוהה לשרוף העבירות והקלי" הנאחזים בעשיה דכל העולמות.

צריך לזרו עצמו בעבודתו יתברך ולהשכים לבהמ"ד ולבהמ"ד

הרב "שפתי כהן" פירש, צו את בני"י, פרש"י אין צו אלא לשון זירוז, והכונה לומר עכשיו בגלותינו אין לנו לא כהן ולא קרבן עולה ומנחה, אלא שיח שפתותינו, כמו שאומרים בתחילת ח"י ברכות – ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, ובסוף יהיו לרצון אמרי פי. מכאן למדנו ששיח שפתותינו ותפילתנו הוא במקום הקרבן, א"כ צריך לזרו עצמו בעבודתו יתברך ולהשכים לבהמ"ד ולבהמ"ד, כמ"ש בתחלת השלחן ערוך "יתגבר באר"י" ומיד שיעור משנתו יאמר "מודה אני" ויקום בזריזות לעבודת הבורא יתברך, קודם שיתגבר עליו יצרו בטענות לבל יקום, ויתחכם עליו יצרו בחורף איך תקום בבוקר והקור גדול, ובקיץ יפתחו איך תקום ועדיין לא שבעת משנתך. א"כ צריך האדם להתגבר על יצרו שלא לשמוע לו, וירגיל עצמו להשכים בבוקר לעבודת בוראו ד' ה' פעמים, ואז לא יכבד עליו אה"כ, והבא לטהר מסייעין לו, ויבא לבהמ"ד ויקרא זמירות ותפילות, ואחר התפלה יקרא תהלים, והרמו ציצית על כנפי בנדיהם סו"ת "תליים" – צריך ללמוד כשעדיין הציצית עליו, ואח"כ ילמד בספר חק לישראל שתיקן רבנו האר"י זצ"ל, ולא יהיה עליו כמשא כבד, כי בשעת גמר התפלה בא השמן להתייצב על האדם ואומר לו למה אתה יושב לבדך, וכל העם ניצב עליך לעשות משא ומתן עמך, למה אתה מפסיד, קום התהלך בחוץ, למה לך חסרון כיס. ולכן אתה צריך לזרו עצמך ביותר לעבודת בוראך, לעזוב עצת יצרך ולעשות עצת יוצרך, זהו הרמז שאנחנו קוראים בפרשת צו בבקר וגם במנחה, לפי ששני הזמנים האלו – זמן תגבורת יצה"ר שמראה לאדם חסרון כיס, בבקר – שלא להאריך בתפילה, ובמנחה – שלא ילך להתפלל בציבור, ועל שתי עתות אלו באו ותקנו לקרות פרשת צו. כפרש"י ז"ל אין צו אלא זירוז. במקום שיש חסרון כיס צריך להזהר ביותר עכ"ל.

ירוץ למצוה, ועל ידי זה מעורר את המלאכים הנקראים תא הרצים, שרצים להציל את ישראל ולהשגיח עליהם

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות ד' ב') הוי רץ למצוה, והרב שני לוחות הברית כתב שבעה עשר תנאים שיעשה בכל מצוה, והתנאי הראשון הוא – שירוץ למצוה, ועל ידי זה מעורר את המלאכים הנקראים תא הרצים, שרצים להציל את ישראל ולהשגיח עליהם, בזכות הריצה שרצים לקיים המצוות וגם בזכות שמקדימים ומשכימים לבית הכנסת להיות מעשרה ראשונים. וכנגדם יש מלאכי חבלה הנקראים תא הרצים מצד הסטרא אחרא, הרצים בעת הזעם להזיק למי שרץ לדבר עבירה. וזה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מכות י"א א') מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, רוצה לומר לא יתעצל מלעשותה פן תהיה לו אחר כך איזו מניעה ועיכוב, כי לא תדע מה ילד יום.

מעלת הזריזות

כתב בספר מעלת המדות (במעלה העשרים מעלת הזריזות) וזה לשונו, הזריזות היא מדה חשובה, לפי שמתחילת ברייתו של אדם לא נברא אלא להיות זריז במעשיו ובדרכיו, כענין שנאמר (בראשית ב' ז') ויהי האדם לנפש חיה, מאי חיה זריזותא.

וכתב בספר ראשית חכמה (אהבה י"א טו), ודע עוד כי הזריזות לא יקנה בנפש האדם, אלא מחמת היראה, כי הירא את המלך, הוא זריז לעשות מצוותו, וירא פן לא ימצא אחריו משנה, לכן הוא מודרו בעשיית התורה המצוות. וכן מטעם זה יצדק זריזות בשכינה, כי שם היראה, וכן נקיות וטהרה גם כן הם ענפי היראה, כי צריך לירא, שלא יהיו בגדיו מלוכלכים לפני המלך, אלא נקיים וטהורים. וכן צריך לנקות ולטהר אבריו ונפשו, כיון שהוא עומד לעולם לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא יתברך ויתעלה.

זריזות היא מדה מעולה על הקודם, ונוגעת בעשה ובלא תעשה, להיות זהיר ומהיר במצות עשה, שאם באה מצוה לידו, יעשה אותה מיד, שנאמר (שמות יב יז) ושמרתם את המצות, ודרשו במכילתא אל תקרא המצות אלא המצוות. בדרך שאין מחמיצים את המצה כך לא יחמיצו את המצוות, אלא אם באה על ידך המצוה עשה אותה מיד. וכן דרשו על פסוק (יהושע ג' א') וישכם יהושע בבקר, מלמד שזריזים מקדימים למצות. ומדת הזריזות מורה על חשק נפשו ולבו לעשות הדבר ההוא מפני אהבת הבורא, ולכך מקדים ולא מאחר. כמו שאמר התנא (אבות ה' ב') במדת הזריזות – היו עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. ובעשות האדם הדבר בזריזות ובשמחה, יתוסף בו רוח חדשה ורוח חיים רוחני, באופן שיהיה קל כנשר, והדבר תלוי בהסיר מלבו רוח עצלות ועצבות, שהוא הכח החיצוני, המכביד כל אבריו של אדם, באופן שלא יהיה בו כח לקום ממקומו לא לקרות ולא לעשות מצוה, כאלו כל אבריו מתים, ואם יעורר האדם לכו ויסיר כח העצלות החיצוני מעליו על ידי התדבקות בחשק אהבת ה' שהוא מקור החיים, הרי לכו חי, וקורא ושונה ועושה מצותיו בזריזות ובשמחה לעשות רצון אביו שבשמים, ואז יתוסף בו כח שיהיה קל כנשר וגבור כארי וכו', ועל זה נאמר (ישעיה מ' לא) וקווי ה' יחליפו כח, ירצו ולא יגעו ילכו ולא יעפו. והכלל כי אין הזריזות אלא על ידי חשק האהבה, ולכן הוא ממדרגות המביאות לידי חסידות שהוא אהבה. וכיוצא בזה פירשו זכרונם לברכה, (בראשית רבה נה' ח') על פסוק (בראשית כ' טו) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את המורו, אמר רבי שמעון בר יוחאי אהבה מקלקלת את השורה, כלומר על פי השורה והטבע הוא, שיאהב אדם את בנו, והוא – מחמת אהבת הקדוש ברוך הוא ביטל אהבתו לבנו, והוא בעצמו קם עם הזריזות, נמרץ לקיים פקודתו של הקדוש ברוך הוא. וכי לא היו לו עבדים לאברהם, אלא שאהבה מקלקלת את השורה, ובלי ספק כי וישכם אברהם בבקר הוא זריזות, על דרך וישכם יהושע בבקר, הנדרש והוא מצד האהבה, ומצד האהבה קלקל השורה. עכ"ל.

גנות העצלות

דעו בני, כי מדת העצלות, מן המדות הפחותות והגורעות אשר ימצאו בבני אדם, ואינה נמצאת בחכמים אלא בפתאים וחסרי לב, כענין שנאמר: (משלי כד' יז) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. וכי היכן לבו של עצל שרואה את כל הבריות עוסקין במלאכתן כדי לחיות בעולם הזה, זה חורש את שדהו וזה עודר את כרמו, זה קוצר וזה בוצר וכן בשאר כל המלאכות, והוא יושב ובטל, ידיו ורגליו למה נבראו, עיניו ואזניו למה נבראו, פיו ולשונו למה נבראו, וכן שאר כל האברים למה נבראו, לא להתעסק בהן ולהשתדל עליהן להחיותם. והנשמה שבו נבראת, לא להתבונן עליה ולהתחכם בה, ואם הוא אינו מתחכם לעצמו מי יתחכם בשבילו, ואם אינו מתחכם בראשיתו ועמל ומורה בבחירתו ובשעה שהוא בריא, מה יעשה לימי הזקנה ולימי החלי והיסורין.

מדה מנוגה מאד העצלות, שאם האדם מתעצל לעשות מלאכתו ועניניו, בני אדם משיחין בו ומלויזין עליו ואומרים, תראו אדם עצל שהוא בריא בנופו ובחור עומד בתקפו ובכוחו, ואיננו מתעסק במלאכתו כדי להחיות את עצמו ואת בניו, אלא יושב ובטל וישן כל היום וכל הלילה, ומתוך כך אין הבריות מרחמין עליו. ועליו אמר שלמה בחכמתו – על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים, וגדר אבניו נהרסה. כלומר, מפני שנתעצל לחרוש ולזרוע שדהו, ולעדר ולנכש כרמו, עלה בהם קוצים ודרדרים, וגם הגדר נהרס ונפל. ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה באגדה, מהו ראיתי, ראיתי הקטון שבכל הבריות – הנמלה הזו שנאמר (משלי ו' יז) לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אשר אין לה קצין שוטר ומושל, תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה באגדה, שלשה בתים יש לה, ואינה כונסת לא בתחתון, ולא בעליון, אלא באמצעי. לא בעליון מפני הדלף, ולא בתחתון מפני הצינה, אלא באמצעי. ואינה חיה אלא ששה חדשים, ומחיתתה חיטה ומחצה. והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאה, חיטים ושעורים ועדשים. ומאחר שאינה חיה אלא ששה חדשים, למה היא כונסת כל כך, שאומרת שמא יגזור ה' עלי חיים ויהיה לי מה לאכול. מעשה ומצאו בחור שלה שלש מאות כור. ומדו ראה דרכיה וחכם, רבותינו אמרו, ראה דרך ארץ שבה שבורחת מן הגזל. מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת, והיו כלן באות ומריחות אותה ולא היתה אחת מהן נוטלתה. באה אחת שהיתה שלה ונטלתה. ראה חכמה שיש לה וכל שבת זה, לא למדה מבריה. לכך נאמר ראה דרכיה וחכם.

בני בואו וראו שאין ברוב המדות מדה מגונה מן העצלות. שכל מי שיש בו המדה המגונה הזאת, הרי הוא מתמסכן והולך, כענין שנאמר (קהלת י' יח) בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלף הבית. כיצד הרי שבא לקרות את ביתו ומניח קורה אחת היום, ולשבו הבא קורה אחרת, ואינו קובע אותן במסמרים, הרי תקרתו מתמסכנת והולכת ונופלת לארץ. ובשפלות ידים ידלף הבית, כיצד הרי שנשברה לבנה אחת מעל גגו, ונתעצל מלתקנה, ואמר, וכי מה חסרון יש בלבנה אחת, ומה יכולה להזיק, ומתוך העצלות הזאת, הדלף נופל על הרהיטים ועל הקורות ונרקבים והולכין עד שנופל כל הגג.

וכן אם נקרע חלוקו בכונס אצבע ונתעצל לתפרו, ואמר, וכי מה חסרון יש בקרע קטן כזה והקרע מתרחב הולך עד שנקרע כל החלוק.

וכן אם נפלה אבן מגדרו ונתעצל לבנותה, ואמר, וכי אבן זו מעמדת כל הגדר הזה, נתעצל מלתקנה, ונפלה שניה ושלישית, עד שנפלה הגדר כולה.

וכן אם נמצא סדק בחביתו ונתעצל לסתמה, ואמר וכי מה חסרון יש בטיפה אחת של יין או של שמן. והוא מטפטף ויורד מפה אחר מפה עד שמתרוקנת כל החבית כלה. וכי יש עצלות ושפלות גדולה מזו, ועליו שלמה צווח ואמר (משלי יח ט) גם מתרפא במלאכתו אח הוא לאיש משחית.

בת פרעה אמרה למשות את משה מן הים, כשהיה לה רצון אמת, מה כתוב ותשלח את אמתה ותקחהו (שמות כ' ה). ואיך שלחה ידה הלא עמדה מרחוק, אלא אם אדם רוצה באמת, עליו לשלוח ידו והיא תשתרבב למרחקים.

רוח הטומאה מתבטלת באש המזבח

וכתב בווה"ק פרשת צו: רבי אחא פתח ואמר והאש על המזבח תוקד בו. למה, ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר, למה, אלא כך למדנו, אדם שבא לחטוא לפני רבו, שורף עצמו בשלהבת יצר הרע, ואז שורה עליו רוח טומאה, ולא מתבטלת רוח הטומאה אלא באש המזבח, שהאש היא מבערת רוח טומאה ומרעין בישין מהעולם, ועל כן צריך שלא תכבה האש לעולם, ולא יתחלש כחה ותקפה, ולכן לא תכבה. והכהן יסדר עליו אש בבקר בבקר, ואחר כך יכפו הדינים ולאחר מכן עושים החטאת כמשפטה. תנאים ואמוראים באים מצד המדות של הקדוש ברוך הוא, שמורחים הרבה לנקות את בתו שהיא ההלכה מהקליפות – מערב רב, וכל תיקון באיסורא לחומרא, והוא תיקון חסר ו' שאין לו תיקון, חסר נון שהוא עולם הבא.

כל אדם שמשתדל בדברי תורה, ושפתותיו מרחשות תורה, הקדוש ברוך הוא חופה עליו והשכינה פורשת עליו את כנפיה

רבי אלעזר היה הולך מקפוטקיא ללוד והיו אתו רבי ייסא ורבי חזקיה, פתח רבי אלעזר ואמר (ישעיה נב) ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתך וגו', שנינו, כל אדם שמשתדל בדברי תורה, ושפתותיו מרחשות תורה, הקדוש ברוך הוא חופה עליו והשכינה פורשת עליו את כנפיה, זה שכתוב ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתך. ולא עוד אלא שהוא מקיים את העולם, הקדוש ברוך הוא שמח עמו כאלו היום נטע שמים וארץ, וזה שכתוב לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציין עמי אתה. מכאן למדנו שישאל נקראים ציון, שכתוב ולאמר לציין עמי אתה, וראינו שכתוב ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. ובא וראה מה בין אלה שמשתדלים בתורה לנביאים נאמנים. אלה שמשתדלים בתורה עדיפים מנביאים. עד שהיו הולכים בדרך ראו אדם אחד שבא ושלשה ענפי הדם בידו התקרבו אליו ואמרו לו למה לך ענפי הדם אמר להם לרווחת האובד. כנראה כוונתו היתה בעבור הנפש היתרה שהלכה כמוצאי שבת, אמר רבי אלעזר יפה אמרת, אבל שלשה אלה למה לך, אמר לו אחד לאברהם ואחד ליצחק ואחד ליעקב, וקשרתי אותם ביחד והרחתי אתם בדרך בגלל שכתוב (שיר השירים א) לריח שמניך טובים שמן תורק שמך.

מעלת הענוה וגנות הגאווה

רבתינו ז"ל דרשו במדרש על המתגאה שנידון באש, שנאמר "היא העולה על מוקדה", ולפי דרכם אפשר לרמוז במ"ש פ"ק בסוטה כל המתגאה כאילו עובד ע"ז וכאילו בא על כל העריות, וז"ש "צו" לשון ע"ז, דכתיב "הואיל הלך אחרי צו" (הושע ה'). "לאמר" זה גלוי עריות, כמ"ש "לאמר הן ישלח איש" (ירמיה ג) כדאיתא בסנהדרין, וכתיב "היא העולה" כלומר המתגאה כעובד ע"ז וגלוי עריות רח"ל. (חומת אנך)

אי נמי אפשר במ"ש האי מאן דיהיר חכמתו מסתלקת ממנו, ודרך דרש ומוסר אפשר לתת טעם לזה דעל ידי הגאון נעשה גופו כלי משוקץ ומוסרה, כמ"ש באגדה דאליהו ז"ל אמר לריב"ל דאדם שיש לו גאון הוא סר"ח העורך מנבלה מוסרחת, ואם כן התורה צריכה להיות במקום נקי וטהור, וקי"ל דבמבואות המטונפות אסור להרהר בד"ת, ולכן מי שיש לו גאון שהוא יותר מנבלה מוסרחת חכמתו מסתלקת ממנו, דהתורה צריכה מקום נקי וטהור, ויש לרמוז דמנהיג הדור צריך שיזרוק מרה בבני ביתו, וכן הרב לתלמידיו, וכשלבנו נשבר ועושה לכבוד התורה. אך אם הוא מתגאה באמת עונו ישא, רמז למעלת וגדולת התורה, כשהעניו מורה גדולה כדי שיראו ממנו לקיים התורה, התורה תתעלה.

רז"ל במדרש דרשו על המתגאה שנידון באש, שנאמר היא העולה על מוקדה, ולפי דרכם אפשר לרמוז למה שאמרו פרק קמא דסוטה, כל המתגאה כאילו עובד עבודה זרה, וכאילו בא על כל העריות, וזה הרמז במ"ש צו, שהיא עבודה זרה, כמאמרם (סנהדרין נו) ויצו זו עבודה זרה. את אהרן ואת בניו לאמר, זה גילוי עריות כמו שאמרו שם. זאת תורת... ראשי תיבות גימטריא בית, שם רמז דמסיבת ישראל הם כמשל אשה ובעלה עם השם יתברך כביכול לכן הותרו לנו הקרבנות, דהבעל חייב בפרנסת אשתו.

זאת, במדרש אמר רבי לוי, נימוס היה וקילוסין היא, שכל המתגאה אינו נידון אלא באש, שנאמר על מוקדה. הגאה מעכב המשיח, וראוי הוא להענישו באש כי בעבורו בטל המזבח ואנו בגלות.

וזוה רמז "זאת תורת העולה", כלומר מי שיש לו תורה וגם גאון אז "היא העולה" היא התורה עולה ומסתלקת ממנו והוא נשאר בגאווותו. (חמ"א)

מעשה על מלך גדול ועצום בחכמה שזחה דעתו בגאווותו

כתב הרב החסיד רבי יעקב יוסף תלמיד הבעל שם טוב בספרו צפנת פענח בפירוש משנת רבי לויטס איש יבנה אומר (אבות ד' ד') מאוד מאוד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה, ותירץ דבריו דאדם שהוא ראש וחשוב, אמנם יש לו לנהוג שררה לצורך הנהגת עיר ומדינה, אבל מבפנים יהיה שפל רוח בקרבו, והביא מעשה בספר איומה כנדגלות, כי מלך גדול ועצום בחכמה זחה דעתו בגאווותו, והכיר בחולי הגאון, ושלה לחכם גדול לבקש עצה, ואמר לו שימעיט בחיילות וכן עשה ולא הועיל, עד שבא החכם לפניו, והיו מטיילים בגנות ופרדסים אשר למלך, מיני עשבי בשמים כפרים עם נרדים, ואילני פירות משובחים מאוד, וכיוצא מעדנות ממעי המלך האדיר הפלא ופלא, והלכו שם ועברו במקום משפך הזוהמה, ועמד שם החכם משתאה מחריש, עד שהמלך נצטער, ואמר לו מה זו העמידה במקום מטונף וריח נודף סרח העורך, אמר לו שאלתי מה לכם הצמחים הנאהבים שנהפך ריחכם הנערב לסרחון הנתעב, והשיבו, אתה הבאשת את ריחנו שהעברתנו בגופך. ויספוק המלך כפיו ויקח מוסר ויחי מחליו, והוא מוסר גדול שיתן האדם את לבו שממאכל חשוב מאוד כמר יסריה, נעשה רעי, ואדרבה, האדם מצפה לזה שהרי אם לא תצא הפסולת אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת, ולזה הזהיר מאוד מאוד, אחד בהיותו לבדו, ואחד בהיותו נוהג שררה וצריך זהירות גדולה. וזה עון פלילי, ויש צער לשכינה שהיא בגלות. וזה שאמר על המזבח שהיא השכינה – כל הלילה בגלות, עד הבקר שיבוא גואל. זאת וכו', לכפר על הגאה שחשב ועלה על רוחו וטעון שריפה והיא נשרפת במקומו, ולעוררו שהוא היה צריך לישרף ואש המזבח תוקד בו עצמו, ולכך נאמר תוקד בו ולא עליו. (מוסר חכמים)

"סיני" גימ' "ענוה" – עם הכולל

כתוב בפרשה "להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני" (ו, לה) אפשר לרמוז מ"ש ריב"ל דמי שדעתו שפלה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות, וזהו רמז "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם" סגולה שיקריבו כל הקרבנות כולם בענוה, שילמדו ממדבר סיני שניתנה תורה על הר סיני שהוא נמוך. גם "סיני" גימ' "ענוה" – עם הכולל, הענוה יהיה חשוב כאילו הקריבו כל הקרבנות. (חומת אנך)

הזבחים הנרצים לפני הבורא – רוח נכנעת ושפלה

"אמר רבי יהושע בן לוי: בוא וראה, כמה גדולים נמוכי הרוח (הצנועים והענוותנים) לפני הקב"ה, שבזמן שבית המקדש היה קיים, אדם מקריב (קרבו) עולה, שכר עולה בידו. אבל מי שדעתו שפלה (המתרחק מן הגאווה והיהירות) מעלה

עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר: "ובחי אלהים רוח נשברה" (תהלים נ"א, י"ט). דהיינו, הזבחים הנרצים לפני הבורא הנם – הרוח הנכנעת והשפלה של האדם.

"זאת תורת העֲלָה" (ו, ב)

הבטיח הקב"ה לאברהם בעת שיעלו בניך עולות אקבל אותם מהם

מעלת קרבן העולה שהיא עולה לפניו ומכפרת על עונותיהם, וירא והנה איל אחר, (בראשית כ"ב יג) ומהו אחר, אחר שראה הקדוש ברוך הוא כי בכל לבבו בא להעלות ליצחק, שלח לו האיל והבטיחו כי בעת שיעלו בניו עולות, יקבלם.

היא העולה – זו מלכות אדם שעילתה עצמה ונידונה באש, ואחר כך ועלו מושיעים בהר ציון.

"זאת" גי' צו"ם קו"ל ממו"ן בזכות אלו השלשה תעלה תפלתו

ארז"ל שלשה דברים מכוונים הם בגימט' שלהם – קו"ל צו"ם ממו"ן, ושלש תיבות אלו גימט' זא"ת, וז"ש זאת תורת העל"ה מי שיש לו שלשה דברים אלו יכול להתפלל לפניו יתברך ותעלה תפלתו, ולא יבטח על חכמה ועושר ונבורה כמ"ש הנביא אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו. כי אם בזא"ת יתהלל המתהלל השכל וידוע ר"ת הוי"ה, מי שיש לו יראת שמים וכוונתו לשם הוי"ה ולומד לש"ש, יש לו עלייה בעוה"ז ובעוה"ב, וכאלו הקריב כל הקרבנות, כמ"ש רז"ל זאת התורה לעולה למנחה וגו'. ואת כ"ד שעות היום חילקו רבותינו לשלשה חלקים ח' שעות לשינה, ח' שעות למשא ולמתן או למלאכה ועבודה, וח' שעות ללימוד. וכמ"ש א"ז תשכיל וא"ז תצליח וכתוב ישנתי א"ז ינוח לי. וז"ש זא"ת תורת העולה זא"ת נוט' א"ז תלמד, וכתוב א"ז תחפוץ ובהי צדק כמ"ש כאילו הקריב כל הקרבנות, ותהיה לו עלייה בעוה"ז ובעוה"ב כמ"ש זאת תורת העל"ה היא העלה, שתי פעמים נזכר העל"ה כנגד עוה"ז ועוה"ב. ושמונה שעות של לימוד חייב להיות בשמחה ובטוב לבב, וז"ש א"ז ימלא שחוק פיננו, אימתי בשעה שיש בלשונו רינה של תורה, ובלאו הכי אסור למלאת פיהו שחוק בעוה"ז כשומה וקמן, כל שכן אם יושב בלימוד שלא יהיה לו שחוק וקלות ראש בשעת לימודו, וז"ש אז ימלא שחוק"ק שיהיה כמו שרפים חיות ואופני קודש ר"ת שחוק"ק, ולא יהיה כמו שומה חרש וקמן שאין בהם דעת והשכל ובינה. וז"ש זא"ת תורת העלה וגו'. (כסא רהמים)

המצוות מתקנות בנפש בעשיה, והלימוד ברוח ביצירה

בספר תורת החיד"א הביא בשם כסא דוד: הנה יש לחקור דתקנו רז"ל לומר בתפלה שיהא שיה שפתותינו חשוב כאילו הקרבנו וכו' וכן כתב בטור אורח חיים, דמי שקורא בתורה פרשת עולה יאמר יהי רצון שיהא חשוב וכו', וכיון דהעוסק בתורה כך היא המדה שנחשב לו כאילו קיים המצוות, א"כ מה צורך בתפילה. אלא ע"פ מה שכתב רבנו האר"י ז"ל, דקיום המצוות הוא בנפש ומתקן עולם העשיה, ותלמוד תורה הוא ברוח והוא ביצירה, אם כן מן הדין היה שלא יעלה הלימוד כמעשה שזה דבור ותלוי ברוח, וקיום המצוה בפועל הוא בנפש בעשיה. ומשום הכי צריך תפלה, שה' ברחמיו יעלה את הקריאה – בחינת דבור למעשה. ועוד דהתפלה והברכות כתב האר"י ז"ל דהם בנפש כדכתיב (תהלים ק"ד א') ברכי נפשי את ה', דאם כן מתפלל שיהיה חלק לנפש מיהא בזה.

צו את אהרן ובניו העליונים, ותלמד להם משפטי דין הנשמה כאשר היא עולה למעלה

כתב בספר עין הדעת טוב למהרה"ו שפסוק זה רומז על רוח האדם העולה למעלה, וכבר ידעת אשר במזבח העולה שבירושלים של מעלה, מיכאל הכהן הגדול וצבאותיו הכהנים מעלים נשמת האדם בפטירתו מהעולם הזה לפני ה', ועל פיהם נידונת הנשמה ונאכלת באש, והזוהמה של החטאים אשר נתלכלכה נשרפת ונעשית דשן, ונשארת נקייה וזכה, ואז עולה לריח ניחוח לפני ה'. וכנגדם אהרן ובניו בבית המקדש של מטה. והנה צו את אהרן ובניו העליונים, ותלמד להם משפטי דין הנשמה כאשר היא עולה למעלה כשנפטרת מהעולם הזה. וזה שכתב זאת תורת העולה, וכבר ידעת כי תחילת דינו של אדם הוא – עסקת בתורה, ואם הוא תלמיד חכם אין אש גיהנם שולטת בו וניצול מאש גיהנם, כי כאשר הנשמה בעלותה תוליד עמה עסק התורה, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

חלום נורא שחלם הגאון רבי נתן סאלם

לפנינו חלום נורא, שחלם הגאון רבי נתן סאלם והעלהו על הכתב, במכתב ששגר לגאון רבי שלמה ידיד הלוי, וזה לשונו: "לפי בקשתך הנני כותב את מראה החלום שראיתי לפני עשרות שנים את המנוח הצדיק מר אביך הגאון

רבי יוסף ידיד הלוי זצ"ל מארם צובא, וכך היה החלום: כליל שבת אחד אחרי פטירת הרב מר אביך, והנה ראיתי שאני נמצא על הבור בחצר הקדש הבורים מול ישיבת הרב ושם היתה חופה וקדושין ושמחה רבה, והמקדש היה הרה"ג רבי יהושע שרבני יצ"ו, הוא ברך השבע ברכות. כתום החופה ראיתי, והנה הישיבה פתוחה, ובתוכה יושב מורנו הרב מו"ר אביך, בערמות של ספרים, כמנהגו הקדוש, וידו כותבת חבורים כדרכו בקודש. נגשתי ונשקתי את ידו ובקשתי רשות אם אני יכול לשאלו שאלותי, וענה בחיוב. אמרתי: "הלא כבוד הרב נמצא בעולם האמת, איך זה כעת נמצא כאן?" אמר לי: "לא ידעת שהצדיקים יש להם רשות לבקש משכנם בעולם הזה?" אמרתי: "ובכן, אני יכול לשאול אותך איך עובר הדין והשבון על האדם?" אמר לי: "דע לך, בעלי תורה זוכים להתחשבות מיוחדת". בלשון הזה אמר לי: "בעל תורה ביתראעה פְּתִיר, התורה, התורה, התורה, מגנה, וגם האור שבה מטהר את הנשמה", ועמד זקוף קומה ולקח ספר "חות יאיר" הקדוש מן השלחן שלפניו, והראה לי בתוך הספר ניר אחד שיש בו גבשושית, ואמר: "תראה, אם תרצה להעביר הגבשושית – יקרע הניר. אבל יש חומר כימי שאפשר להעביר הכל בלי לקרוע את הניר. כך עסק התורה מעביר כתמים ומנקה את הנשמה. המאור שבה מחזירו למוטב. עליכם להתחזק בתורה, בתורה, בכל כחכם". ושאלתי שוב: "האם יש לי רשות לדעת כמה ימים אחר הפטירה מגיע הצדיק למחיצתו?" אמר לי: "לפי מעלתו של הצדיק. יש עוד שלשה ימים, ויש עוד שבעה ימים, וכו'". שאלתי: "ועד שהצדיק מגיע למחיצתו, איפה הוא נמצא?" ענה לי: "הצדיקים נמצאים בחדר המטות". שאלתי: "ומי שומר עליהם?" אמר לי בפשיטות: "הלא אברהם אבינו שומר עליהם". כשנגשתי אל כבוד הרב הגאון המקובל רבי יהודה פתיא זצ"ל וספרתי לו החלום. ואמר לי: "החלום נכון".

העולה באה על הרהורי הלב

פירש רש"י אין העולה באה אלא על הרהורי לב (ויקרא רבה ז, ג), לכך זמן הקרבת האברים הוא כל הלילה משום שבא לכפר על הרהורים רעים אשר עיקרם בלילה (כלי יקר).

ויש לתמוה אם העולה באה על הרהורי הלב אם כן מדוע היא חמורה יותר משאר קרבנות שהיא עולה כולה על המזבח (כפי שפי' האבן עזרא) ולכן נקראת עולה, ואלו בשאר עבירות שאדם חוטא בקום ועשה, חלק מן הקרבן נאכל לכהנים. ברם, תקון החוטא נמדד לפי סוג החטא, ולכן הרהורים רעים שעושים פגם במחשבה שהיא חלק רוחני, דין הוא שכפרתה תהיה רוחנית, ועליו להביא קרבן שכולו כליל לה, מה שאין כן בשאר החטאים שהם במעשה – על ידי שאר אברי האדם הגשמיים, א"כ דרגתם נמוכה יותר, ולכן רק חלק מהם מקטר לה' (רבי יעקב סקולי תלמיד הרשב"א ז"ל).

החוטא במחשבה כאלו הכנים צלם בהיכל

בזהר הקדוש כתוב שגוף האדם מכוון כנגד העולמות העליונים, והמח כנגד היכלו של מלך – מקום קדש הקדשים, ולפי זה יש לומר שלכן החמירה התורה כשהפגם הוא במחשבה יותר מכאשר החטא הוא בגוף האדם, כי החוטא במחשבה כאלו הכנים צלם בהיכל.

ועוד יש לומר כי בדרך כלל כשאדם רק מהרהר בעבירה הרי הוא חושב: מה בכך, בסך הכל אני מהרהר ולא עושה עבירה בפועל. לא כן כשאדם חוטא במעשה, חש הוא במעשה העבירה, ולבו נשבר בקרבו וחוזר בתשובה, נמצא שבהרהורי עבירה הסכנה גדולה ביותר כי בנקל יחטא שוב, ולכן החמירה התורה עליו (נפש החיים).

"תני רבי שמעון בן יוחאי: אין העולה באה אלא על הרהורי עבירת הלב" (ויקרא רבה ד, ג).

התורה מחייבת אותנו להביא קרבן עולה כדי לכפר על הרהורי הלב, וזאת כדי ללמד אותנו שהמחשבה חייבת להיות נקיה וטהורה כפי שמסמל קרבן העולה הנשרף כליל על המזבח. לעמת זאת, קרבן החטאת, נאכל בחלקו על ידי הכהנים, לרמוז שצריך האדם לקדש את החומר הגשמי.

תיבת העל"ה ר"ת ה'רוצה ל'תקן ע'ון ה'נעורים, תקנתו שע"י אש התורה יכבה את אש הגהינם שצריך לסבול על עונותיו

נבס"ד בהקדם דברי הרב ראשית חכמה. שהתיקון של חטאת נעורים היא, שילמד תורה בקול רם, וזהו זאת תורת העולה, תיבת העל"ה ר"ת ה'רוצה ל'תקן ע'ון ה'נעורים. תקנתו שע"י אש התורה יכבה את אש הגהינם שצריך

לסבול על עונותיו, וזהו על מוקדה על המזבת, תיבת המזב"ח ר"ת בלימוד התורה זוכה מתקן הסרונותיו, ומה שהוסיף לומר היא העולה, ללמד שעיקר הקרבן הוא, שיחשוב כי מה שנעשה בקרבן הזה היה ראוי לבוא עליו בעצמו.

נכתב באות מ"ם זעירא להורות שהתלהבות האדם בשעת עשיית המצוות אין ראוי לה שתהיה בבת אחת

הנה אף שלשון מוקדה מורה על אש גדולה ומלהטת, נכתב באות מ"ם זעירא להורות שהתלהבות האדם בשעת עשיית המצוות אין ראוי לה שתהיה בבת אחת. ורק על ידי הכנה והתבוננות מעמיקה ילהיב עצמו לעשות רצון בוראו, ואז תוקד אש תמיד שלא תכבה ברוחות הזמן והטרדות. ומסופר על הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל שבא לשאול אצל רבו הגר"א שרוצה לייסד ישיבה ורבו לא עודדו לכך, ולאחר זמן שב ושאל את רבו ואז הסכים וברכו, ואמר הגר"א שבפעם הראשונה הרניש בהגר"ח שהתלהבותו מרובה יותר מכפי רצונו והשקו האמיתי לענין זה, ורק לאחר שנתיישב הגר"ח בדבר והציע לפתוח ישיבה מתוך ישוב הדעת והבנה, ולא בהתלהבות מדאי, ברך אותו ועודדו שאז יתקיים בידו.

ובן פירש בזה האדמו"ר הקדוש מקאצק, שפעמים נראה האדם כמי שאש עצורה בקרבו ובאמת אין תוכו ככרו וזאת רק כלפי חוץ. ולזה רמז במ' זעירא שתלוי הדבר בעומק הלב ואינו נראה לעינים.

עוד כתב שם, כל הלילה עד הבקר, והנה עולם הזה דומה ללילה. ומי אשר תוקד בו אש המזבת, היינו אש של מסירות נפש לקיים מצוותיו, אז כאשר יזרח כבוד ה' יזכה הוא לאור הבקר. שאי אפשר לעבור את השכת הגלות בלי מסירות נפש למען כבוד השם יתברך ותורתו.

המטרה צריכה להיות להגיע לידי מצב שהאש יוקדת בקרב היהודי השלם פנימה, ומבחוץ לא יהיה הדבר נכר

האות מ' שב"מוקדה" היא זעירא, ובאה לרמז שהתלהבות והלהט של אדם מישראל לתורה ולמצוות אינם צריכים להיות בולטים לכל עין, אלא חבויים בלבו פנימה, משום שככל שהתלהבות תהיה פנימה היא תתברך ותגבר באדם. (הרבי מקוצק זצ"ל)

רבותינו מספרים (סכה נח) כי "שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבנו, ושלשים מהם ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון. עשרים בינונים, גדול שבכולם יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולם רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא משנה וגמרא, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזירות שוות, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת, שיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסים, משלות שועלים, מעשה מרכבה וכו'. ואם הקטן שבכלן כך, גדול שבכלן על אחת כמה וכמה! אמרו עליו על רבי יונתן בן עוזיאל בשעה שהיה יושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף".

עתה נצא ונחשב כמה היה גדול רבן של הענקים הללו, כי אם כך היו התלמידים, אז מה היה רבם. ברם לפי האמור לעיל שהמטרה צריכה להיות להגיע לידי מצב שהאש יוקדת בקרב היהודי השלם פנימה, ומבחוץ לא יהיה הדבר נכר, יש לומר שכך היה גם אצל רבם הלל הזקן, כי מרוב גדלותו היה בכחו למנוע את העוף שפורח מעליו מלהשרף.

וזו היתה מטרתו של המסופר ששם משה רבנו על פניו, שהאש הפנימית שלו לא תהא נכרת מבחוץ.

קרוב למאה ושלוש עשרה שנה שהיתה האש מתיקדת בו ועצו לא נשרף ונחשתו לא ניתך, ועובי דינר היה בו

אמר רבי פנחס – תוקד בו, תאני בשם רבי נחמן, קרוב למאה ושלוש עשרה שנה שהיתה האש מתיקדת בו ועצו לא נשרף ונחשתו לא ניתך. ועובי דינר היה בו.

אמר רב פפא מאי דכתיב כשמן הטוב על הראש שיורד על הזקן זקן אהרן. (תהלים קלג ב.). תנא כמין שני טיפין מרגליות של שמן תלויות לו לאהרן בזקנו, כשהוא מספר עולות ויושבות בעיקר זקנו, והיה משה דואג ואומר שמא מעלתי בשמן המשחה, יצאה בת קול ואמרה לו כטל הרמון שיורד על הררי ציון, מה טל אין בו מעילה אף שמן שעל זקן אהרן אין בו מעילה.

הלוקח שוחד תוקד בו אש גהינם

כתב רבי חיים פלאג'י בספרו תנופה חיים בפרשתנו: ואש המזבח תוקד בו, סופי תיבות אותיות שוח"ד. ופירש הרש"ך שנותנים שוחד לשרו של גהינם – אחר תחתיו, שנאמר (משלי י"א ה') ויבא רשע תחתיו. ובפשטות נראה לומר, כי הדיין הנוטל שוחד יורש גהינם, וגם אמרו זכרונם לברכה לעולם יראה הדיין כאלו חרב מונחת על צוארו ונהינם פתוחה תחתיו. ובמקום לקיים שתשים סנהדרין אצל המזבח לדון אמת, הנה הלוקח שוחד תוקד בו אש גהינם.

"זאת תורת העלה" (ו, ב)

האזה"ח הקדוש רומז הפסוק על גלות האחרון שאנו בה

כתב האזה"ח, ובדרך רמז תרמוזו כל הפרשה על גלות האחרון שאנו בה, לנחמנו מעצבון נפשנו, כי כל איש ישראל מאנה הנחם נפשו בראות אורך הגלות, במצרים ת', בבבל ע', לשניהם יחד ת"ע, שנה, והן היום אלף ותרע"ב שנה ומה אייחל עוד, ולא גלות בלבד אלא ענוי מהאומות, כי כל גוי וכל ממלכה בבני ישראל יעבודו, והודיע קורא הדורות למשה לזרו את ישראל, ובראשם בני התורה שפתי כהן אשר תורה יבקשו מפינו, אהרן ובניו.

ואמר "זאת תורת העולה" כדאיתא בשיר השירים ג. מי זאת עולה מן המדבר, העולה שמכבר, ויש בנו ב' פרטים, ראשית שאנו בני תורה מה שאין בכל האומות, ושנית, שאנו מיוסרים בגלות, יסורין ודלות.

וכנגד התורה אמר "על מוקדה" שנמשלה התורה לאש.

וכנגד הגלות וענפיו אמר "על המזבח", כי היסורין מתייחס להם שם מזבח להיותם כפרה, והודיע הכתוב שבאמצעות ב' דברים תהיה עלינו מיועדת בהפלגות המעולות אשר לא היה ולא יהיה.

וביאר מתי יהיה זה, "בל הלילה" שהוא זמן הגלות הנמשל ללילה "עד הבקר", שהוא זמן שיריק עלינו כבודו ואתא בקר, והזמן הוא אחר עבור ת"ק לאלף השישי, ות"ק ראשונה מרת לילה, ות"ק שניה מרת יום, כי יומו של הקב"ה הוא אלף שנה.

ואמרו "אש המזבח תוקד בו", יודיע הכתוב כי באור בקר תעשן אף ה' ואש מפיו תאכל על אשר עינונו בני עולה ויסורנו ביסורי נקמה, ובפרט בני המערב הפנימי, אין לך כוס מר שלא הטעימו תמיד ולא ריחם לבם, הכה והשפיל גאון יעקב.

"ולבש הכהן מדרו בד", ירמוז למדת החסד והרחמים שגם הם יסכימו לנקום נקם, כי כל נפש שהרגו האומות מישראל על קידוש שמו יתברך הקדוש ברוך הוא, רושם מדמו צורת הנהרג ההוא במלבוש, ואותו ילבוש יום נקם בלבו, ופשט בגדיו וגו', להיות שבגדים ראשונים הם לעשות משפט בעושי רעתנו, ועכשיו בא להטיב להוציאנו מן הגלות ולהטיב לנו, לזה ילבש בגדים בחינת ההטבה, ולא יעכב קיבוץ גלויות עד כלות עושי רשעה, אלא תיכף יקבץ הרשעים אל מקום מהור היא ארץ נפוצותינו ויוציא אותנו ממחנה אנשים ישראל המהורה.

דרוש בענין שבת הגדול

שבת שלפני הפסח נקראת "שבת הגדול", מפני הנס שנעשה בו. והטעם כי פסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי, ובשבת שלפני כן שהוא עשירי לניסן נצטוו לקחת ששה לבית אבות לצורך קרבן פסח, וקשרו אותו בכרעי מיטתם, וכאשר ראו המצרים כן שאלום פשר הדבר, והשיבו לשוחטו לשם פסח במצות ה' עלינו. והיו שינייהם קרות על ששוחטין את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו "שבת הגדול".

ובספר מגלה עמוקות כתב שנקרא שבת הגדול כי בו נפל הע"ז הגדול, בכור המזלות, ומלה שמו, וכן בו נפל השר של מצרים והשר של מצרים הוא שרו של עשו, וסמא"ל שמו. וכשרצה הקב"ה לשדד שר מצרים, ציוה לתופשו קודם ביום השבת, שאנו קוראים אותו "שבת הגדול". שבאותו היום היו ישראל תופשים הששה למטה, לרמוז שהשר היה תפוש למעלה ויושב בדין לפני הקב"ה כדי להסיר כחו. ונשחט הששה בערב הפסח, לרמוז שאז הוסר כח המזל של המלה למעלה. ובשביל זה קורין אותו "שבת הגדול", לפי שגדל כחו לעשות זאת הפעולה לטובתנו.

שאלו המפרשים על זה, למה עושים בכל שנה זכר לאותו נס בשבת דוקא, ולא באותו תאריך שהיה הנס, דהיינו י' בניסן.

תירוץ לזה כתב בעל הלבושים ר' מרדכי יפה, דהנה כמבואר לעיל היה ציווי זה של "משכו וקחו לכם" לקחתו בעשור
 להודש שזה היה ביום שבת קודש, וכשראו המצרים שכל עם ישראל לוקח שיה ומושכים אותו באזנו התפלאו
 מאוד, כיון שידעו המצרים שעם ישראל שומר שבת קודש בכל ההלכות הקשורות בו ובכלל זה שאסור להשתמש
 בבהמה, ושואלים למה זה לכם, והשיבו לשוחטו לשם פסח, ומפני שהכרת הנס היתה ע"י שמירת שבת ששמרו ישראל,
 לכן עושים זכר לאותו נס בשבת דוקא וקוראים אותו שבת הגדול, ולא נקבע יו"ט ל"י ניסן.

עוד טעם מדוע לא נעשה יו"ט ב"י ניסן, כי עם ישראל עברו את הירדן בתאריך י' ניסן והיו שם ניסים גדולים כידוע, ואם
 היו עושים יו"ט ביום זה היו חושבים שזה על הנסים הגדולים של מעברות הירדן.

הטעם שציוה ה' לקחת השנה דוקא בשב"ק

ודע שבענין זה ישנה עוד שאלה גדולה, מדוע ציוה הקב"ה לבני ישראל לקחת את השנה ולקשור אותו בכרעי המטה
 בשבת דוקא, היה מצוה עליהם באחד מימי החול, ולא היה נגרם מזה חילול שבת.

ומבארים המפרשים בזה, שעל ידי שהיה ציווי זה ליקח בשבת, נעשה תיקון גדול לעם ישראל, כי היו מישראל שעבדו
 ע"ז את השנה, ולכן אמר להם "משכו וקחו לכם צאן", דהיינו משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו צאן, ועתה עשו
 תיקון לזה שעזבו את הע"ז ושחטו אותו, וכעת מובן שציוה להם דוקא ביום השבת שע"י שמירת שבת נעשה תיקון לע"ז.
 וע"י ששחטו את הע"ז דהיינו שעשו תשובה נשחט ג"כ השר שלהם למעלה, ובזה היה צער גדול למצרים, שהיו שיניהם
 קהות על ששחטו את הע"ז שלהם, שנתבטלה הע"ז של המלה.

ולפי סודן של דברים, טעם לקחת השנה דוקא בשבת ולא ביום חול, שכידוע שבמצרים היתה טומאה גדולה עד מאד,
 עד כדי כך שאפי' אם מלאך היה יורד למצרים להוציא את ישראל, היה גם הוא נטמא, ורק הקב"ה בעצמו יכל
 להוציא את ישראל ממצרים, ורמז אמרו בזה כי 'פסח' – ר"ת ח' פעם ס' שזה גי' ליליית, שהיא טומאה גדולה וכישופים
 עצומים.

ועתה ע"י שציוה עליהם הקב"ה ליקח את המלה שהוא הע"ז ובה הטומאה הנוראה שלהם, ולשלוט בו ולעשות בו שפטים
 וכו', וכל זה בשבת קודש בבוקר, שאז מקבלים מוחין גבוהים מחכמה ובינה העליונים, אז היה כח להכניע
 ולהתגבר על הע"ז והטומאה הגדולה שלהם. אבל אם היה נעשה דבר זה ביום חול לא היה כח גדול לזה, ורמז יש בה כי
 שמו של הע"ז "שה" – ר"ת שבת הגדול.

כמו כן בשבת זו שקודם הפסח מתגלה החסד העליון והנורא של בחינת חג הפסח, כי בשבת טמון הכח של כל השבוע,
 וא"כ בשבת זו היה כח של יציאת מצרים והגאולה הגדולה.

וכמו שכתוב בזה הקדוש (יתרו דף פח) שכל הברכות של כל השבוע כולן טמונות ונמצאות ביום השבת, וכל השפע
 של ימי השבוע מושפעים מיום השבת.

א"כ הכח של פסח של אותה שנה של גאולת בני ישראל ממצרים, וכן בכל שנה ושנה בשבת שלפני כן, כי היסוד
 והתמצית של כל השבוע היה בשבת קודש שלפני. אם כך, אם התמצית היה בשבת קודש שלפני, אז כבר באותה
 שבת היה כח של יציאת בני ישראל ממצרים, משום שהנס שקרה ביום המישי של יציאת בני ישראל ממצרים היה טמון
 בתוך השבת. אם כך, אותה שבת נקראת שבת הגדול כי באותה שבת הייתה התמצית של הגאולה של בני ישראל
 שיצאו ממצרים.

וכמו"כ בשבת זו מפטירין וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים והטעם הוא משום שיש בה בשורת הגאולה גאולת עולם
 שלעתיד בעה"ת דוגמת בשורת הגאולה הראשונה שהייתה בשבת אחרונה קודם צאתם ממצרים שגאולה
 מצרים היא שורש לכל הגאולות כולם.

ולכן מתגלה אותו אור גדול שהיה בשבת של קודם יציאת מצרים והיא התעוררות גדול לגאולה שלימה. ולכן מתגלה
 בחי' "גדולה" שנקרא "שבת הגדול" ע"ש החסד העילוי שמתגלה בשבת זו שהקב"ה יגאל אותנו בלי זכויות אפי'
 שנהיה בשיא הטומאה יוציא אותנו לחירות מעמקי הקלי' לאור גדול ועליון ויעלה אותנו ברגע אחד למדרגות עצומות
 כמו שהיה בגאולת מצרים.

טעם נוסף לסיבת הלקיחה דוקא בשבת, כי עם ישראל הקדושים הם כנגד הבן הבכור העליון, וכמו שהוא היה בגלות
 בבחי' תלת כלילין בתלת, כן ישראל למטה היו בגלות במיצר העליון במצרים, וידוע שהגאולה התחילה כבר מר"ח

ניסן, ובעשרה ימים שמר"ח עד יום י' בניסן, יצאו עשר ספירות דו"א מן הגלות, ולכן צוה הקב"ה דווקא ביום זה ליקח את השה, כי כבר אין שליטה למצרים עלינו.

יום מנוחה וקדושה

ועוד טעם ע"פ מה שמובא בטור (סימן רפא) בפירוש על דברי התפילה בשבת קודש "ישמח משה במתנת חלקו" כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השעבוד שהכבידו עליהם, ביקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו, ונתנו לו, ובחר ביום השביעי. וכאשר נצטווה על יום השבת, שמח משה שבחר בו, וזהו ישמח משה במתנת חלקו, ע"כ.

וצריכים להבין מדוע בחר משה רבנו דוקא יום מיוחד את יום השביעי הרי יכול היה לבקש להקל כובד השעבוד ולבקש כל יום שעתיים או שלוש שעות מנוחה, למה משה רבנו ביקש דווקא את יום השבת, הרי היה יותר נוח לבני ישראל שבכל יום עבודה קשה שעבדו במצרים יקבלו שעתיים או שלוש מנוחה, במקום את יום השבת? אמנם משה רבנו, אהבן של ישראל, רצה להרוויח עוד בזה, הלא מימיהן של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם, אברהם אבינו זקן יושב בישיבה וכו' (יומא כה:). וכעת באו למצרים, ערות הארץ, יושבים כל היום כולו מעורבים עם הגויים, אין להם פנאי לעבודת ה' ועוד מתערבים עם הגויים ולומדים ממעשיהם, מה יהיה בסופם ומה יהיה בכניהם ובחינוכם?

לכן בחר להם יום אחד, יום של מנוחה וקדושה, יום שישבו בבתיים ולא יראו את המצרים לעיניהם, ואז יתבוננו בתורתם ויחזקו אמונתם בהקב"ה. ולכן משה רבנו ביקש דווקא יום אחד – יום השבת, שבני ישראל יהיו מנותקים מכולם, ביום אחד לא יראו גויים, ביום אחד לא יהיו קשורים לאף עניין, רק להקב"ה. ויום השבת זה היום המיוחד ביותר בימות השבוע שהוא יום שבתון, ולכן ציום בשבת דוקא ליקח השה.

הטעם שתפסוהו באוון

כידוע שהמצרים היו תופסים הע"ז שלהם מהאוון ולוחשים למלה באוון והיה יוצא מהאוון ש"ד, והיו שואלים ממנו מה שצריכים לכן אמר הקב"ה לישראל משכו וקחו לכם צאן, משכו אותו מהאוון להכניע אותו ולהראות שאין בו ממש.

הטעם שקשרוהו בכרעי המטה

והטעם שדוקא בכרעי המטה הוא כי נודע מה שכתוב במשנה מסכת ראש השנה, באחד בניסן ר"ה למלכים, ר"ל שצריך להמליך את הקב"ה על כל העולם בכלל ועל כל אחד ואחד מישראל בפרט. וידוע שמאחד בניסן עד עשרה בו הוא כנגד העשר ספירות שמקבלים מהם שפע גדול והארה גדולה, ויום שב"ק הוא כנגד המלכות שהיא מכוונת כנגד "המטה" ולכן צוה ה"ת בעשור לחודש לקשור השה לכרעי המטה שהיא המלכות, כדי להכניע לגמרי הע"ז שלהם.

כיום הכיפורים

ודע לך אחי חביבי כי שבת הגדול היתה בתאריך י' ניסן – בעשור לחודש, שבו צוה הקב"ה לקחת שה, "שה" – גי' "כפרה", לומר שיום זה הוא כנגד יום הכיפורים שהוא בעשור של חודש תשרי שבו כפרתן של עם ישראל. וכמו שביום הכפורים אין קטרוג על עם ישראל, ואין רשות לשטן להשטין ולקטרג, כן בעשור לחודש ניסן, קשרו את המלה שהיא הע"ז של מצרים בכרעי המטה, שהיא המדרגה העשירית התחתונה, כי מְטָה אותיות מְטָה – למטה למטה, ונסתם פיהם של מצרים, ולא יכלו לומר שום דבר.

עוד טעם נפלא מדוע נקרא שבת זו שבת הגדול, כי ידוע מה שנתבאר בספר עשרה מאמרות, שלעתיד לבוא בשבת הראשונה שבה יקריבו קרבנות בבית המקדש שיבנה בב"א, באותה שבת ישלימו כל הקרבנות שחסרנו בזמן הגלות, וזה שאנחנו אומרים בתפילת מוסף, את מוסף יום השבת "הזה" נעשה ונקריב לפניך, "הזה" הוא קרבן המוסף של השבת הזו נקריב לעתיד לבוא.

והנה אותה שבת היא כנראה שבת הגדול, תהיה ב"ד בניסן, כי בניסן ננאלו ובניסן עתידין להנאל, ושבת שלפני הפסח תהיה גדולה מאד, שיוכלו להקריב כל הקרבנות, ולכן נקרא שבת הגדול.

משה ואהרן **וּבְשָׁנִים קְדָמְנִיּוֹת** וכשנים הראשונות בימי שלמה שקיבל המקום קרבנותיהם ברצון וירדה אש מהשמים ואכלה על המזבח (מ"ד): ה **וְקָרַבְתִּי** ביום ההוא **אֵלֵיכֶם** לדור שיהיה ביום ההוא (ד"ק) אקרב **לְמִשְׁפַּחְתִּי** לשלם גמול לעוברי רצוני **וְהִיְתִי** אני בעצמי אהיה **עַד מְמַהֵר** [ב] להעיד על עושי התועבה ואגלה לכל מה שעשו **בְּמַכְשָׁפִים וּבַמְנַאֲפִים וּבַנְּשָׁפָעִים** לְשֹׁקֵר וּבְעֹשֵׂי גִזְלֵי **שְׂכַר-שְׂכִיר אֲלֻמְנָה וַיְתוֹם וּמֵיטִי** משפט ה **גֵּר** לחייבו על לא עוול בכפו **וְלֹא יִרְאוּנִי** לא מפחדים ממני **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת** (ע"פ מ"ד): **וְכִי אֲנִי יְהוָה לֹא שְׁנִיתִי** [ג] כשהכיתי את אומות העולם לא הייתי צריך לשנות ולהכותם שוב, כי כיליתי אותם במכה אחת **וְאַתֶּם בְּנֵי-יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם** ואתם בני ישראל למרות מכות רבות שהכיתי אתכם לא עשיתי בכם כליה אלא אתם קיימים לעד (רש"י מרבתינו, מהרי"ק): **לְמִיָּמֵי** מן ימי **אֲבֹתֵיכֶם סָרְתֶם מִחֻקִּי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם** להיות מפרישים תרומות ומעשרות, ואני מזהיר אתכם **שׁוּבוּ אֵלַי** לשמור מצוותי **וְאֶשׁוּבָה אֵלֵיכֶם** להיטיב עמכם כמאז **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְאִמַּרְתֶּם** ואם תאמרו **בַּמָּה נָשׁוּב** במה חטאנו לפניך שנושב בתשובה (מ"ד): **ח הֲיִקְבַּע אֲדָם אֱלֹהִים** האם זה הגון וראוי שהאדם יעשוק ויגזול מהקב"ה **כִּי אַתֶּם קֹבְעִים** גוזלים **אֹתִי וְאִמַּרְתֶּם בַּמָּה קִבַּעְנוּךָ** ואם תשיבו במה גזלנו ועסקנו אותך **הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה** הלא הוא שאתם גוזלים ועושקים מן הכהנים והלוויים העובדים לפני שלא הבאתם להם תרומות ומעשרות (מ"ד): **ט בַּמַּאֲרָה אַתֶּם נֹאֲרִים** [ד] למרות שאתם מקוללים בקללה שהאדמה לא נותנת יבולה (מ"ד) **וְיֵשׁ לָכֶם חֹלִי בְּמַעֲשֵׂי** **וְאַתִּי אַתֶּם קֹבְעִים** בכל זאת אתם עושקים וגוזלים ממני **הַגּוֹי כָּלוּ** כל העם כולו, כי אין אחד מכם שיתן המעשר והתרומה (מ"ד): **י לָכֵן לֹתְקֹן זֶה הָבִיאוּ** מעתה **אֶת-כָּל-הַמַּעֲשֵׂר אֶל-בֵּית הָאוֹזֵר** בבית המקדש **וְיְהִי טָרְף מִזֶּן וְאוֹכֵל בְּבֵיתִי** לכהנים וללוויים **וּבְחֻנּוֹנֵי נָא** תנסו ובהנו אותי **בְּזֹאת** [ה]

עינוים והארות

אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה, מאי קראה, אמר רב ארא בר אהבה במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו, אי איכא הגוי כלו אין, ואי לא לא (ע"ז ל"ו).

[ח] הביאו את כל המעשר – עשר בשביל שתתעשר – סימן לדבר זה, שהעני הוא מוצא הכסף, והוא הגורם לעשיר להתעשר, תמצא באותיות התיבה כסף, אשר מוצאן הן אותיות עני, שכן האות הקודמת לכ' היא י', האות הקודמת לס' היא נ', והקודמת לפ' היא ע', זהו שאמר הכתוב כי יש לכסף מוצא (איוב כח' א'), שכן אותיות כסף מוצאן מאותיות עני, והיינו, שהנותן צדקה אינו מפסיד, אדרבה עוד מרויח, כי הנתנה לעני היא מוצאת לכסף שיבוא.

עשר את התיבה תעשר ואז תמצא מולך – איתא עשר תעשר ותמצא מולך, פירוש, כשתעשר אות ת' הוא מ', ומעשר של אות ע' הוא ז', ואות ש' הוא ל', ושל אות ר' הוא כ', וזה הוא עשר תעשר, שתעשר את התיבה תעשר ואז תמצא מולך.

"תעשר" היא ראשי תיבות של כל המעשרות – מוחותנו של הגר"א, הגאון רבי נח מינדס, מצא כי תיבת "תעשר" היא ראשי תיבות של כל המעשרות ראשון, שני, עני, תרומה, את כל אלה עשר "תעשר". מצות מעשר עני – יש להוציא מעשר עני בשנה השלישית וששית מן השמטה ועל זה נאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך והנחת בשעריך, ובשנה הזאת היו מפרישין מעשר עני במקום מעשר שני של שאר שנים ואין מפרישין מעשר שני כלל, משרשי המצוה כענין מה שכתב במצות הלואה לעני בפרשת אם כסף תלוה.

[ב] והייתי עד – ר' יוחנן כי הוה מטי להאי קרא בכי, אמר עבד שרבו קרבו לדין ומעיד בו תקנה יש לו. א"ר יוחנן אוי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות בחמורות, א"ר לוי כל המטה דינו של גר כאלו מטה דינו של מעלה, שנאמר ומטי גר, מטי כתיב. א"ר חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד, שנאמר ולא יראוני, הא יראוני מוחלין לו מיד (חגיגה ה').

[ג] כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם – יש לפרש את הפסוק על פי משל: אדם אחד נכנס לחנות אחת לקנות מראה יפה, ובעל החנות הראה לו מראה יפה. הביט האיש במראה ולא מצא חן בעיניו. שאל אותו המוכר: מדוע לא טובה המראה בעיניך? השיב לו האיש: כאשר הבטתי במראה, ראיתי שערות ראשי פרוע, והכובע על ראשי מונח בצד. ענה לו המוכר: החסרון הוא בכך שלא סירקת את שיער ראשך, ולא הנחת את הכובע על ראשך כפי שצריך, ואם כן בכך האשם.

והנמשל, ההנהגה העליונה מתנהגת כפי הנהגת האדם, אם הוא משלים חוקו ומשפטו על דרך התורה, אזי גם ההנהגה העליונה תיישר הרכה לעומתו להיטיב לו, ואם האדם מצדו אינו עושה את אשר מוטל עליו, אז גם ההנהגה העליונה תביט עליו בפנים וזעמות להרע לו חלילה.

וזהו שאומר הכתוב: "כי אני ה' לא שניתי" – אין השינוי מטוב ועד רע מצדי, אלא "ואתם בני יעקב לא כליתם" לא השלמתם חוקי מעשיכם כראוי, ולכן האשמה היא בכם (פתח השער).

[ד] במארה אתם נארים – א"ר יהושע אין גוזרין גזרה על הצבור אלא

המיצה **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם-לֹא אֶפְתָּח לָכֶם אֶת-אֲרָבוֹת הַשָּׁמַיִם וְהַרְיַקְתִּי**
 ואשפוך (מ"ד) **לָכֶם בְּרָכָה עַד-בְּלִי-דֵי** עד שיבלו שפתותיכם מלומר די (ע"פ ת"י), כי אשפיע לכם שפע בלי גבולות: **יֵא וְגַעַרְתִּי**
 אנוף (מ"ז) **לָכֶם** בשבילכם **בְּאֵלֶּךָ** בְּאֶרְצְכֶם האוכל ומכלה לכם התבואה והגפן (רש"י) **וְלֹא-יִשְׁחַת לָכֶם אֶת-פְּרֵי**
הָאֲדָמָה וְלֹא-תִשְׁלַל תחסיר **לָכֶם הַגֶּפֶן** מפריה (מ"ה) **בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יב ואו וְאִשְׁרוּ**
אֶתְכֶם [1] **כָּל-הַגּוֹיִם** משיראו ריבוי ההצלחה שלכם (מ"ד) **כִּי-תִהְיוּ אִתְּכֶם אֶרֶץ חֶפְזָה** ארץ שחפץ
 בה ה' לברך אותה (מלבי"ם), ואז הארץ תמלא רצון וחפץ היושבים בה (מ"ה) **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יג חֲזֹקוּ קִשִּׁים עָלַי דְּבַרְיִכֶם**
 (מ"ד) כי אתם מתחזקים לסתור את דברי (מלבי"ם) ומטיחים דברים כלפי מעלה (מהר"ק) **אָמַר יְהוָה וְאֶמְרֶתֶם מִה-גְּדַבְּרָנוּ** דברנו

עיונים והארות

חלקו, ואם נתן לעני, אפילו שלא נתן משלו לא עכב ויתברך מן העני ומן השם ית' שיתמיד בהצלחתו כדי שיתן לעניים שנאמר (דברים ב' טו) "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך", וכן כתוב "וקרא עליך אל ה' והיה בך הטא".
 עשר את שלי ואני אעשר את שלך – עשר עד שלא תתחסר, עשר בשביל שתתעשר, אמר הקב"ה עשר את שלי ואני אעשר את שלך. (פסיקתא דרב כהנא יא, צט).
 מעשרות מביאין את האדם לידי יראת הטא – מגיד שמעשרות מביאין את האדם לידי יראת הטא, רבי אליעזר אומר נדרים ונדבות שאדם מביא לבית הבחירה לבו מנדבו לתלמוד תורה, רבי ישמעאל אומר מעשר שני שאדם מביא לבית הבחירה, נכנס ללשכת הגזית ורואה חכמים ותלמידיהו יושבין ועוסקין בתלמוד תורה, לבו מנדבו לתלמוד תורה.
 ובחגוני – רבי יוחנן אשכחיה לינוקא דריש לקיש, אמר ליה פסוק לי פסוקיך, אמר ליה עשר תעשר, אמר ליה לפרוש לי מר מאי עשר תעשר, אמר ליה עשר בשביל שתתעשר, אמר ליה מי שרי לנסויי קוב"ה והא כתיב לא תנסו את ה' אלקיכם, אמר ליה הכי א"ר אושעיא חוץ מו, שנאמר הביאו את כל המעשר וגר. מאי עד בלי די – עד שיבלו שפתותיכם לומר די (תענית ט').
 עוד צריך להבין מדוע דוקא במצוה זו נאמר: 'ובחגוני נא מאת. והענין יובן על פי משל: סוחר אחד הביא הרבה סוגי בדים למכירה, ואמר שכל הבילה מכילה מאה מטר, והקונים אינם מוכנים לטרוח ולבדוק כל הבילה, אלא בודקים הבילה אחת וממנה ילמדו לדעת את המדות של כל החבילות, ולשם כך בוחרים את החבילה הנראית הכי פחותה וקטנה, ואם בזו ישנה המדה הנכונה של מאה מטה הרי הם בטוחים שגם בשאר החבילות ישנה המדה הזאת.
 והנמשל, הקדוש ברוך הוא בא לבני ישראל בסחורות רבות שהם שש מאות ושלוש עשרה מצוות, ואנו מובטחים שכל התרי"ג מצוות הם לטובתינו, וכדי להמחיש לנו איך שכל המצוות הם לטובתינו, ניתנה לנו אפשרות לבדוק במצות מעשר, שבאופן טבעי יש בה חסרון כיס והפסד, והקדוש ברוך הוא אומר, הנסו ותראו איך שהדבר יוריק לכם שפע ברכה עד בלי די, ומכאן תלמדו קל וחומר לשאר מצוות (כוכב מיעקב).
 [1] ואשרו אתכם – עתידים ישראל להתקלס מן האומות. אמר ר"ש בן חלפתא כשהמטרונא מתקלסת מאוהביה ומשכניה אין לה כבוד, אלא כשמתקלסת מצרותיה (ילמדנו).

כתב התוצאות חיים (קל"ב), דברים להזהר מהם להפריש מעשר מכל ריוח שיביא הש"ת לידו, ויכוון בכוונה הראויה על דרך הסוד ובוזה יצליחו נכסיו, והי"ה מעשה הצדקה שלום והי"ה אותיות הוי"ה ב"ה אות יו"ד היא הפרוטה אות ה' היא היד ה' אצבעות, אות ו' הורוע אות ה' אחרונה יד גבאי הצדקה או העני.
 וכמו מי שהיה לו רוב דם אם לא הקיזו וחסר ממנו ניווק, כך העשיר שיש לו דמים הרבה, רוצה לומר ממון, אם לא חיסר ממנו לצדקה, הריבוי מוזק המיעוט ובא זה ואבד את זה, ולזה כתוב (ויקרא יט' ט') לא תכלה פאת שדך, רוצה לומר שאם לא יתן לקט שכחה ופאה הוא מכלה את שדהו עד שלקט קצירך ופרט כרמך לא תלקט אפילו חלקך, אלא לעני ולגר שהם בעליו הראשונים תעזוב אותם
 ובגמרא (כתובות סו' ב') אמר רבי יהודה אמר רב מעשה בבתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים לבו ביום אמרה להם כן תפסקו לבנותיכם וענו אחריה אמן.
 תנו רבנן מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על חמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריקה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים. כיון שראתה אותו נתעמטה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו, רבי פרנסני, אמר לה בת מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני, אמר לה בת, ממון של בית אביך היכן הלך, אמרה לו רבי לא כדון מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד, ופירש רש"י הרוצה למלוח ממנו כלומר לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד זהו קיומו, אמר לה ושל בית חמך היכן הוא, אמרה לו בא זה ואבד את זה, אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי, אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלה אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל המידה, בכה רבי יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל בזמן שעושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושים רצונו של מקום מוסרם ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.
 אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתיה שהיתה מלקטת שעורים מבין מלפי סוסים בעכו קראתי עליה מקרא זה (שיר השירים א' ב') אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים, אל תקרי גדיותיך אלא גיוותיך, וזה שאמר (קהלת ה' יב') עושר שמור לבעליו לרעתו עושר שאינו מוציאו ונותנו לבעליו לרעתו. כמו שכתבנו לעיל על רוב דם שאם לא חסר ממנו מזיקו, כך הדם הוא הממון אם לא חסר ממנו לעניים הוא לרעתו כי בא זה ואבד את זה. על ידי קללתו של עני שלא נתן לו

עֲלִיד: יד אשיב לכם כי מה ש **אָמַרְתֶּם שׁוּא** להנם היה עלינו ל **עֲבַד** את **אֱלֹהִים** כי לא נקבל שום שכר (רש"י) ו**מֵה־בְּצִעַ** תועלת בא לנו (מ"ד) **כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הִלְכְנוּ קְדָרָזִית** בשפל רוח (רש"י) **מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת** לדיק יגענו בעבודתינו (מלבי"ם): טו ועוד אתם אומרים הואיל **וְעַתָּה** ראינו שאין תועלת לשמור מצוות ה' **אֲנַחְנוּ מְאֹשְׁרִים** משבחים ומפארים את **יְדָוִים** הרשעים שאינם יגעים בעבודת השי"ת כי אנתנו רואים ש **גַּם־נִבְנוּ עֲשֵׂי רִשְׁעָה** וקיימים כבנין **גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים** לדעת אם יעניש אותם **וַיִּמְלְטוּ** ונמלטו וניצלו מהעונש (מ"ד): טז אבל **אִז** כששמעו את דברי הרשעים המעוררים ספיקות וכל מיני תלונות (מ"ד) **נִדְבְּרוּ** [II] דברו בניהם **יְרֵאֵי יְהוָה** החכמים והמשכילים (אב"ט) **אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ** והיו נושאים ונותנים בדבר עד שמצאו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול **וַיִּקְשָׁב יְהוָה וַיִּשְׁמָע** ויתן להם שכרם **וַיִּכְתַּב** דבריהם (מ"ד) ב **סֵפֶר זְכָרוֹן לְפָנָיו** להשיב להם **לִיְרֵאֵי יְהוָה** הם הצדיקים **וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ** הם היודעים שם הנכבד והנורא (אב"ט), והושבים תמיד בדרכי ה' וברוממותו (רד"ק): יז **וְהָיוּ דְבָרֵיהֶם שְׁמוֹרִים** לִי **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סִגְלָה** אוצר נחמד לשלם לכל אדם כפעלו (רש"י) **וְחִמְלַתִּי** אחמול וארחם (מ"י) **עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יַחְמַל אִישׁ עַל־בְּנוֹ הָעֹבֵד אֹתוֹ** מאהבה (ע"פ מ"ד): יח **וְשִׁבְתֶּם וְרֵאִיתֶם** עוד תשובו ותראו את ההבדל **בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים** מאהבה **לְאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוּ** מאהבה אלא בשביל לקבל שכר, או מיראת העונש (מלבי"ם): יט **כִּי הִנֵּה הַיּוֹם** יום המשפט לרשעים **בָּא בָעֵר** הם ולוהט **כַּתְנָנֹר** [III] אש **וְהָיוּ כָל־זָרוֹתִים** הרשעים **וְכָל־עֹשֵׂה רִשְׁעָה** נוחים להשרף **כְּקֶשׁ וְלַהֵט** וישרוף **אֹתָם הַיּוֹם הַזֶּה** אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת **עַד אֲשֶׁר לֹא־יֵעֹזֵב וַיִּשְׁאִיר לָהֶם** (מ"ד) **שָׁרֵשׁ וְעַנְף** נין ונכד (רש"י): כ **אֲמַנֵם הַצַּדִּיקִים** **וְזָרְחָה לָכֶם** [טז] **יְרֵאֵי שָׁמַי שְׁמֵשׁ צַדִּיקָה** הצדקה שעשיתם היא תאיר לכם כשמש שהוא **וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ** הפרושים על הארץ כן יהיה לכם רפואה ותענוג **וַיִּצְאֲתֶם** בכל מקום שתצאו ותבואו **וּפְשִׁתֶם** תתענגו ותתרבו בבשר ושוּמֹן **כְּעֹגְלֵי מְפוֹטְמִים** **מִרְבֵּק** בדיד שלהם (מ"ד): כא **וְעִסּוֹתֶם** תדרכו ותרמסו את ה **רִשְׁעִים** [יז] **כִּי־יְהִיו אֲפֹר** מונה **תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם** (מ"ד) **בַּיּוֹם** המשפט **אֲשֶׁר**

עיונים והארות

שמש צדקה (ב"ר ס"ח).
 אבן טובה היתה לאברהם אבינו, שכל הרואה אותה אם היה חולה מתרפא, שנאמר וה' ברך את אברהם בכל, וכשמת נטלה הקב"ה וקבעה בגלגל חמה, שנאמר וזרחתה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה (ב"ב ט"ז).
 [יז] ועסותם רשעים – מובא ב"תנא דבי אליהו" פרק שלישי: עתיד הקדוש ברוך הוא לשבת בבית המדרש הגדול שלו וצדיקים לפניו אומרים על טהור טהור ועל טמא טמא, ואחר כך מביאים את הרשעים ודנים אותם לפניהם, כל אחד מקבל את העונש המגיע לו, על דרך שאמרו (ערויות פרק שני, משנה י'): "משפט רשעים בנהינם שנים עשר חודש". ואחר כך באים הצדיקים ואומרים: רבוננו של עולם! אותם בני אדם היו משכימים ומעריבים לבית הכנסת, קוראים קריאת שמע, מתפללים ועושים שאר מצוות. מיד אומר הקב"ה: אם כן לכו ורפאו אותם, מיד הולכים הצדיקים ועומדים על עפרם של רשעים ומבקשים עליהם רחמים, והקב"ה מעמידם מאותו אפר שמתחת כפות רגליהם של הצדיקים – ומביאם לחיי העולם הבא, לכך נאמר: "ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם". (ילק"ש)

[II] אז נדברו – א"ר יהודה שני תלמידי חכמים הנוחים זה לזה כהלכה הקב"ה מקשיב להם, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ואין דבור אלא לשון נחת, שנאמר ידבר עמים תחתינו (שבת ס"ג).
 רב כהנא אמר בשם רבי לוי לשעבר אדם עושה מצוה והנביאים כתבוה, וישמע ראובן ויצילחו מידם, ויצבט לה קלי, עכשו שאין נביאים מי כותבה, אליהו ומלך המשיח, והקב"ה חותם על ידיהם, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו'.

[III] בוער כתנור – ריש לקיש אמר אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה, ורשעים נדונים בה, שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור, וצדיקים מתרפאים בה, שנאמר וזרחתה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ולא עוד אלא שמתעדנין בה, שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק (נדרים ג').

[IV] וזרחתה לכם – א"ל הקב"ה ליעקב אתה סימן לבניך, מה אתה ביציאתך השקעתי לך חמה, דכתיב וילן שם כי בא השמש, ובחורתך הזרחתי לך גלגל חמה, דכתיב ויורה לו השמש, כך בניך ביציאתן אומללה יולדת השבעה באה שמש, ובחורתן וזרחתה לכם יראי שמי

אָנִי עֲשֵׂה ושופטם לכליון (רד"ק) **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:** כב לכן בכל דור ודור **זְכְּרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי**
אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֶרֶב בחר סיני **עַל-כֵּן יִשְׂרָאֵל** כי בשמירת **חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים** תקבלו הגמול (ט"ד
 וי"ז): כג **הִנֵּה בּוֹכוֹת הַתּוֹרָה** **אֲנֹכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֵלֵיָּה הַנְּבִיא** [יא] **לְפָנַי בּוֹא יוֹם יְהוָה**
הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הוא יום הגמול (ט"ז) שתשוב לכם הנבואה (מלבי"ם): כד **וְהָשִׁיב לְבַ-אֲבוֹת** לאביהם שבשמים **עַל-עַם**
הַפְּנִיִּים וְלֵב פְּנִיִּים עַל-עַם אֲבוֹתָם פֶּן-אֲבֹא פתאום **וְהִפִּיתִי אֶת-הָאָרֶץ הָרָם** אשמיד כליל את
 יושבי הארץ, ולכן יקדים לשלוח מלאך הברית להשיבם בתשובה (רד"ק): כג **הִנֵּה אֲנֹכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֵלֵיָּה הַנְּבִיא**
לְפָנַי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

הלכות ערב פסח

- א. אסור לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות היום, אפילו בחינם, כדי שלא יטרד במלאכה וימנע מהכנת ואפיית המצה לצורך הלילה והכשרת הכלים ושאר עניני הסדר. ועוד, שבזמן שהיה בית המקדש קיים, היה אסור לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום והלאה, לפי שאז הוא זמן הקרבת קרבן פסח, ואפילו אדם שהקריב קרבן במשך כל ימות השנה, אותו היום היה יום טוב שלו, ונאסר בעשיית מלאכה במשך כל היום, אמנם קרבן פסח שזמנו רק מחצות היום ואילך, רק אז נחשב כיום טוב, ואף לאחר שחרב בית המקדש ובטל קרבן פסח בעונותינו, לא נתבטל איסור עשיית מלאכה.
- ב. לא אסרו בערב פסח עשיית מלאכה, אלא דוקא מלאכה גמורה, כגון לעשות כלים חדשים, או לתפור בגדים חדשים, אבל מותר לו לתקן כליו, כגון בגד שנקרע קצת מותר לתופרו לצורך המועד.
- ג. מותר לעשות משא ומתן ופרקמטיא בערב פסח אמנם טוב להחמיר משעת מנחה קמנה ומעלה.
- ד. צריך להזהר להסתפר קודם חצות, ואם שכח קודם חצות, יסתפר אחר חצות על ידי גוי, אך צריך שיעמיד ישראל חבירו על גביו לראות מתחילת התספורת עד הסוף, וכן מותר להסתפר אצל ישראל עני שאין לו מה לאכול בליל הסדר, ואפילו קציצת הצפרנים טוב להזהר לקוץ אותם קודם חצות.
- ה. יש פוסקים שסוברים שמנהג ירושלים שלא לעשות מלאכה בערב פסח גם קודם חצות היום, ולכן טוב להקדים להסתפר ביום י"ג בניסן.
- ו. אסור לאכול מצה בערב פסח שהוא יום ארבעה עשר בניסן וכן בלילה שלפניו לא יאכל כדי שיאכל המצה לתיאבון בליל הסדר.
- ז. אם בישל המצה או טיגן המצה קודם יום ארבעה עשר בניסן מותר לאוכלה ביום ארבעה עשר בניסן, מכיון שאיסור אכילת מצה בערב פסח הוא מדרבנן, יש לסמוך על סברת הרבה פוסקים המתירים במצה מבושלת.
- ח. עוגה שנעשית מקמח מצה (אפויה) ועירבו בה דבש ויין וחזרו ואפו אותה אסור לאוכלה בערב פסח.
- ט. אפילו שמותר לאכול תבשיל של אורז, ופרות וירקות בערב פסח גם לאחר שעה עשירית, בכל זאת לא ימלא כרסו מהם לאכול ולשבוע.

עיונים והארות

שמלך המשיח מתקדם, עם ישראל מניעים רגלו של משיח, ולכן "שולח" בלשון הוה, כי באותו רגע שצועדים קדימה ומתקרבים להשם יתברך, לעומתם מתקרב המשיח, וגדולה תשובה שמקרב את הגאולה, השכינה מתקרבת לישראל לפי קרבת ישראל אל השכינה (קול צופיד).

[יא] הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא – יש להבין מדוע כתוב "שולח" בלשון הוה, והרי היה צריך לומר "אשלח" בלשון עתיד? ויש לומר שבכל רגע ורגע הקדוש ברוך הוא שולח את אליהו, ולכן כתוב "שולח" בלשון הוה, כי ביאת המשיח ובשורת המבשר תלויה בעם ישראל במדרגת התשובה, כיון שכל פסיעה ופסיעה של ישראל שצועדים קדימה בתשובה גורמת

- י. הבכורים מתענים בערב פסח, בין בכור מאב בין בכור מאם, ודוקא הזכרים אבל הנקבות לא נהגו להתענות. ואפילו הבכורים כהנים או לויים מתענים בערב פסח.
- יא. אם הבכור עצמו חתן או אבי הבן או סנדק, מותר לאכול ואין צריך לפרוע תעניתו ויש נוהגים שהחתן מזמין את הבכורות לסעוד אצלו סעודת חתן, וכן אבי הבן בסעודת מילה. ואין למחות ביד הנוהגים כן, אמנם לא יזמין הרבה אלא רק בצימצום להשלים מנין העשרה.
- יב. בדורות אלו שירדה חולשה לעולם והתענית גורמת להפרעת עריכת ליל הסדר, נהגו להקל להפסיק התענית על ידי השתתפות בסעודת סיום מסכת, אמנם צריך הבכור להבין מה שאומרים בעת סיום המסכת.
- יג. אין סעודת הסיום פוטרת מן התענית אלא למי שהיה נוכח שם ושמע את הסיום, אבל השולח שליח כדי להביא לו עוגה וכיוצא ממקום הסיום לא עשה כלום, ועדין חייב הוא בתענית.
- יד. יש נוהגים שהאב מתענה במקום בנו הבכור עד שיגדל, ויש אומרים שאין לנהוג בחומרא זו בזמנים אלו שירדה חולשה לעולם, ומכיון שעכשיו נהגו בלאו הכי להקל לאכול בסיום מסכת, יש לאב להשתדל לשמוע הסיום, ולאכול כזית בסעודת מצוה לפטור עצמו מן התענית.
- טו. אסור לומר "בשר זה לפסח" אלא יאמר בשר זה ליום טוב, וכן אל יאמר בביתו לצלות הזרוע "לפסח" אלא ליום טוב אבל מותר לומר חטים אלו לפסח.

הלכות ערב פסח שחל בשבת

- א. ערב פסח שחל ביום שב"ק שהוא יום ארבעה עשר בניסן בודקין את החמץ בליל שישי י"ג בניסן, ומברכים על הבדיקה כבכל שנה ולאחר הבדיקה יבטל החמץ כמו שכתבנו בליל ארבעה עשר.
- ב. ביום שישי יבער את החמץ בשעה חמישית כבכל שנה כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים, ומשירין מן החמץ מזון לשתי סעודות של שבת. לליל שבת וסעודת שחרית של שבת, ואין צריך לבטל החמץ בשעת הביעור של יום שישי, אלא יבטלנו ביום שבת בבוקר, לפני זמן איסורו.
- ג. ביום שבת קדש ישכימו להתפלל שחרית עם הנץ החמה, כדי להספיק לסיים סעודת שחרית קודם זמן איסורו של חמץ, ולא יאריכו בניגונים ופיוטים.
- ד. יזהר מאד בסעודתו שלא יתפורו פרורי לחם לכל עבר (ומה טוב בשבת זה לקנות לחם שאינו מתפור לפירורים כגון פיתות) ומיד לאחר הסעודה ינער המפה שאכלו עליה חמץ, וכן יקנח הצלחות באצבעו ולא ישטפם, (ולכן יזהר שלא לבשל בשבת זו תבשיל שנדבק בצלחות) ויצניעם עם שאר כלי החמץ, ויכבד את הבית במטאטא כדי שלא ישאר אפי' משהו חמץ וישליך כל הפרורין לבית הכסא ואח"כ יאמר נוסח הביטול, "כל חמירא וכו' דחזיתיה ודלא חזיתיה". וישטוף פיו במים שלא ישאר שם פרורי חמץ, ומה טוב ליקח קיסם לנקות שיניו אך יזהר מאד שלא יוציא דם.
- ה. סעודה שלישית יעשנה בפירות שברכתם מעין שלוש לאחר תפלת מנחה, וקודם שיאכל יאמר "אתקינו סעודתא" כבכל שבת, ויזהר שלא ירבה באכילתו כדי שיאכל בלילה לתיאבון.
- ו. אין לטלטל ביום שבת זה את המצה השמורה המיוחדת לסדר ליל פסח. אומנם מצה רגילה שאינה מיוחדת לליל הסדר מותרת בטילטול מכיון שמותרת לילדים קטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים.
- ז. אין לסדר השלחן והכלים לצורך ליל הסדר בשבת אלא רק אחר צאת השבת מפני שאין שבת מכין ליום טוב.

ההכנות לקראת ליל הסדר

- א. ישתדל להכין התבשילים והמטעמים לכבוד החג שהכל יהיה מוכן בעוד מועד, עוד קודם חצות היום, וישתדל להכין בעצמו איזה דבר לכבוד יו"ט.
- ב. החרוסת יעשה אותה עבה, זכר לטיט. ונותנים בה יין אדום זכר לדם, ועושים אותה מפירות שנמשלו בהם ישראל, שהם תפוחים, ענבים, תאנים, תמרים, אגוזים, רימונים, שקדים. ונותנים עליה ג' תבלין שבולת נרד, קינמון, וזנגביל.

ג. חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו. ורבינו האריז"ל אע"פ שלא היה חושש בעצמו, אבל במלבושי אשתו היה מפזר ממונו לקנות בגדים חשובים אף אם לא היתה ידו משגת כ"כ.

ד. צריך להחליף בגדיו לכבוד יו"ט, והוא מכלל כבוד יו"ט, ומלבושי יו"ט יהיו נאין יותר משל שבת. וגם הנשים צריכות ללבוש בגדים חשובים ותכשיטים שלהם.

ה. גם צריך ליתן מעות לעניים לצורך סעודת יו"ט, ובזוה"ק החמירו מאד במי שאינו נותן לעניים במועדים.

ו. יסדר המקום שעושים שם ליל הסדר במושבים טובים שיוכלו לעשות היסבה כבני מלכים, ויעטר הבית כוילונות יפים ומכובדים ושולחנו יהיה מסודר בכלים נאים ויקרים כלי כסף וזהב בגדי משי ורקמה וכן פרחים ושושנים עם כל ראשי בשמים וריחות טובים.

ז. גם לבניו הנשואים יתן לכל אחד מהם קערה חשובה שיכינו בה כל הסדר ומצוה גדולה להזמין עניים ותלמידי חכמים להיסב על שולחנו בליל הסדר וגם להם יתן קערה שיוכלו לעשות בה כל עניני ליל הסדר כראוי.

ח. חייב אדם לטהר עצמו ברגל לכן ילך למקוה טהרה ויכוין להסיר מעל נפשו הקליפות וסטרא אחרא. ועוד טבילה להמשיך עליו קדושת הרגל, שהוא סוד ע"ב יוד הי ויו הי קס"א אלף הי יוד הי גי' רג"ל.

ט. יסדר לעצמו זמן לנוח ולישון קמעא כמו שיעור שעה כדי שיוכלו לערוך ליל הסדר בנחת ובשמחה ולספר ביציאת מצרים בהתלהבות עצומה וחשק גדול ובמשנה זריזות.

הלכות תפילת ליל הפסח

א. לאחר שיתפלל תפילת מנחה של יום י"ד בניסן ערב פסח שהיא כנגד תמיד של בין הערבים, טוב לעסוק בענין קרבן פסח שהיו מקריבים אותו בזמן שבית המקדש היה קיים. שכל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם ולקיים "ונשלמה פרים שפתינו", שתעלה קריאתו במקום הקרבתו. וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני בורא עולם שיבנה בב"א.

ב. טוב שיקרא בערב פסח סוד גדול ונורא, שהועתק מכתבי הקודש של המקובל רבינו "שמשון מגיד מאסטרופולייא" ז"ל הי"ד, וכתוב שם שכל מי שמעיין הסוד הנפלא הזה על מכוננו ואפילו פעם אחת בשנה ובפרט בערב פסח, מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכשול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו, וכל אויביו יפלו תחתיו, והוא על במותימו ידרוך, וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, ובכל עסקיו ירוויח, עד ביאת הגואל אמן.

ג. טוב שיקרא בערב פסח סדר מ"ב מסעות וסגולתה להנצל ממקרים רעים ובפרט מחולי המגפה, וכתב בספר "מעשה הצדקה" שבערב פסח יפריש לצדקה שני פעמים ד"ם פרוטות נגד דם הפסח, ודם המילה, והם שמונים ושמונה פרוטות, ועל ידי זה כי הוא יצילך מפ"ח יקוש, ויפריש עוד שלשה פרוטות ויעלה סך הכל תשעים ואחד פרוטות כנגד שני שמות, "הויה אדנות", ועל ידי זה יתקן עון הידוע וזו מות מביתו ויזהר לתת הכסף לתלמיד חכם נצרך.

ד. נהגו ישראל קדושים להתפלל תפילת יום טוב בניגון בשירה וקול זמרה, וקודם ערבית יאמר מזמור של חג "הודו לה' כי טוב" וכו', ולאחר תפילת העמידה קודם שיאמר החזן קדיש תתקבל יקראו ההלל" וקודם לכן יברכו ברוך וכו' "לגמור את ההלל" ולאחריו "יהללוך" וטוב לכזין בברכת לגמור את ההלל, לפטור את קריאת ההלל שאומר בביתו בסוף ההגדה שאין מברכים עליו אז, מפני שמפסיקים בו, ואחר כך יאמר החזן קדיש תתקבל.

ה. מנהג ישיבתנו בליל פסח שחל בשבת יתחיל השליח צבור לאחר תפילת שמונה עשרה לומר "ויכולו" ואחר כך "ברכת מעין שבע" ואחר מכן יברך לגמור את ההלל. ומרן מופת הדור זצוק"ל מורה שיש לחוש לסב"ל ולא לומר ברכת מעין שבע.

הלכות סדר ליל הפסח

קדש, ורחץ, כרפס, יחץ, מוגיד, רחצה, מוציא, מצה, מרור, כורך, שלחן עורך, צפון, ברך, הלל, נרצה.

קדש:

א. יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום, כדי שכשיבא לביתו יקדש מיד אחר צאת הכוכבים, ואחד אנשים ואחד הנשים חייבים בארבע כוסות, ומצוה לתת יין לפני התינוקות שהגיעו לחינוך להנכם במצות ארבע כוסות, וכן מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים, בליל פסח קודם עשיית הסדר, כדי שלא ישנו, ויראו שינוי וישאלו.

ב. יסדר שולחנו בכלים נאים כפי כחו, וינהוג שררה בליל פסח דרך הירות ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך הירות, ואפילו עני שאין לו כרים וכסתות יסב על הספסל, או יסמוך על ירך חבירו, אבל לא על ירך עצמו, מפני שנראה כדואג ואבל ב"מ.

ג. צריך להביא לפני בעל הבית קערה, שיש בה שלש מצות, ומרור (הסא), וחרוסת, וכרפס, וזרוע, וביצה, וחזרת (הסא), ומובא בספרים הקדושים שטוב שבעל הבית יסדר בעצמו את הקערה, ומה טוב למי שחננו ה' יתברך בעושר שיעשה קערה גדולה מכסף טהור ויקיים מצות "זה אלי ואנוהו".

ד. צריך להתחיל את עריכת ליל הסדר דוקא אחר צאת הכוכבים, ובין האנשים ובין הנשים חייבים בהיסבה וההסבה צריכה להיות על צד שמאל, וראוי לעמוד על המשמר לזכור ולהזכיר את אחרים להסב, וצריכים הסבה בשתיית ארבע כוסות, ובאכילת ארבע כזייתות של מצוה, ושאר כל סעודתו אם רצה להיסב הרי זה משובח.

ה. מי ששתה היין, או אכל המצות כשהוא מיסב על צד ימין, כאילו לא היסב כלל, וצריך לחזור ולשתות או לאכול בהסיבה, שהדין הוא שבארבע כוסות חוזר ושותה בהסבה, וכן בארבע כזייתות חוזר ואוכל בהסבה, והנשים שלא היסבו בדיעבד יצאו, וגם האבל ב"מ צריך הסבה, וגם האיטר יד שכל מעשיו ביד שמאל צריך להסב לצד שמאל.

ו. אדם ששכח להסב בכוס ראשון, כשהחזר לשתות שוב אינו מברך ברכת הגפן, כיון שברכת הגפן פוטרת עד כוס שני, ועד בכלל.

ז. כל הארבע כוסות צריכין שטיפה והרחה שירחצם מבית ומחוץ בכל פעם. וצריך שאחר ימוזג לו הכוס דרך הירות, וצריך לעשות המזיגה במים בשלש הפסקות בזה אחר זה, לכל הארבע כוסות, ומה טוב אם יש לו מים "שלנו" שיעשה בהם המזיגה, וגם יקבל הכוס בשתי ידיו משתי ידיו של הנותן.

ח. שיעור הכוס הוא כ"ז דרה"ם שהם שמונים ושש גרם כחשבון כו"ס, וצריך לשתות לכתחילה כל הכוס ובדיעבד אם שתה רובו יצא ואם הכוס גדול יותר, מספיק שישתה רביעית כשהוא רוב הכוס, אפילו לכתחילה, וצריך לשתות הרביעית בבת אחת ולא יפסיק לשתות בסירוגין.

ט. קודם הקידוש יאמר לשם יחוד וכו', ויכוין להוציא את השומעים ידי חובתם, וגם הם יכונו לצאת ידי חובתם ולא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אלא "אמן", ויתחיל הקידוש מעומד, ויברך ברכת בורא פרי הגפן, וברכת אשר בחר בנו מכל עם וכו', וברכת שהחיינו, ויכוין לפטור את המצה והמרור בברכת שהחיינו, ואחר כך ישב וישתה הכוס בהסבה וכנ"ל.

י. מנהגנו שלא לברך ברכת הגפן אלא על כוס ראשון ושלישי בלבד.

ורח"ץ:

א. נוטל ידיו כדין נטילת ידים לאכילת פת כדי למבל הכרפס במשקה, ולא יברך על נטילת ידים, ואשרי הנוהר ליטול ידיו בטיבול משקה בכל השנה כולה.

ב. קודם הנטילה יאמר לשם יחוד... הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות דרבנן וכו' וטוב שיעשה הנטילה בביתו, ולא בחצר כדי שלא יצטרך לצאת לחצר מתחילת הקידוש עד סוף הסעודה וכן הנטילה שלפני הסעודה יעשה בתוך הבית.

כרפס

א. יקח כרפס פחות מכזית כדי שלא יתחייב בכרכה אחרונה, ויטבילנו בחומץ, או במים עם לימון, או במי מלח. ויברך עליו בורא פרי האדמה ויכוין לפטור בכרכה זו גם את המרור.

ב. טוב לקחת מהקלח של הכרפס, שאין מצוי בו תולעים הרבה, וקל יותר לבדוקו, ואכילת הכרפס אינה צריכה הסיבה, וטיבול ראשון זה הוא זכר לסיבת קושי השעבוד שהיה בשביל מכירת יוסף ע"ה ושהטבילו כתונת הפסים שלו בדם ומכרוהו וגרמו צער ליעקב אבינו ע"ה.

ג. קודם הכרכה והטיבול יאמר לשם יחוד המובא במחזורים, ויזהר שלא יאכל כל הכרפס שיש בקערה, אלא ישאר בקערה מהכרפס עד אחר המוציא, שצריך שיהיה סוד הקערה שלם עד לאחר אכילת מצה ומרור.

יחי

א. יקח את המצה האמצעית, ויחלקנה לשתיים, ויתן חציה הגדול לאחד מן המסובין להצניעו לאפיקומן וחציה השני הקטן יניח בין שתי המצות השלמות.

ב. כפי הסוד צריך לחלק את המצה האמצעית צורת ד' ו'. וציור של ו' יניח לאפיקומן, וצורת ד' יניח בין המצות, ולא יבצע בסכין אלא רק בידו, שכן דרכו של עני.

ג. נוהגים להצניע את הצי המצה השמורה לאפיקומן תחת המפה, וזכר למה שכתוב משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, ויש נוהגים לכרכה במפה ולהניחה על כתפם זכר ליציאת מצרים, ויש נוהגים לומר לזה שנושאה על שכמו מאין באת והוא עונה ממצרים, ולאן אתה הולך לירושלים, ועונים לשנה הבאה בירושלים הבנויה, וקודם שיעשה היחץ יאמר לשם יחוד וכו'.

מניד

א. אומרים ההגדה בשמחה ובקול רם, והיא ספור יציאת מצרים שהיא מצות עשה מן התורה, וקודם שיתחיל טוב שיקרא לשון הזוהר "פקודא בתר דא לספר בשבחה דיציאת מצרים" ואחר כך יאמר לשם יחוד וכו'.

ב. נוהגים להגביה את פרוסת המצה שבין שתי השלמות ואומרים הא לחמא עניא, עד מה נשתנה, ויאמר הא בצרי ומנהגנו לכפול פיסקא זו שלוש פעמים.

ג. מוזנין כוס שני ומניחים לפני בעל הבית, וקודם לכן יצוה לסלק הקערה לסוף השולחן, כאילו כבר אכלו כדי שיראו התינוקות וישאלו, ואז מודיעים להם שאין רשאים לאכול עד שיספרו ביציאת מצרים, וכשיתחיל לומר "עבדים היינו" מחזירים הקערה למקומה על השולחן ואומרים ההגדה, ותהיה המצה מגולה בשעת אמירת ההגדה, ורק בעת שאוחזו הכוס בידו יכסנה.

ד. גם הנשים חייבות בסיפור יציאת מצרים, ואם אינה יודעת לקרוא, יכולה לצאת ידי חובה בשמיעה, ואם אינה מבינה לשון הקודש צריך לתרגם לה בשפה המובנת לה.

ה. מצות עשה להניד לבניו ולבנותיו, ולהרחיב הדיבור בספור יציאת מצרים, ואפילו אם אינם יודעים לשאול, ילמדם כפי דעתם, ולפי דעתו של בן אביו מלמדו, ומי שהרהר את ההגדה בלבו ולא הוציא בשפתיו, אינו יוצא ידי חובתו.

ו. אפילו מי שאין לו מצה ומרור, חייב בהגדה מן התורה, וראוי לספר במדרשי אגדה בדברים המושכים לבבות השומעים, ועיין בזוהר הקדוש פרשת בא דף מ' עמוד ב' בשבחה אותה שמספר ביציאת מצרים, שהקב"ה מזמן כל פמלייא של מעלה ואומר להם בואו ותשמעו את הספור והשבחה שבני מספרים עתה וכו' וצריך להזהר שלא להפסיק בדיבור באמצע ההגדה ורק אם יש צורך גדול אפשר להפסיק.

ז. כשאומר "והיא שעמדה לאבותינו" וכו', יאחזו הכוס בידו ויכסה הפת עד מצילנו מידם, ויניח הכוס ויגלה הפת, עד לפיכך שאוחזו הכוס בידו ואז יכסה הפת.

ח. כשיאמר דם, ואש, ותמרות עשן, נוהגים לשפוך מעט מן הכוס לתוך כוס שבור, וכן כשאומר עשר מכות ישפוך עשר פעמים ובכל מכה ישפוך מעט, וכן כשאומר דצ"ך עד"ש באח"ב, ישפוך עוד שלשה שפיכות סך הכל מ"ז פעמים, ויש מחזורים שיש בהם יהי רצון על כל שפיכה, וטוב לאומרו, ולאחר מכן ישפוך את כולו, ואחר כך שוטפין הכוס ומוזגים אותו שנית.

ט. כשאומר מצה זו, צריך להגביה המצה להראותה למסובין שתתחבב המצוה עליהם, וצריך להגביה המצה העליונה השלימה שלפניו לחיבוב מצוה, וכן כשאומר "מרור זה" יגביה המרור, אבל כאשר אומר "פסח שהיו אבותינו אוכלין", לא יאחזו הזרוע בידו אלא יראנו בלבד.

י. כשאומר "לפיכך אנהנו חייבים" נוטל הכוס בידו ומגביהו עד לאחר ברכת אשר גאלנו, ושונה הכוס השני בהסבה על צד שמאל, ואם שכח ושתה בלא הסבה חוזר ושונה בהסבה, וקודם שישתה יאמר לשם יחוד וכו'.

רחצה

א. יטול ידיו כדת, ויברך על נטילת ידים, וטוב לומר קודם הנטילה הבקשה המובאת בסידורים.

מוציא מצה

א. יקח המצות שלשתם ביחד, כסדר שהניחם הפרוסה בין השלמות משום לחם משנה ויברך "המוציא" ולאחר הברכה שומט המצה השלישית מידו, ונשארת בידו העליונה עם הפרוסה ויברך "על אכילת מצה" ויבצע מהעליונה והפרוסה כזית מזו וכזית מזו, (כל כזית הוא עשרים ותשעה גרם), ויטבלם במלח שלשה פעמים, ויאכלם בהסבה על צד שמאל, ויכניס שתי כזיתות אלו בפיו ביחד, כדי שיאכל משניהם בבת אחת, ואם אינו יכול לאכול כשני כזיתים ביחד יאכל של המוציא תחלה שהיא השלמה העליונה, ואחר כך הפרוסה.

ב. מכיון שמצוות צריכות כוונה לכן קודם אכילתו יאמר לשם יחוד ויזכיר שהוא מכויין לצאת ידי חובת אכילת מצה, וכן יעשה במרור.

- ג. חייבים להסב על צד שמאל בעת אכילת מצה, ואם לא הסב חייב לחזור ולאכול בהסבה, אך לא יברך.
 ד. צריך ללעוס המצה יפה, ואחר כך לבלוע, ובדיעבד אם בלע מצה בלי שילעס תחילה יצא.
 ה. אסור לאכול עם המצה עוד מאכל אחר ביחד, או למבלה בחומץ, או במרק, ומי שהוא זקן או חולה וקשה עליו לאכול המצה כמות שהיא, יכול לפורר לו המצה לפירורים דקים ולאכלה.
 ו. כל אדם צריך להשתדל לשלם קודם הפסח דמי המצה שיוצא בה ידי חובתו.
 ז. זמן אכילת מצה ומרור לכתחלה עד הצות הלילה, ובדיעבד אם נתעכב עד אחר הצות, יאכל המצה והמרור בלי ברכת המצות, ואם עבר הלילה אין להם תשלומין.

מרור

- א. יקח כזית מרור (גם) וישקענו בחרוסת וינער מעט מן החרוסת, משום שצריך לטעום טעם מרור, שהרי הוא זכר לקושי השעבוד שמררו את חייהם בעשיית המיט שאליו רומזת החרוסת, ויאמר לשם יחוד וכו' ויברך "על אכילת מרור" ויאכלנו בלא הסבה.
 ב. המרור הוא עלי החסא ויזהר שיקח רק הקלחים ולא העלים עצמם מפני שמצויים בהם הרבה תולעים וקשה לבודקן, וגם הקלחים צריך לבודקן.
 ג. אין מברכים על המרור ברכת בורא פרי האדמה.

כורך

- א. יקח כזית מצה מן המצה השלישית וכורכו עם כזית מרור, ומטבל בחרוסת ואומר: "זכר למקדש כהלל הזקן" וכו' ואוכלם בהסבה ויזהר מאוד שלא ישית בדבר שאינו מענין הסעודה בין אכילת מצה לאכילת "כורך", ולכן יאכלם בזה אחר זה תכף ומיד בלא עיכוב.

שולחן עורך

- א. יערוך שלחנו ויסעוד ליבו בשמחה ובטוב לבב כיד ה' הטובה עליו, ולא ישבע הרבה כדי שיוכל לאכול אפיקומן בתיאבון.
 ב. הזרוע שנהגו לצלותו ולהניחו בקערה של הסדר, אסור לאכלו בליל פסח, אמנם יאכל ביצה, וקודם שיאכלנה יאמר "זכר לקרבן חגיגה" ובתוך הסעודה ישורר ויזמר בקול נעים וטוב ללמוד לשונות הוזהר הקדוש המובאים במחזורים בתוך הסעודה.

צפון

- א. אחר שגמר סעודתו יאכל בשמחה את האפיקומן השמור בתוך המפה, וקודם שיאכלנו יאמר "זכר לקרבן פסח הנאכל על השבע", ויאכל ממנו שתי כזיתות למצוה מן המובחר, שהם כזית אחד זכר לפסח, וכזית אחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח ויאכלנו "בהסבה" ואם קשה לו לאכל שתי כזיתות, די לו בכזית אחת זכר "לקרבן פסח" וזה חובה.
 ב. יאכל האפיקומן לתיאבון, ויזהר שלא ימלא כריסו בשעת האכילה, כדי שלא יהיה שבע הרבה עד שיהיה קץ באכילת האפיקומן, כי אז אינו יוצא ידי חובת אכילת האפיקומן.
 ג. לא יאכל את האפיקומן בשני מקומות, ואפילו בחדר אחד בשני שולחנות אסור לאכלו, ויזהר לאכול האפיקומן קודם הצות.

- ד. אם שכח ולא אכל את האפיקומן עד שנטל ידיו למים אחרונים, או שאמר הב לך ונברך, יאכל אותו בלא ברכת המוציא, ואם לא נזכר עד שבירך ברכת המזון אם עדין לא שתה כוס שלישי יטול ידיו ויברך המוציא, ויאכל האפיקומן, ואם שתה כוס שלישי ואחר כך נזכר, אז אם אכל בתוך סעודתו מזאת המצה השמורה משעת קצירה שיעור "כזית" סומך על זה, ואם לא אז אפילו לא נזכר אלא עד לאחר ההלל, יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן, ויחזור ויברך על הכוס.

- ה. אחר האפיקומן אסור לאכול שום דבר משום דבעינן שיהיה טעם מצה בפיו עד שישן, אמנם מים מותר לשתות, ויש מתירים לשתות קפה, ואפשר לסמוך עליהם לצורך גדול ויש שמשיירין ממצה זו של אפיקומן, לשמירה לחיוב מצוה.

ברך

- א. יטול ידיו למים אחרונים, ויברך ברכת המזון על הכוס וקודם שיברך יאמר למנצה בנגינות וכו' ואחר כך יאמר לשם יחוד וכו' ושוב שיחזור אחר זימון, וכל המסובים יאחזו הכוס בידם בעת ברכת המזון, וצריך שיזהר שלא יסב בעת ברכת המזון.

ב. צריך להזהר לומר בברכת המזון "יעלה ויבא" ואם טעה ולא אמרו ונזכר לאחר שאמר ברכת הטוב והמטיב צריך לחזור לראש ברכת המזון.

ג. לאחר שסיים ברכת המזון, יאמר כוס ישועות אשא וכו', ויברך בורא פרי הגפן, ויכוין לפטור כוס רביעי, וישתה הכוס בהסבה.

הלל

א. ימזגו לו כוס רביעי, ויקרא עליו את ההלל בשמחה גדולה, ומתחיל "שפוך חמתך אל הגויים" וחותרם בהלל בברכת יהללוך, והתחיתה ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות.

ב. ישתה הכוס בהסבה, ואם לא הסב יחזור וישתה אך לא יברך.

ג. יזהר שישתה רביעית שלם בכוס שלישי או בכוס רביעי כדי שיברך ברכה אחרונה בשופי בלי שום ספק.

נרצה

א. אם עשה כסדר הזה יהיה רצוי לפני ה' יתברך, וצריך לספר ביציאת מצרים עד שתחטפנו שינה, ויש נוהגים להשאר ערים כל הלילה ומספרים ביציאת מצרים.

ב. יש נוהגים לומר לאחר הסדר "שיר השירים" ויש בזה טעם לפי הסוד, ולאחר הסדר יאמר יהי רצון המסודר באיזה מחזורים.

ג. צריך לומר קריאת שמע על המטה עם הפסוקים הנוהגים בכל לילה כסדר רבינו האר"י ז"ל, ואם הוא ניעור עד אחר הצות יאמר אותה מעט קודם הצות, ויש נוהגים להיות נעורים עד לאחר הצות כדי לשבח לה' יתברך בנקודת הצות בזאת הלילה זכר ליציאת מצרים, כמו שכתב בזה הקדוש פרשת בהעלותך דף קמ"ט ע"א, ואחר הצות יאמר ברכות השחר חוץ מברכות התורה, ואחר כך יקרא "פתח אליהו" ויעסוק בדברי תורה, ושירות ותשבחות ואחר כך ישן.

ד. אין אומרים תיקון לאה בחול המועד של פסח ויזהר בכל חול המועד לעסוק בתורה ובמוסר, כי לא ניתנו שבתות ומועדים אלא לעסוק בהם בתורה.

ה. חז"ל אסרו עשיית מלאכה בחול המועד, אמנם יש סוגי מלאכות שמותרות, והם חמשה: א. דבר האבד אם לא יעשנו עתה. ב. צרכי המועד אוכל נפש אפילו מעשה אומן, או מעשה הדיוט לשאר צרכי המועד. ג. עבודת פועל עני הצריך לשכרו כדי אוכל לחג. ד. צרכי רבים. ה. מעשי הדיוט לעצמו. וכוון שהמלאכות האמורות הותרו בתנאים המפורטים לפרטים רבים בשולחן ערוך, לכן הנצרך לכך יעשה שאלת חכם.

זוהר על פסח

אמר רבי אלעזר, מה שכתוב "כל מחמצת לא תאכלו" היא הנקבה של הקלי' שהיא יותר חזקה מן הזכר שבקלי', ומש"כ "לא יאכל חמץ" הוא הזכר שבקלי'. ואמר רשב"י: לכן בחמץ כתוב דרך בקשה לא יאכל ובנוק' של הקלי' שהיא מפתה לעשות חטאים וכו' נאמר בה לשון צווי "כל מחמצת לא תאכלו". ועוד, מחמצת ריח של מיתה יש בה כי האות הראשונה והאחרונה הוא מ"ת בזה" מחמצת ובאמצע חמץ, ולכן מי שאוכל ח"ו חמץ היא מקדמת לו מיתה כי מת הוא בעוה"ז ונשמתו נכרתת בעוה"ב כמ"ש ונכרתה הנפש ההיא, והוא נחשב לבהמה שמתה שאין לה חלק לעוה"ב כך הוא ר"ל.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּתִיב (שמות יב) כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ, וְכָתִיב (שמות יג) לֹא

יֹאכֵל חֶמֶץ אֶלָּא דָּא דְכָר וְדָא נְיֻקְבָּא מדה הטעם רבוי הלאוין שיש באיסור אכילת חמץ, ומדוע פעם

קורא לו מחמצת ופעם קורא לו חמץ, אלא חמץ הוא הזכר של הקלי' ומחמצת היא הנקבה של הקלי'. **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן,**

אֶלְעָזָר בְּרִי, בְּדָא כְּתִיב לֹא תֹאכְלוּ תירצת את הענין יפה אבל עדיין למה במחמצת כתוב לא תאכלו, לשון

של ציווי ואזהרה, **וּבְדָא כְּתִיב לֹא יֹאכֵל** בחמץ כתוב לא יאכל, לשון בקשה, **אִמַּאי לָא כְּתִיב לֹא**

תֹּאכְלוּ מדוע לא כתוב גם בחמץ לא תאכלו, לשון ציווי? **אֶלָּא נְיֻקְבָּא דְאִיְהִי אֶסְטִיאת אֶרְחָקָא,**

בְּאֶזְהָרָה וַיֵּאָמֵר אלא נוק' דקלי' שהיא מפתה ברמאות לבני אדם בדרכיה של הטומאה לפתות ולרמות בני אדם לעשות חטאים, כי קלי' הנקבה יותר חזקה מהזכר, לכן כתוב בה באזהרה כל מחמצת לא תאכלו, **דְּכָר דְּאִיהוּ אֶחָד בְּחֻמְטָא דְּדִכְיוּ יִתִּיר בְּבִקְשָׁה** הזכר של הקלי' שהוא נאחו בחוט של טהרה יותר מן הנקבה, לכן האיטור חמץ שבו בלשון בקשה. **וְעַל דָּא פְּתִיב לֹא יֵאָכֵל לֹא תֹאכְלוּ** ועל זה כתוב לא יאכל בלשון בקשה לא תאכלו לשון ציווי בנקבה.

אָמַר לֵיהּ, אָבָא, וְהָא פְּתִיב (דברים טז) **לֹא תֹאכֵל עָלָיו חֵמֶץ** שאל ר' אלעזר את ר' שמעון והרי שגם זכר שהוא "חמץ" כתוב לשון אזהרה ולא בקשה. **אָמַר לֵיהּ, אֶסְגִּי תִיבִין יִתִּירִין לִיקָרָא לְקַרְבָּנָא** השיב לו, הירבה הכתוב מילים יתרות כלומר אזהרות ולאין מרובים לכבוד הקרבן. וכתב "לא תאכל" כאילו יש אזהרות רבות. והעיקר הוא שבפעם הראשונה אמר בלשון בקשה ואח"כ לכבוד הקרבן האריך באזהרות, **אָכֵל בְּקַרְמִיתָא בְּבִקְשָׁה לֹא יֵאָכֵל** אבל בתחילה כתוב לא יאכל להראות לנו שהזכר פחות טמא וקשה מן הנקבה. **אָכֵל לְבִתָּר בְּאֶזְהָרָה** אבל אח"כ באזהרה, (לא תאכלו, דהוא שהוא המחמצת) **קְשִׁיא מִתְרוּוִייהוּ מִחֻמְצָת** קשה משניהם כלומר משאור וחמץ היא מחמצת כי מילת "מחמצת" קשה מחמץ ושאר. ושואל, **מֵאִי טַעְמָא, בְּגִין דְּרִיחָא דְּמוֹתָא אֵית תַּמָּן** מה הטעם שהיא קשה משניהם? ומשיב מפני שריח של מות יש במחמצת והיא כוללת זכר ונקבה.

חֵמֶץ, דְּכָר חֵמֶץ הוּא בּוֹכֵר. מִחֻמְצָת, נוֹקְבָא. רְגְלִיהּ יוֹרְדוֹת מוֹת (משלי ה) מחמצת בנקבה שרגליה יורדות למקום המות קרוב לקליפות. וזה נאמר על הקדושה וכ"ש בקלי' שהיא המות עצמה, **בְּרִישָׁא וְסִיפָא דְּתִיבָה תְּשֻׁבַח לָהּ** בראש התיבה אות מ' ובסופה אות ת' תמצא שם את המלה "מת" כזה מחמצת. **וּבְגִין דָּא מֵאֵן דְּאָכִיל חֵמֶץ בְּפִסְחָא** ובשביל זה מי שאוכל חמץ בפסח, **אֵיהּ אֶקְדִּימַת לֵיהּ מוֹתָא** הנוקבא דקלי' מקדימה לו את המיתה שהיא בכרת, **וְלִינְדַע דְּמִית הוּא בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְּאֵתִי** ולדעת שהוא מת בעולם הזה וגם נפשו נכרתת בעולם הבא, ור"ל שלא תתגלגל נפשו בגלגול ישראל אלא בבהמה ובגוים ערלים, **דְּכִתִּיב (שמות יב) וַיִּנְכַּרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא** שאין לה חלק לעוה"ב והרי הוא כאותה בהמה שמתה. עד כאן ביאר חמץ ומחמצת.

"מצה" היא בחי' מלכות דאצילות, והיא עושה מצה ומריבה עם החיצונים והקליפות, ומרחיקה אותם מעם ישראל, כמו המזוזה שיש בה שם שד"י שהוא מבריח את המזיקים והשדים מן הבית, כן המצה עושה מריבה עם החיצונים להבריח אותם מהאדם, וגם עושה קטטה ביניהם עצמם בין המזיקים שיהיו מפורדים ולא יוכלו להזיק, וכן היא עושה מריבה עם המחלות שיש לאדם ומגרשת אותם מגופו, וכמו שאומר הזוה"ק, שהמצה היא "מיכלא דאסוותא" לחם של רפואה כי היא מרפא את גופו ונשמתו של האדם, והיא נלחמת עבור האדם בעליונים ובתחתונים ואשרינו שזכינו.

מִצָּה אִמָּא [א] מצה שהיא השכינה למה היא נקראת בשם מצה, **אֵלָא הָכִי תַנִּינָן שְׂדֵי** אלא כך למדנו, המלכות נקראת פעמים בשם שד"י כי היא חותם היסוד הנקרא שד"י. ואמר מדוע נקראת כך, **בְּגִין דְּאָמַר לְעוֹלָמוֹ דִּי דִּיאָמַר לְצָרוֹתֵינוּ דִּי** בשביל שאמר הקב"ה לעולמו די והעולם הוא עולם האצילות, והמלכות היא סוף עולם

עיונים והארות

כמספר ישראל. וידוע כי היצה"ר נדמה כחוט השערה, וע"י שהאדם מתגבר עליו, שובר את הח' דחמץ ונעשה אותיות מצה. ידוע כי בליל פסח, האיר הקב"ה אור גדול ונפלא אתערותא דלעילא בלי איתערותא דלתתא בסוד דודי לי ואני לו, וכתוצאה מכך נדחו כל הס"א ונתעלו ישראל מעלה גדולה כמ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל שעם ישראל עשו את הפסח בבית המקדש, ובאותו לילה הופיע עליהם אור

[א] "חמץ" "מצה" בשתייהם אותיות מ"ץ, וההבדל רק באות ח' ו-ה', הח' בראש חמץ וה' בסוף מצה בסוד ויהי ערב ויהי בוקר, ברישא השוכא ואח"כ נהורא. ואנחנו צריכים להפוך החושך לאור ע"י תשובה, תורה, ושמחה, אז החומץ נהפך לצדיק. וזה סוד שמחה אותיות שם ח"ה כאשר מתקנים את האותיות האלו ח' דחמץ וה' דמצה ועושים חיבור. והרמז, אור בגימ' 207, חושך בגימ' 334 ושניהם ביחד גימ' 541

האצילות, ויאמר שיבטל מעלינו כל הצרות והגזירות. **אוף הכי מצה** גם כך מצה מדוע נקראת המלכות מצה, **בגין דקא משדד דמברחת לכל סטרין בישין ועביר קטטה בהו לפי שהיא משדדת ומבריחה** לכל החיצוניים הרעים ועושה מריבה בהם, כדי להציל את ישראל, **בגוונא דשדי דמוזזה דמבריה לשדים ומזיקים דתרעא** כעין שם שד"י במוזזה שמבריה את השדים והמזיקים משער הבית, **אוף הכי איהי מברחת לזן מפל משפני קרשה** כך גם השכינה היא מבריחה אותם מכל משכנות הקדושה שלא יהיו שם, **ועביר מריבה וקטטה בהו** ועושה מריבה וקטטה בניהם אחד בשני והם פרודים ולכן קשה להם להזיק. **במה דאיה אמר** כמו שנאמר, (שמות יז) **מסה ומריבה. על דא פתיב מצה** ועל זה כתוב מצה שפי' מריבה. **והא מסה בסמך איהו** והרי המילה מסה היא בס' ולא בצ' ואיך אמרת שנקראת ע"ש מסה ומריבה, **אלא תרגומו דמסה איהו מצותא** אלא התרגום של המלה מסה הוא מריבה כי היא נלחמת בס"א ומבריחה אותה.

בתר פל דא פתיב אחר כל זה כתוב, (דברים טז) **לא יאכל חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני. ופתיב** ועוד כתוב (שמות יב) **פל מהמצת לא תאכלו. אמר רעיא מהימנא, אמאי מני דלא למיכל חמץ שבעת יומין** ושואל משה רבנו, מדוע צוה הקב"ה שלא לאכול חמץ שבעת ימים, ועוד **ולמיכל בהזן מצה** מה הטעם שצוה הקב"ה לאכול מצות שבעת ימים. **ואמאי לא יאכל, ואמאי לא תאכלו** ומדוע כתוב לאוין הרבה לא יאכל, לא תאכלו. **אלא** אלא הטעם לזה **ו' ככבי לקת ואנון שצ"ם חנכ"ל** הנה נודע שיש שבעה כוכבי לכת והם: **שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה. ואנון מסטרא דטוב ורע** והם מצד הטוב והרע, מצד הטוב שולט בהם מטטרו"ן, ומצד הרע שולט הס"מ, **נהורא דלגו מצה** האור שבפנימיותם היא השכינה שנקראת "מצה". **קליפה דלבר חמץ** הקליפות ששולטת עליהם מבחוץ הוא חמץ, ומפרש **ואנון חמץ דכר מהמצת נוקבא** ואלו הקליפות שמבחוץ הם בחי' חמץ שהוא הזכר שבקליפה ס"מ ומחמצת היא נקבה של הקליפה לילי"ת ר"ל.

מצה דלגו שמורה המצה שהיא השכינה שמבפנים שבפנימיות השצ"ם חנכ"ל היא שמורה מהקליפות. **ואנון** ואלו השומרים הם בחי' (אסתר ב) **שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך** שהם מלאכי השכינה השומרים אותה. **ואתמר עליהו** ונאמר עליהם, (שמות יב) **ושמרתם את המצות** שישמרו את השכינה מהקליפות. **מצה איהי שמורה לבעלה, דאיהו ו', וביה אתעביר מצנה** מצה, זו שהיא השכינה הקדושה, היא שמורה לבעלה שהוא אות ו' דהוי"ה ב"ה שהוא פרוץ ז"א, וביחוד, ז"א נותן לה אות ו' ואז נעשית

ממצה "מצוה".

עיונים והארות

הקב"ה, ידוע תדע כי גר יהיה ורעך וכו' ואח"כ יצאו ברכוש גדול שהוא ניצוצות הקדושה. וע"כ ציונו הקב"ה שבעה ימים להשבית חמץ ושאר כדי לבטל כח הנחש שעירב הרע בעולם ע"י לשון הרע. וע"כ הימים האלה הם שמירה מעולה לכל ימות השנה לביעור ולביטול זוהמת הנחש. וע"כ תמצא סך ימות השנה שס"ה פחות שבעה ימים דפסח שג"ה ימים בנימי' נח"ש. ולכן ימי הפסח שהם סוד פ"ה ס"ה בקדושה תיקון לפה וללשון ולחטא עין הדעת, כי כאשר יתבטל הנחש יבוא המשיח, ואז והיה ה' למלך על כל הארץ, ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך בנימי' משיח, ולכן ישתדל בפרט בליל הסדר לשמור את פיו ולשונו מתחילת תפילת ערבית עד סוף ההגדה, ואפי' עד אחר תפילת שחרית.

קדושת המקדש שמבטלת הקליפות. והרמו שרפת חמץ בנימי' 1118 שהוא כמס' שמע ישראל וכו'. וזה עתה ראינו שאומר רשב"י, שחמץ ושאר מרמזים לזכר ונוק' הטמאים שהם מרכבת הטומאה היונקים מהקדושה. והמרכבה הזאת התחילה לגדול כאשר אדה"ר חטא בעין הדעת טו"ר, אז נפלו ניצוצות לתוך הקלי'. וכן בכל יום ויום בעונות הרבים, ע"י החטאים בולעים הקלי' עוד ניצוצות קדושה ואז גדלה המרכבה שלהם. ולכן יש שליטה לאומות עלינו עד שנברר ניצוצות הקדושה כי זה נותן להם חיות וכו'. ופלא הוא כי "עין הדעת" עם האותיות בנימי' 645, בדיוק כמס' חמץ שאו"ר שהם הו"ו"ן דקלי' מרכבה הטמאה. ואברהם אבינו כידוע תיקן הרבה ניצוצות בסוד ואת הנפש אשר עשו בחרן, ובזכות זה אמר לו

וּמֵאֵן דְּנִטִיר לָהּ לְגַבֵּי יְהוָה ומי ששומר אותה את השכינה ע"י שממשיך הארת י"ה שהם פרצופי או"א שיאירו בה המוחין מאו"א, **דְּגַנְיִין בְּמִיץ מִן מִצָּה** שהם גנוזים ונרמזים באותיות מ"ץ ממצה, **וְאֲנֹן י"ם ה"ץ** והם אותיות מ"ץ מתחלפות בא"ת ב"ש האות מ' באות י' ואות צ' באות ה', והם שומרים את השכינה מהקליפות כאשר היא יורדת לבריאה ע"י שבע הנערות שהם המלאכים דשצ"ם חנכ"ל. **וּמִנֵּי קִדְשָׁא בְּרִידָה הוּא לְבִרְךְ לָהּ שְׁבַע בְּרָכוֹת לַיִל פְּסַח** וצוה הקב"ה לברך את השכינה בשבע ברכות בליל פסח [ב], **דְּאֲנֹן שְׁבַע הַנְּעָרוֹת דִּילָהּ** שהם שבע הנערות שלה שכנגדם שצ"ם חנכ"ל, **שְׁצ"ם חֲנֻכָּל**. **וּמִנֵּי לְאֶעְבְּרָא מְנַחֵן חֲמִיץ וּמַחְמֶצֶת** וצוה להעביר מהם מהזו"ן דקלי" שהם חמץ ומחמצת, **דְּאֲנֹן עֲנָנִים חֲשׂוּכִין דְּמַכְסִּין עַל נְהוּרִין דְּשִׁבְעָה כְּכַבֵּי לְכַת** שהם עננים שחורים וחשוכים שמכסים על האורות של שבעה כוכבי לכת **דְּאֶתְמַר בְּהוּן** שנאמר בהם (בראשית מא) **וַתִּבְאֲנָה אֶל קַרְיַנָּה וְלֹא נֹדַע פִּי בָּאוּ אֶל קַרְיַנָּה וּמְרִאִיהֶן רַע, חֲשׂוּף בַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה** כי שבע הפרות הטובות מרמזות על שצ"ם חנכ"ל, ושבע הפרות הרעות הם מצד הקלי" ובאו ניצוצי קדושה בתוכם להנהגת העולם, ולא נודע שבאו מחמת הקליפות שגברו ביותר, וזה שאמר **דְּכָל בְּרַךְ חֲשׂוּכָא דְעֲנָנִין דְּלְהוּן, דְּלֹא יִכְלִין נְהוּרִין לְאֲנַהְרָא לְהוּן** שכל כך חזק החושך של העננים של הקליפות שלא יכלו האורות להאיר להם, **וּבְגִין דָּא** ובשביל זה **וְלֹא נֹדַע פִּי בָּאוּ אֶל קַרְיַנָּה** וזה הטעם שצוה הקב"ה שלא לאכול חמץ שבעה ימים כדי להרחיק את הזו"ן דקלי", וצוה אותנו לאכול מצה שבעת ימים כדי להאיר את ניצוצי הקדושה הרמזים במצה בשבעה כוכבי לכת. (ע"כ רעיא מהימנא).

ח"ב קפ"ג ע"ב

אומר הזוה"ק, מי שנזהר לאכול מצות שמורות ומהודרות בליל הסדר ובכל ימי חג הפסח, ביום ראש השנה יצא זכאי בדינו וישלים שנתו ויזכה לחיים טובים.

בְּיוֹמָא דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, דְּאִיהוּ יוֹמָא דְּדִינָא ביום ראש השנה שהוא יום הדין, (בְּכָל יוֹמָא) **דְּלֹא אִיהוּ אֶלָּא לְאִינֹן דְּלֹא נְטִלוּ מִיכְלָא דְּאֲסוּתָא** שאין הוא יום הדין דר"ה אלא לאותם שלא לקחו המאכל של רפואה שהיא המצה בפסח, אבל אם אכלו בפסח [ג] מיכלא דאסותא, השטן אינו יכול לקטרג עליהם **וְשִׁבְקוּ לְאֲסוּתָא דְּאוּרִיתָא, בְּגִין מִיכְלָא אַחְרָא דְּאִיהוּ חֲמִיץ** ועזבו את רפואת התורה שלא למדו תורה שהיא רפואת הנפש ועזבו אותו בשביל מאכל אחר שהוא חמץ, כלומר תאות יצר הרע. **דְּהָא בְּיוֹמָא דָּא דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה** שהרי ביום ראש השנה, **הָהוּא חֲמִיץ סְלִקָּא, וּמְקַטְרְגָא עָלֶיהָ דְּבַר נֶשׁ, וְאֶלְשִׁין עָלֶיהָ** זה החמץ שהוא יצר הרע הוא השטן עולה ומקטרג על האדם, **וְאִיהוּ קַיִמָּא בְּיוֹמָא דָּא מְקַטְרְגָא עַל עֲלָמָא** והוא עומד ביום הזה להיות מקטרג על העולם כי ביום הזה

עיניים והארות

[ב] ידים לסעודה וברכת המוציא שישנן גם בכל סעודה, אינם בחשבון השבע ברכות, עיי"ש.
[ג] מלשון זה של הזוה"ק מביא רבנו חיים פלאג'י שבר"ה לסימן טוב יבא מצות שאכל בליל הסדר ויאמר רבוש"ע זה המצה אכלתי בליל פסח ואומר הזוה"ק שמי שאוכל מצות בפסח לא יקטרג עליו השטן ויצא זכאי בדינו.

[ב] ענין השבע נערות שיש בליל פסח הנזכר לעיל, הנה מובא ברא"ש (פ"ג דפסחים אות ו' בשם הירושלמי), שהאוכל מצה "בערב פסח" הוא כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו. ופי' שם הקרבן נתנאל (אות ל') וז"ל, וטעמא כי מצה יש לפניו שבע ברכות, וברכת נשואין גם כן יש לה שבע ברכות, ושבע ברכות הם: א' ברכת הגפן, ב' ברכת הקידוש, ג' שהחיינו, ד' ברכת פרי האדמה לכרפס, ה' ברכת גאל ישראל, ו' על אכילת מצה. ברכת נטילת

ניתן לו רשות לקטרג אבל רק למי שאכל חמץ, אמנם אם אכל מצה שמורה שאז נשמר מיצה"ר לא מקטרג עליו השטן.
וְקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא יְתִיב בְּדִינָא עַל כֻּלָּא וְדַאִין עֲלָמָא והקב"ה יושב בדין על כל בני
 האדם ודן את העולם.

וּבְגִינֵי כִּדְ פִּד יְהֵב קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אוֹרֵייתָא לְיִשְׂרָאֵל ולכן כאשר נתן הקב"ה את
 התורה לעם ישראל, **אִטְעִים לְהוּ מִהֵהוּא נְהָמָא עֲלָאָה, דְּהֵהוּא אֲתָר** הטעים
 אותם מאותו הלחם העליון של אותו מקום שהוא עץ החיים שהוא "המן", **וּמְגוּ הֵהוּא נְהָמָא, הוּוּ יְדַעִין**
וּמְסַתְפְּלִין בְּרִזֵי דְאוֹרֵייתָא, לְמַחֵךְ בְּאַרְחַ מִישָׁר ולפי שטעמו מאותו הלחם הרוחני היו יודעים
 ומסתכלים ומתבוננים בסודות התורה כדי לילך בדרך הישרה, **וְהָא אוֹקְמוּהָ מְלָה אֵינּוֹן חֲבַרְיָא**
בְּרִזֵין (ס"א אל"ן דְקָאֲמָרֵן) **אֵלִין בְּדִקְאֲמָרֵן** וכבר העמידו החברים את הסודות האלו כמו שאמרנו.

מאמרים לפסח

דרוש בענין הלילה הקדושה והנשגבה – ליל הסדר

כל העבודה שלנו בחודש הזה היא לרומם את השכינה הקדושה, לפדות אותה מאחיזת החיצונים, ולאקמא מעפרא.
 ובפרט בימי הפסח הקדושים, שכידוע יש בהם גילוי אורות עצומים, ויורדים מוחין גדולים מאוד, בסוד "ותרבי
 ותגדלי ותבואי" וכו' "ואת ערום ועריה" שעם ישראל באו בעדי עדיים של אורות ומוחין גבוהים מאוד מאוד, וזכו להגיע
 בלילה הקדוש הזה לאור של יום ממש, אפילו שהיו ערום ועריה מן המצוות ומעשים טובים, כי הנאולה הייתה מחמת
 החסד הגדול שעשה עמנו הי"ת, והביא בתחילה את האורות העליונים-הקומות הגבוהות, ואח"כ בנה את הקומות
 התחתונות של הפרצופים הקדושים.

כל שנה מתגלה אותו אור

וכן בתחילה ע"י התפילה מתקנים בפנימיות ואח"כ בחיצוניות בסדר ההגדה. כמ"ש "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה,
 שהמורא הגדול נובע מחמת שלא היו הכלים מוכנים לקבל את האור הגדול של הלילה הקדוש הזה. וכלשון
 המקובלים תיקון הגדלות לפני הקטנות. וזה שכתוב "ופסח השם על הפתח" כי הקב"ה דילג ופסח והעביר על מדותיו
 ולא הסתכל על הפשעים של עם ישראל ועל הריקנות שהיתה בהם, וגאלם.

וידוע מה שכתב רבינו האר"י ז"ל שכל שנה בחג הפסח חוזר אותו מצב שהיה בזמן יציאת מצרים, ועם ישראל ממש
 יוצאים לחירות בליל פסח, כמו שהיה אז בימים ההם, ומקבלים כידוע בתפילת ערבית נקבל כזה שפע.
 כמו ביום שבת לאחר תפילת מוסף כנ"ל, שאין יום בשנה שבתפילת ערבית נקבל כזה שפע.

וכן כתב הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע (קדושת לוי, שבעות), דהקשה מדוע אנו אומרים בפסח "זמן חרותנו"
 ובשבועות "זמן מתן תורתנו" והרי כבר עברו זמנים טובא (הרבה), כלומר, היה לנו לומר "זמן שיצאנו לחרות" ולא
 "זמן חרותנו", וכן זמן שנתן לנו תורתנו ולא "זמן מתן תורתנו", דמשמע מכך שגם עכשיו בכל שנה ושנה הוא זמן חרותנו
 וזמן מתן תורתנו, והענין הוא, שבכל שנה ושנה בעת שאנו מקיימין מצוות החג כגון השבתת חמץ ואכילת מצה בפסח
 מתעורר עלינו הארה גדולה כמו שהיה לאבותינו בעת יציאת מצרים בשכר המצוות שקיימו, כמו כן גם אנחנו, כשאנו
 מקיימים המצוות מקבלים הארה שהיה לאבותינו, ועל ידי קיום מצוותינו אנו מעוררים בכל דור הארה זו...

וכן מובא בספר דרך ה', (ח"ד פ"ז) לרמח"ל זי"ע: "ושורש כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תיקון שנתקן
 ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשבט תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור הראשון ותחודש תולדת
 התיקון ההוא במי שקבלו..."

ומבואר ב"מכתב מאליהו", כי לא הזמן עובר על האדם, אלא האדם נוסע בתוך הזמן. למשל: בשבת הראשונה כאילו
 נקבעה 'תחנה' ששמה שבת, ובכל שבוע ושבוע מגיע האדם לאותה 'תחנה' עצמה – ומושפע ממש מאותה

השפעת קדושה עצומה של שבת בראשית. וכן במועדים: בכל שנה ושנה חוזר האדם ומגיע אל 'תחנת' גאולת מצרים, אשר בזמן ההוא אפשר להשיג השפעת הגילוי של חירות – זמן חירותנו ממש. ה"אור החיים" הק' ז"ע דהנה בפסוק "אל מוציאם ממצרים" (במדבר כג, כב), היה לכאורה נכון יותר לומר, "הוציאם" בלשון עבר? ומבאר בקדושתו על פי מאמרם ז"ל (פסחים קמז:): "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", שידמה בנפשו כאילו זכה זה עתה בפועל ממש לצאת מעבדות לחירות, "על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה תוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומרו 'אל מוציאם', כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם כנוצר.

לילה מכונה ומזומנת מששת ימי בראשית

וכידוע שכל האורות הגדולים הללו של ליל חג הפסח התגלו עוד לפני יציאת מצרים, כי יום זה של ליל הסדר הוא מוכן ומזומן מששת ימי בראשית, וכבר הרגישו אבותינו הקדושים בהארה הגדולה של הלילה הקדושה הזאת, כמ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק (בראשית כו א-ד): "ויהי כי זקן יצחק וכו' ויקרא אל עשו וכו' ויאמר וכו' וצא השדה וצודה לי ציד ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי", ז"ל: "וקרא ית עשו בריה רבא בארביסר בניסן ואמר ליה ברי הא ליליא דין עילאי משבחין למארי עלמא ואוצרי מלין מתפתחין ביה וכו'".

וקודם לזה ג"כ כאשר הגיע ליל יו"ט הראשון של חג הפסח אמר אדם הראשון לבניו – בליל זה עתידין ישראל להקריב קרבנות פסחים לה', הקריבו גם אתם לפני בוראכם.

ובן ראינו במדרש "ויבא הפליט" אמר ריש לקיש בשם בר קפרא, הוא עוג הוא הפליט, ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא את אברהם אבינו ע"ה יושב ועוסק במצות ועונות, שהיה ערב פסח ועשה אברהם עונות מצות. ובאותה הלילה רדף אחרי המלכים ונצח אותם.

כמו כן בט"ו בניסן באו המלאכים לבשר על יצחק, וביום זה נולד יצחק. כמו כן בט"ו בניסן נגזרה גזירת ברית בין הבתרים. וכן באותו לילה התגלה הקב"ה על אברהם, ויוצא אותו החוצה ואמר לו לספור הכוכבים.

והנה גם בימינו רואים את סגולתה של הלילה הקדושה הזאת. כמו שהיה עם ר' יהודה אסד רבה של הונגריה, שעלה בליל הסדר על הר עם מלית ותקע בשופר ונפל פחד גדול על הגוים.

לילה היחיד ביום הכיפורים

וכמו שכתב החיד"א שבתפילת ערבית של ליל פסח יכוין בה מאוד, כי רבו מאוד רזין עלאין וסודות ואורת גדולים בשמים, ולגמור ההלל בבית הכנסת סודו רם ונישא. והלילה הזאת מאירה כשמש בצהרים בתוקף האורות העליונים, וע"כ היצר הרע מחפש עילה להכנס, והחכם עיניו בראשו מוציא מציה ומריבה (וכעס וקפידה), ומכניס אהבה [שמחה וויתור]. וכתב עוד שזה הלילה היחיד כמו יום הכפורים.

חג החירות

וחובה מוטלת על כל אחד מישראל להרגיש בן חורין בלילה הקדושה הזאת.

ומסופר, שבערב פסח שנת תרפ"ו הגיעו מחו"ל ארבעה יהודים תלמידי חכמים גדולים אב"ד פרשבורג ועוד, והביעו את חפצם העז להסב על שלחן הרב יוסף חיים זוננפלד בליל הסדר בתנאי שהרב יסכים לקבל מהם תשלום הגון ורב עבור ההוצאות. והוציאו סכום נכבד והניחו על השולחן.

ביום ראשון דחול המועד הופיע ר' יוסף חיים למלון בו הם מתארחים והמתין שיסיימו את תפילתם והכניסו אותו לחדרם בכבוד גדול, והניח להם הכסף על השולחן ולא היו יכולים לעשות כלום מחמת שהוא יו"ט שלהם.

ושאלו את הרב מה קרה, מעיקרא מאי סבר הרב.

והשיב להם, היות וזה חג החירות וידעתי שאם לא תשלמו לא תוכלו להרגיש בני חורין שאוכלים משלהם, לכן מעיקרא לקחתי את הכסף מכם אבל עכשיו הרי שלכם לפניכם.

חירות הנפש

והעיקר הגדול שיש לנו ביום זה, דהנה ביציאת מצרים היו שתי גאולות, גאולת הגוף, וגאולת הנפש. גאולת הגוף היום אין לנו, כי אנחנו תחת אומות העולם, אבל גאולת הנפש זכינו לה, כי עשה לנו השי"ת נס ופלא והוציא אותנו מטומאת מצרים רגע אחד לפני שנכנסנו לשער החמשים של הטומאה, וכמו שאומרים בהגדה אילו לא הוציאנו ה' ממצרים עדיין אנחנו ובנינו וכו', וכמו כן לא היינו מקבלים את התורה הקדושה. וזכינו שיתקיים בנו "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים" ולכן אפי' שגלינו ונחרב המקדש וחרות הגוף אין, אבל חרות הנפש יש.

על פי זה יובן שאנחנו אומרים בתפילת ערבית "ויוציא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", וחירות עולם חוזר על הנפש הקדושה, המאז שזכינו לה במצרים ואח"כ קיבלנו את התורה, אין כח בעולם בשום אופן להוציא את החירות הזאת של הנפש מאיתנו לעולם, וזה הסוד "חרות על הלוחות" כי זכינו לחירות הנפש בזכות הלוחות.

זה שאמר בהגדה, כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, ופירושו שאם יושב אדם כעת שאנחנו בגלות קשה תחת אומות העולם והורגים בנו וכו', ועכ"ז מרבה לספר ויושב בהסיבה דרך חירות, בזה הוא מורה דהעיקר אצלו הוא ה'חרות על הלוחות' – 'חרות הנפש' ולא חירות הגוף, ובוה הוא משובח. וזה שסמך אח"כ מעשה בר' אליעזר וכו' כל אותו הלילה "הלילה" דוקא שרומז לחשכת הגלות שלא הפריע להם כלל, כי העיקר אצלם היה חירות הנפש.

וינצלו את מצרים

ובתב על זה הרב חיים פלאג'י זיע"א, "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" יותר מכל שאר גלויות שהם בבל, מדי, יון, מפני שבגאולת מצרים היה בירור ניצוצי הקדושה של "הראש" של כל עם ישראל שהיו מעורבים שם.

ולא נגאלו עד שנתבררו מתוכם, כמש"כ "וינצלו את מצרים", ולכך יש אזהרה "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", כי שם היתה גאולה שלמה ואמיתית, משא"כ בשאר גלויות שלא נתבררו לגמרי.

א"כ הנשמות של הראש נתבררו לגמרי במצרים, ושל הגוף זה גלות בבל, ולא נברר לגמרי, ושל שתי הזרועות גלות מדי ויון, ושל שני הרגלים זה עכשיו אדום וישמעאל, ובסיום הבירור תבוא הגאולה.

והמתבונן יראה שהרי בגלות בבל היה שם תורה וקדושה גדולה, ובכל זאת לא הצליחו לברר לגמרי, ואילו במצרים היה בירורים קשים מאד של הראש והצליחו, שיד ה' היתה שם, והוא עשה את עיקר הבירור, ולכן היתה גאולה שלימה.

מסוגל למהרה שלא כדרך הטבע

והנה עיקר שמחת המועדים הוא להיות בקדושה במהרה בחירות עולם חירות הנפש "מקראי קודש" וכדי לזכות לזה צריך לבער החמץ והשאור שבעיסה מקרבנו. ועל זה רמז בעל המשנה (ריש פסחים) "אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר" – בחורין ובסדקים בכל מקום שיש חשש שמא יכניס שם חמץ. ובפרט עתה בחג הפסח שיש בו סגולה נפלאה יותר מכל המועדים, להטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה ובדרגה גדולה בדילוג גדול שלא כדרך הטבע.

ומזבא בזוה"ק שאותו הלילה האיר כאור יום, אמנם כיון שבחצי הראשון של הלילה היינו עדיין עבדים, א"כ מוכרח לומר שמחצות לילה היה כבר אור יום. ולפי טעם זה מובן שיטת ר' אלעזר בן עזריה שאכילת פסח עד חצות, והקשו התוס' והרי מפורש כתוב ולא תותירו ממנו עד בוקר, וא"כ משמע שעד הבוקר אפשר לאוכלו.

אולם לפי דברי הזוה"ק מתורץ, כי כבר הבוקר החל בחצות בפסח מצרים. גם לפי זה יבואר מדוע אמר משה בחצות לילה ולא בחצות, כי אותו לילה לא היה חצות לילה, אלא סוף הלילה כי כבר בחצות היה אור יום. ולכן אמר בחצות של אתמול או של מחר.

ועד"ז שואל הרי"ח על מ"ש מעשה בר' אליעזר וכו' והיו מספרים כל אותו הלילה, דהרי הוי ליה למימר כל "אותה" הלילה ולא "אותו". ויישב, דלא קאי על אותה הלילה, שהיו מספרים בה, אלא קאי על הלילה הקדוש שיצאו בו ממצרים ממש.

דהיינו שהיו מספרים בסודות העליונות והארת השמות והספירות שהיו בלילה שיצאו בו ממצרים, לכן קרי ליה "אותו" לשון זכר, ולא אותה לשון נקבה, כי היה אותו לילה מאיר כשמש בצהרים.

אם יחד הקב"ה שמו על הלילה

ביאר הגה"ק רבי חיים אלפנדרי הביאו הגה"ק החיד"א (פני דוד תחילת פרשת בא) בלישנא דקרא (תהילים עד טו) 'לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש', שהנה מציינו במדרש (בר"ר ג, ג) על הפסוק (בראשית א, ה) 'ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא לילה' – אמר רבי אלעזר לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה, ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא אלוקים לילה אין כתיב כאן אלא ולחושך קרא לילה (ולא נזכר מי הוא שקרא לחושך לילה). ולפי זה יש להקשות שהלוא מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות יב, מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורותם', והרי שנזכר שמו של הקב"ה על הלילה, אלא כי הלילה הזה מאיר הוא לישראל כמו יום. וזהו שאמך הכתוב לך יום – תמיד נקרא היום שלך, שהקב"ה מייחד שמו רק על היום, אף לך לילה

שיש לך גם לילה אחד, הוא הלילה הזה לה, וטעמא מאי משום שאתה הכינות מאור ושמשי, שבליל זה הארת לנו כשמש בצהריים בתקופת תמוז.

בלילה הזה קודם אתערותא דלעילא

ונודע מה שכתב הרב "משנת חסידים" כי הצירוף של חודש ניסן הוא "ישמחו השמים ותגל הארץ ר"ת הוי"ה ב"ה וסודו הוא כי בליל התקדש החג היה "אתערותא דלעילא" וירדו מוחין גדולים וחסדים עצומים בלי התערבות של התחתונים מלמטה ובאו כל האורות והמוחין לא כסדר הרגיל אלא בסדר מיוחד בתחילה המוחין הגדולים והגבוהים וברגע אחד הגדיל הבן הבכור העליון וקיבל כל המוחין כולם. ואח"כ מוחין דקטנות כדי לנסור הקלי' מהעורף ולהחליש אותן לבטלן ובזה נכנעו כל כוחות הטומאה ודחו כל כוחות בחיצונים והמעכבים את היציאה.

ולבן מתחיל הצירוף "ישמחו השמים" שהשמחה באה מהשמים, ואל"כ "ותגל הארץ" כלומר ביום למחרת מתחיל ימי העומר והמוחין באים על ידי התחתונים כסדרן.

ונודע כי עיקר האורות באים בליל הסדר הוא ע"י ד' כוסות היין וג' כזייתות המצה.

וראה פלא ג' פעמים מצה, וד' פעמים כוס יין עם האותיות "תספרו מישי"ם יו"ם" עולה גי' "ישמחו השמים ותגל הארץ", וכן גי' "שמחה בעליונים ובתחתונים".

וכתב הרב "פרי לצדיק" שכל המוחין דליל פסח נרננו בפסוק (תהלים קלו, ז) "לעשה אורים גדלים" "לעשה" גי' ג"פ מצה, "אורים גדלים" גי' ד"פ כו"ס, "כי לעולם חסדו" כי עתה הוא החסד.

ומצאתי לכמוה"ר צבי לצדיק שכתב ההבטחה של הבורא לאאע"ה ואחרי כן יצאו ברכו"ש גדול הכוונה על עצם היציאה ממצרים שהיא הגדלות דז"א שהם ז' מידות עם מוחין כחושבן ברכו"ש גדול.

בירור ניצוצות הקדושה גורמת שמחה בעליונים

ישמחו"ו השמים ותגל הארץ עולה למניין העלאות ר"ב ניצוצין קדישין וגם ואחרי כן יצאו ברכו"ש גדול עולה לחשבון מדויק ר"ב ניצוצין קדישין. והנה קלוקל נרמו "ברוח אלהים מרחפת" והתיקון נרמו במצוות של ליל התקדש החג שכן מוח"י אב"א עם ג"פ מצ"ה ומוח"י אמ"א עם ד"פ כו"ס עולים למניין "רוח אלהים מרחפת" שכן מבואר בכתבי האר"י זיע"א שמצרים הוא עניין כור הברזל ששם מתלבנים ומצטרפים הכסף והזהב ולכן בני ישראל ירדו למצרים כדי לתקן את הטאו של אדה"ר שכן "ע"ז הדע"ת" כמניין "חמ"ץ שא"ר".

וכתב בספר שי למורא זיע"א (דף שע"ז) שכתב "שמוחין דאב"א מצ"ה מוחין דאמ"א כו"ס יין עולה למניין "רכו"ש גדול" והוא סוד הניצוצין שהעלו ישראל ממצרים ואתי שפיר שכן כל הניצוצין הם עצם המוחין כידוע לבאים בסוד ה' שתמיד אנו מעלים מבי"ע ניצוצין שהם עצמם הופכים להיות המוחין דכל פרט.

ד"פ מוח"י אמ"א ג"פ כו"ס יחד עם ג"פ מוח"י אב"א עם ג"פ מצ"ה יחד עם מ"ט ימי העומר שהם הימים שנכנסים המוחין על ידי התחתונים יעלו כולם ביחד לחשבון "ישמחו השמים ותגל הארץ" שהוא הצירוף "הוי"ה" בר"ת המאיר בחודש ניסן כמבואר בספר משנת חסידים עיי"ש והכוונה שבליל התקדש החג היה עניין של אתערותא דלעילא סוד ישמחו השמים ובימי העומר המוחין נכנסו על ידי התחתונים ולכן נאמר ותגל הארץ, וכן ג"פ מצ"ה ד"פ כו"ס יין יחד עם "תספרו מישי"ם יום" יעלה לחשבון "ישמחו השמים ותגל הארץ" שהוא במספר השווה "שמחה בעליונים ובתחתונים".

ועוד אמרו דורשי רשומות פסח מצה מרור" כמניין "קר"ע שט"ן" והוא כמניין "בחזק יד הוציא הוי"ה אתכם" והוא צירוף הקורע את השטן כמבואר בשער רוח הקודש ובשער היהודים למורינו האר"י זיע"א. והנה "קר"ע שט"ן" כמניין "ארבעים ושנים" ועולה לחשבון "השבת אבידה" והוא רומז על המדרש שמות רבה (פרשה טו פסקא ה) וז"ל אמר רבי שמעון גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום עבודת כוכבים ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן משל לכהן שנפלה תרומתו לבית הקברות אומר מה אעשה לטמא את עצמי אי אפשר ולהניח תרומתי א"א מוטב לי לטמא את עצמי פעם אחת וחזור ומטהר ולא אאבד את תרומתי והרי מפורש שהקב"ה הוא כהן ומצא תרומה בבית הקברות שהם ישראל בתוך מצרים עיי"ש.

כל אדם מקבל כל האורות ובפרט המכין עצמו

ועיין בזה"ק שכותב שאותה הארה של קדושה שהושפעה על עם ישראל שיצאו ממצרים, ניתנת בכל דור ודור לכל יהודי, ואף אם לא עשה הכנות כראוי, וכ"ש אדם המכין עצמו קודם הפסח, ובלילה הזאת מנצל כל רגע לעבודת ה', ונזהר מלדבר דברים בטלים, ומיד אחר התפילה מגיע לביתו בשמחה ומתחיל את סדר ההגדה, שמח כאוסף מרגליות, ומספר בשמחה סיפור יציאת מצרים באריכות גדולה. וגם לאחר שסיים את הסדר עם בני ביתו, ישב ויעסוק

בסיפור יציאת מצרים, ובפרט בדברי רשב"י בוזהר הקדוש, ששם מובא דברים שאין כמותם על יציאת מצרים הפלא ופלא, ויעסוק כך עד הבוקר, ואין קץ לשכרו, ומובטח לו שיוכל לעבוד את ה' בקלות בכל ימות השנה.

הגמרא בברכות (דף יז) אומרת, גלוי וידוע שרצוננו לעשות רצונך אלא ששאר שבעים ושש מלכויות מעכבים. ועתה בפסח ביערנו ושרפנו את השאר שבעים. וזכינו לגאולה ואין שיעבוד מלכויות, א"כ יכולים להגיע לרצון האמיתי, ואח"כ אחרי ליל הסדר אפשר להגיע למדרגת "ותורתך בתוך מעי".

הכנה לכל השנה בקדושה

הקדושה שמשיג האדם בימים אלו היא הכנה לקדושה לכל השנה כולה, ורמז לדבר "להזהיר גדולים על הקטנים" כי הימים הגדולים הללו שזוכים בהם למוחין דגדלות מאירים ומזהירים את ימי הקטנות.

בכל מקום מזהר קודם לקדושה, כמ"ש "טהרה מביאה לידי קדושה", וכן כתוב "וטהרו וקדשו" אמנם פסח אינו כן אלא כמ"ש "אנכי ה' אלהיך", ואח"כ "לא יהיה לך" שאפשר קודם קדש ורח"כ רחץ, וזה חסד עליון שיכולים לקפוץ לתוך הקדושה אף על פי שעדיין לא נטהרנו, וזה נעשה בליל החג שמקבלים אורות גדולים, אפי' שעדיין לא מספיק נקיים, כמ"ש "בחפזון". כי בפסח יש אהבה גדולה מלמעלה, ואהבה מקלקלת את השורה, כמו שכתוב קודם "שבעת ימים מצות יאכל" ואח"כ "לא יהיה לך חמץ", והנה נאמר "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם", שקודם צריך אתערותא דלתתא, ואח"כ אתערותא דלעילא, כמו בחודש אלול, אבל בחודש ניסן נאמר "ופסח ה' על הפתח" דהיינו על אותו פתח שצריכים אנו לפתוח תחילה הקב"ה פוסת, והוא מקדשנו תחילה, בסוד "דודי לי ואני לו". ולכן אנחנו ג"כ מבקשים כך על הגאולה העתידה, כי נשבע הקב"ה שלא יכנס לירושלים של מעלה עד שיכנס לירושלים של מטה, אבל אנחנו מבקשים ממנו יתברך כדין הבית והעליה שאם אין לתחתון לשלם, הדין הוא שהעליון בונה ויושב שם עד שיש לתחתון לשלם ואח"כ עולה ובונה את שלו.

ובן עד"ז אנו מבקשים כשם שהקב"ה אמר לאברהם אבינו "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום" אפילו שעדיין לא חטאו גזר עליהם שיעבוד קשה, כך אפילו שעדיין לא עשינו תשובה, אתה תבנה לנו בית המקדש, ואח"כ אנחנו נחזור בתשובה, כי קשה לנו עתה תחת היצה"ר ושיעבוד המלכויות.

כמה טעמים מדוע נקרא ליל הסדר

והנה הטעם שנקרא הלילה הקדוש הזה "ליל הסדר", ביאר הר"ק בעל ה"שפת אמת" מגו"ר זי"ע בשלשה אופנים: א. יציאת מצרים הרי היתה בחפזון בלי סדר ולמעלה מהכלים והדרגה של עם ישראל. ותפקיד ליל הסדר בכל דור הוא, לסדר דבר דבור על אופנו וליישב את סיפור יציאת מצרים בלבם של כל אחד ואחד ולהחזירו בלב האיברים... ב. ליל יציאת מצרים נקרא "ליל הסדר", כי בו נעשה 'סדר' בעולם, שכן כל זמן שהעם הנבחר הנקראים "בני בכורי ישראל" היו נתונים תחת השפלה שבאומות, היה העולם בלי סדר ראוי, בבחינת "שפחה כי תירש גבירתה", ויציאת מצרים החזירה את הסדר בעולם. וכן ענין ליל הסדר בכל הדורות הוא להעמיד את העולם ואת היהודי הפרטי על מקומו וכנו!.

ג. למרות שעניינו של לילה זה, הוא לפרסם את הניסים הגדולים שעשה הקב"ה לעם ישראל שהם ניסים "למעלה מן הסדר", עם זאת נקרא לילה זה "ליל הסדר", כי זה גופא החידוש של ליל זה, להורות שכל מציאותם של ישראל הוא למעלה מן הסדר והטבע, ולכן הניסים שנעשים להם אינם חריגים ושונים, אלא זה גופא הסדר שלהם. דהיינו שה"למעלה מן הסדר" הוא ה"סדר" שלהם!

ד. עוד טעם שנקרא לילה זה בשם ליל הסדר, היה מסביר הר"ק בעל ה"תפארת שלמה" זי"ע – מכיון שלילה זה הוא כל כך קדוש למעלה מהשגותינו, שלפי הפשט הפשוט אין אנו מבינים זאת, אלא רק לפי עניינים גבוהים ורמים. וידוע שהתורה נלמדת בד' דרכים "פרד"ס – פשט רמז דרש סוד. ואם אין אנו יודעים לפרש לילה זה לפי ה"פשט", אז חייבים לפרשו לפי שאר האפשרויות, ונשאר לנו רק "סדר", ולכן נקרא לילה זה "ליל הסדר".

"ליל שימורים" – הלילה הזה יש בו כח לתת שמירה על כל לילות השנה

פסח במילואה, פ"ה, סמ"ך, ח"ת, בגימטריה תרי"ג, שהנזהר בה ניצול כל השנה מכל חטא וכהבטחת הזוה"ק. ואמר הר"ק בעל ה"תפארת שלמה" זי"ע "ליל שימורים" – הלילה הזה יש בו כח לתת שמירה על כל לילות השנה, הן לשון רבים "שימורים", קאי על כל הלילות. וכך הוא הבטחה לעולם, שבכל ליל פסח, כבואם לאכול המצה והמרור, וכל הסדר, יזכו לעורר כן למעלה, להמשיך עליהם בחינת גילוי שכינה וקדושה של מעלה!...

דרוש הוצב להבות בענין י' המכות והניסים והנפלאות שנעשו ביום בו יצאו בני ישראל ביד רמה ממצרים

תאור ארץ מצרים לפני המכות

"בגן ה' כארץ מצרים" – אין לך מעולה בארצות יותר מארץ מצרים, ונמשלה לגן ה' (כתובות קיב). היאור עולה ומשקה אותה ואינה זקוקה למי גשמים, ארץ נאה המלאה אילנות וצמחיה ירוקה. מדינה עשירה כל כסף שבעולם הגיע למצרים בשנות הרעב ע"י יוסף, מפותחת ומבורכת ומלאה בתענוגי העולם. אימפריה שמולכת על כל העולם. מרובה באוכלוסין, בתיהם מתוקנים. תושביה עשירים בכסף וזהב ומקנה לרוב. נמצאים בה עם שלם של עבדים [מליונים] שמשרתים את האזרחים המצרים המכובדים והמפונקים, בכל מה שחפצים וללא שום הגבלה.

הפגישה בין משה ואהרן לפרעה בארמון המפואר שהיה לו ת' פתחים כנגד ת' כוחות טומאה

הקב"ה שלח את משה רבינו לפרעה שישלח את בני ישראל מארץ מצרים. ויש לדעת כי הכניסה לארמון של פרעה לא היתה דבר פשוט כלל, וניסים גדולים נעשו למשה ואהרן בכניסתם אל פרעה, וכמו שכתוב במדרש כי ארבע מאות פתחים היו לפלמין של פרעה כנגד ארבע מאות כוחות טומאה, ועל כל פתח ופתח אריות דובים נמרים וחיות רעות, ולא היתה שום בריה יכולה להכנס עד שמאכילים אותם בשר כדי שלא יזיקו, וכשבאו משה ואהרן נקבצו כולם וסבבו אותם והיו מלחכים רגליהם וליוו אותם עד שבאו לפני פרעה, ואותו יום היה יום הולדת לפרעה ובאו כל מלכי מזרח ומערב, וכשראו אותם נפל פחדם עליהם ואחו אותם זיע ורתת וחלחלה, והסירו פרעה וכל היושבים לפניו את כתריהם מעל ראשם, והשתחוו להם, ובאותה שעה נצרך פרעה לנקביו ונכנס לאחד החדרים שבתוך פלמין שלו ועשה צרכיו והקב"ה זימן י"ב עכברים והיו נושכים אותו מכל צד, וצעק צעקה גדולה, וכששמעו גדולי המלכים צעקתו ונכנסו לחדר וראו שעושה צרכיו ועכברים מנקבים בו, ונגלתה חרפתו לעיני כולם, כי היה עושה עצמו לאלוה כידוע. ואח"כ נתחזק ויצא וישב על כסאו ושאל למשה ואהרן מי אתם, מאין באתם, מי שלח אתכם אלי, ויאמרו אלהי העברים שלחנו אליך לאמר שלח עמי ויעבדוני, אמר להם פרעה, לא ידעתי את ה', מעולם לא שלח לי אגרת שלום, או דורון וכו'.

מדוע דוקא י"ב עכברים נשכו את פרעה

ופירש הרב "מגלה צפונות" שארבע מאות פתחים אלו הם כנגד ת' כוחות טומאה שיש לסטרא אחרא, כי שם היה מקום הס"א בסוד "והנה עשו בא ות' איש עמו", ולכן היו בפתחים כל מיני חיות רעות לחזק כח הס"א והטומאה להתגבר בכשפיו, כי פרעה היה ראש המכשפים, וכשבאו משה ואהרן נכנעו כל כוחות הטומאה והיו מלחכים רגליהם, להורות על השפלתם ועל הכנעתם, ומחמת כן כל מלכי מזרח ומערב נכנעו והוצרכו להסיר כתריהם ולהשתחוות להם, ואז נפל על פרעה פחד גדול והוצרך לנקביו, ושלח לו הקב"ה י"ב עכברים כנגד מה שעינה י"ב שבטים, וציערו אותו ונתגלה קלונו.

ופירש מו"ר הבא"ח זצוק"ל הטעם שדווקא עכברים, כי ידוע מה שכתב הרב הגאון חיד"א בשם המקובלים כי הס"א רוצה להניח אות כ' באותיות שלום כדי לעשות מכשול, וכן עשה פרעה לישראל במצרים שהיו יושבים בשלום עם המצרים והעביד אותם בעבודה קשה ועשה מכשול, לכן הביא לו עכברים כי ישראל נקראו עברי"ם והוא הניח כף בשלום, אז שם לו הקב"ה כ"ף בעברי"ם ונעשו עכברים ונשכו אותו.

מחלוקת אם מטה אהרן היה אותו מטה של משה

"וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין" (שמות ז, י) – בזהר (בפרשתנו דף כח ע"א) מבואר להדיא שמטה של אהרן לא היה מטהו של משה, ושני מטות נפרדים היו זו"ל הזהר בתרגום ואמרת אל אהרן קח את מטהך, מאי טעמא מטה אהרן ולא מטה משה, אלא אותו של משה היה קדוש יותר, כיון שנחלק בגן העליון בשם הקדוש, ולא רצה הקב"ה לטמא אותו באותם מטות של המכשפים, ולכן היה לאהרן מטה אחר ולא מטהו של משה.

ובן כתב החתם סופר (פרשת חקת, ד"ה קח, וד"ה ויקח), עיין שם. ובשו"ת 'צפנת פענח' (סימן קיט, אות ז, מהדורת ווארשא) כתב, דמטה של משה היה של אבן ספירנון, ומטה של אהרן היה של עץ.

אמנם במדרש שמות רבה (פכ"ו) מובא שמטה אהרן היה אותו המטה שעשה בו משה את האותות, וכשעשה בו אהרן נסים נקרא המטה על שמו 'מטה אהרן', וכשעשה בו משה נסים נקרא על שמו 'מטה משה'.

התינוקות התחפשו לתנינים

"ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלהטיהם כן" (שמות ז, יא) – דבר פלא כתב המלבי"ם ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלהטיהם כן, ובמה שלא אמר ויעשו גם הם כן, באר ההבדל בין מעשה אהרן ומעשיהם, שהם לא עשו תנינים בפעל רק עשו בלהטיהם, ר"ל בתחבולת אחיות עינים שעושה במהירות עד שמטעה את עין הרואה, ואיכות התחבולה באר במ"ש ויעשו גם הם חרטמי מצרים, ר"ל שהביאו עורות של תנינים מתים, והחרטומים היו תחת עור התנינים והתענעו תחתיהם עד שנדמה שהוא תנין חי מתענע ודולג ממקום למקום ופעל ויעשו מוסב על החכמים והמכשפים שהם עשו את חרטומי מצרים שיהיו לתנינים ע"י שהתעטפו בעור תנין, ובעת שהשליכו המטות באו החרטומים המעוטפים בעור תנין וחטפו המטה תחת עור התנין, ומרוב המהירות ואחיות עינים נדמה להרואים שמן המטה נתהוה תנין, ובמדרש אמר מיד שלח והביא תינוקות מן האסכולי שלהם ועשו אף הם כך, ויעשו גם הם חרטומי מצרים מהו גם, אפילו תינוקות של ד' וה' שנים קרא ועשו כן, ר"ל שתחת עור התנינים התעטפו תינוקות המלומדים באסכולי שלהם לזה לאחוז את העינים ולבא תחת המעטפה ולחטוף המטה ולרוץ כתנין חי עד שיתעה עין הרואה, ותינוקות אלה קרא בשם חרטומים שהיו מלומדים לזה, ובהם עשו החכמים והמכשפים את פעולתם, ומפרש שעשו כן בלהטיהם היינו באחיות עינים כלהט המבריק ומחשיך את העין וכו'. ויבלע מטה אהרן את מטותם וכו', ר"ל שבלע את החרטומים בעצמם, דהא החרטומים הם היו התנינים שהתעטפו בעור תנין, והם עם המטות נצפנו תחת העור, ומטה אהרן בלע את התנינים עם החרטומים והמטות הצפונים תחתם.

הקב"ה התעלל במצרים

ואיתא במדרש תהילים (קה) שהקב"ה שיחק בהם ודאג להשאיר שיריים מכל מכה כדי שיהא למכה הבאה על מה לחול, ולא די בכך אלא היו המכות נרשמים בגופן באותיות. וכל המכות ניתנו במידה ובמשקל לכל מצרי כפי רמת שעבודו בבנ"י (מ"ה). ובכל מכה היה בה גם מכת דבר, שע"י המכות מתו מצרים רבים, הם ומקניהם. וכל רפואה שמצאו למכה אחת היו מזיקות למכה אחרת, וניתנו מכות אלו דייקא כדי ללמד את בני"ש שלמות האמונה בו יתברך, וזאת ע"י המצרים שהם נרמו לבנ"י להתקלקל ממדרגתם העליונה שהיו בשעה שירדו לארצם, והקב"ה השאיר את פרעה קיים, וזאת למען הראות את כוחו יתברך, וכח הפורענות מהרשעים, ולספר שמו בכל בארץ ע"י פרעה האומר לא ידעתי את ה' וע"י בני"ש שבכל דור ודור כאו"א מעביר את מה שראו אבותינו לבנו ובן בנו, וזאת שיכירו את מציאותו יתברך ושאינן עוד מלבדו, ויתנו שבה והודאה על מעשה הנס.

דצ"ך עד"ש באח"ב

רבי יהודה היה נותן בהם (בעשר המכות) סימנים: "דצ"ך עד"ש באח"ב". ומקשים המפרשים מהי כוונת רבי יהודה בנתינת הסימנים הללו בראשי תיבות דווקא, ומה הוסיף לנו בחלוקת הסימנים בסדר זה. ובספר חיים של תורה מביא את הרמב"ם בהגהותיו על נוסח ההגדה (הנהגות מיימוניות סוף הלכות המין ומצה) שהביא בזה כמה פירושים מעניינים, ונביא כמה מהם:

א. אם נתבונן, נראה שסדר המכות וההתראות היו בצורה כזאת: "דס"ם" "צפרדע" – בהתראה לפני כן. "כנים" – בלא התראה. "ערוב" "דבר" – בהתראה. "שחין" – בלא התראה. "ברד" "ארבה" – בהתראה. "חושך" – בלא התראה. ואם כן, המכות מסודרות בסדר של שלש שלש, כי לכל שלוש היה סדר בפני עצמו ביחס לאופן ההתראה, כי שתיים בהתראה, והשלישית בלי התראה, וחוזר חלילה, לכן חילק כך רבי יהודה את המכות.

ב. הראב"ן פירש: דאם נתבונן היטב נראה, שהיו מכות שהיו "על ידי אהרן במטה", והיו מכות "על ידי משה שלא במטה", והיו מכות "על ידי משה במטה". ואלו הם: דצ"ך – על ידי אהרן במטה. עד"ש – על ידי משה שלא במטה. באח"ב – על ידי משה במטה. ולכך סימנם רבי יהודה בסדר הזה. (יוצא לנו א"כ, שגם פירושו זה של הראב"ן בנוי על זה שהמכות מסודרים בסדר של שלוש שלוש וכו', כי כל שלוש היו סדר בפני עצמו, אלא שהפירוש הקודם היה ביחס להתראה, ועכשיו נוסף ענין נוסף של תפקיד המטה, שהשתנה בכל סדר וסדר של סידרת המכות).

ג. רבי יהודה סידר את עשר המכות בראשי תיבות דווקא, היות שהפסוק לקמן בפרשת בשלח (פרק טו. פסוק נו) "כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" רומז על עשר המכות בראשי תיבות. כי תיבת "אשר" בנימטריא: תק"א (105) כמנין: "דצ"ך עד"ש באח"ב". וזהו פירוש הפסוק: "כל המחלה אשר" – בנימטריא 105 כמנין דצ"ך עד"ש באח"ב, "במצרים" – אותם שמתני והשארתני על מצרים, אבל "לא אשים עליך, כי אני ה' רופאך"...

ד. ריב"א פירש ענין נוסף: האותיות השלישיות שבסדר דצ"ך עד"ש באח"ב המה מכות "כנים", שחין, חושך. ושלושת המכות הללו היו משמשות כל אחת עם חברתה. כיצד, כמכת כנים היתה עיקר המכה – כנים, ונתלוו עמה גם חושך

ושחין, אלא שעיקר המכה היתה אז מכת כנים. ובמכת "שחין" היתה עיקר המכה – שחין, אלא שנתלו עמה גם כנים וחושך. ובמכת "חושך" היתה עיקר המכה – חושך, אלא שנתלו עמה גם כנים ושחין. ולכך סדרם רבי יהודה בסדר זה של שלוש תיבות, כי האותיות השלישיות שבכל תיבה ותיבה, יש להן שייכות זו עם זו וכרמוז הנ"ל. והוסיף שם, דאם תכתוב שלושת המכות זו על גב זו (במאוזן), יהיו גם (במאונך) האותיות הראשונות מן השלוש מכות "חשך". והאותיות השניות "שחין", והאותיות השלישיות "כנים", להורות לך שקשורות שלושת המכות זו בזו...
עשר מכות כנגד מה היו

במדרש (שמות רבה טו) איתא י' המכות – שהכה ה' במצרים היו כנגד י' נסיונות שעמד בהם אברהם אבינו ע"ה. ובמדרש הגדול יבואו י' מאמרות של י' המכות, ויפרעו מן המצרים שרצו לשעבד את בני ישראל שבעבורם נברא העולם בי' מאמרות. וי"א ש' המכות לשבר י' כוחות של מצרים שהם מכוונים כנגד י' כוחות הקדושה.

ממכת דם התעשרו עם ישראל

בא מצרי אל היהודי ושאל כמה עולה כוס מים,

"יש לנו כעת מבצע" – השיב היהודי – "ליטר וחצי עולה מאה וחמשים דולר, אך כל זה בתנאי שאתה קונה ששיה..."
המחיר היה מופקע לכל הדעות, אך למצרים לא היתה ברירה, היו מוכרחים לשתות ונאלצו לקנות מים מהיהודים.

עד שבא מצרי אחד ואמר: "המחיר מופקע, אי אפשר להמשיך ככה!"

אמר לו היהודי: "אין בעיה. אתה תלך להביא דם מהיאור, ואני בעד מחיר סמלי – מאה דולר – נוגע לך אפילו בחבית ומיד כל המים שבה נהפכים למים".

המצרי הסכים. רץ ליאור, שאב חבית מלאה מים ונשא אותה לארץ גושן. לכן "ונלאו מצרים", מחמת כובד המשא.

כשהגיע לארץ גושן נגש אל היהודי, שלם לו מאה דולר והדם נהפך למים.

המצרי בא לשתות את זה, ולמרבח הנועל התברר שהמים מלאים דגים מתיים, מדיפי ריח של רקבון... "זה מסריח! מקח טעות!" זעק המצרי. אמר היהודי: "מה פתאום מקח טעות אני את שלי עשיתי, נגנתי בדם, והוא אכן נהפך למים. אם אתה רוצה, לך ותביא דם טרי, בלי דגים מתיים. ואז – ויחפרו כל מצרים סביבת היאר מים לשתות", הם חפרו ומצאו דם טרי, נטול דגים, אותו הם נשאו על גבם לארץ גושן, ושוב, תמורת 'מחיר סמלי' נגעו היהודים בדם והפכוהו למים. כך העשירו אבותינו ממכת דם.

תיאור יציאת מצרים

בשנת ב' אלפים תמ"ח לבריאת העולם, בהודש ניסן הראוי ביותר לצאת בו לדרך בט"ו בו בחמישי בשבת בחצות היום יצאו בני ישראל ביד רמה – בראש גלוי ובקומה זקופה, כמלאת 400 שנה משנולד יצחק אבינו בט"ו בניסן, והוא 430 שנה מברית בין הבתרים שהיתה בט"ו בניסן. ביום שירדו למצרים, בדיוק כשהגיע השעה, יצאו בני ישראל ששים ריבוא שהם שש מאות אלף גברים חסר אחד ונצטרף ה' עמהם, ויחד עם הזקנים נשים וילדים הגיעו לכשני מליון נפש שיצאו לחרות עולם, ללא פחד ולא במהומה אלא בשמחה ובקומה זקופה. ויצאה עמהם השכינה וגם צבאות מלאכי השרת שרפים חיות אפנים ואבות העולם אברהם יצחק ויעקב והאמהות הקדושות וי"ב שבטים והם רואים את בניהם ושמחים ויש מעם ישראל שראו את האבות כמה הם מאושרים ושמחים, והשמיעו המלאכים קול שירות ותשבחות להקב"ה, והעיר ה' רוח בני ישראל השבורה מעוני השעבוד ושמעו שירת המלאכים ולא פרחו נשמתן, וכל הדרכים היו מעלים ריחות של רפואה ונכנסו לגופם ונתרפאו, והיו שמחים ורוחם נחה.

וגם פרעה וכל מצרים יצאו ללוותם, עם הממונים העליונים עליהם, וכל שרי העמים של מעלה ליוו אותם עד שיצאו ממצרים. וכיון שהצדיקים היו בטוחין שיעשה להם הקב"ה נסים ונכורות לפיכך נטלו תופים ומחולות בידם (מ' טו,

ט), והיו בני ישראל מרוממים ומשבחים את ה', ללא דאגה כלל ולא היו יראין משום אדם (רשב"ם שם)

וביציאתם נעשו כמה ניסים. א. משה רבנו דיבר לכל בני ישראל על מהלך היציאה וקולו התפשט בכל ארץ מצרים.

ב. בשעה אחת התקבצו כל בני ישראל מכל קצוות מצרים לרעמסס. ג. כל בני ישראל יצאו עם בצק, מכיון שלא הספיקו

לאפותו במצרים, כי גורשו ולא יכלו להתמהמה, ובצקו של אף אחד מהם לא החמיץ, נס עצום, והיו מניחין את הבצק על ראשם ונאפה להם מחמת חום השמש למצות. ד. על כל פתח משערי מצרים היתה צורה של חיה, וכשברח אדם ממצרים צורת החיה שבפתח וכל החיות ממינה היו צועקות, וכשיצאו בני ישראל יצאו בשער שהיה עליו צורת כלב ואעפ"כ שתקו, ועוד שהרי הכלבים עזי פנים הם ודרכם לנבוח כשרואים אנשים עם מקלות, ואעפ"כ שתקו לישראל וגם

לבהמותיהם הנהוגות בידי מצרים לא נבחו אלא למצרים לבדם נבחו. ה. עצם היציאה נס הוא, שהרי אילו לא הוציאנו ממצרים, עדיין היינו שם עבדים מושפלים בגופנו ובנפשנו ללא תורה וחירות כלל, ולא היינו יוצאים משם לעולם.

יצאו כולם עם כל מקניהם ורכושם ואפי' בהמה שהיה בה צפורן השייכת לישראל יצאו בעליה עמה. ומשה רבנו לקח את עצמות יוסף עמו, ועצמות בתיה בת פרעה (חמ"י) ואת עצי הארז שעקר יעקב אבינו מא"י (ב"ה, צד, ד) נטעם במצרים, והיו מוצנעים לצורך המשכן, ועמם הבריה התיכון. וכל שבט העלה נשיאו עמו (ראובן שמעון וכל השבטים) (ירושלמי פ"א ה"ז)

ובו ביום נאמרו לישראל ע"י משה רבנו מצוות זכירת יציאת מצרים בכל יום, קידוש בכורות באדם, ובבהמה טהורה, קדושת בכור החמור כנגד עם הדומה לחמור – מצרים, מצוות קידוש החודש, וניסן שהוא ראשון לחודשי השנה שיתלו כל החודשים בניסן זכרון ליציאת מצרים, פסח דורות, מצוות והגדת לבנך, ומצות תפילין לזכרון יציאת"מ, ולשעבוד מציאותו לה'.

אין לשער ואין לתאר גודל ההארה והשפע הנשפע עלינו בליל זה

שנינו בפרקי דר' אליעזר (פ"ב) שבליל הסדר נפתחין כל שערי שפע.

ואף מי שנולד במזל רע, אם מזלו קשה בבני – בצער גידול בנים וכדו'.

ואם בחי – מזלו קשה בענייני בריאות וכדו'.

ואם בממוני – שהיכן שמניח ידו נהפך כחומר חותם.

כל אחד ואחד יש לו להתפלל על זה בלילי פסח – ליל הסדר, ויפעל לשנות מזלו לטוב.

ומבאר בדרך משל לאחד שנתנוהו במקום המוקף חומה גבוהה ובצורה שאין ביכולתו לטפס ולצאת, ואין שום דרך שיוכל לצאת מאפילה לאורה זולתי בהתחכמות גדולה לעשות אפילו נקב אחד, אמנם, אחר שכבר ניקב הנקב בידו להכות בפטיש סביבות החור – להרחיבו, וכך יגיע לבסוף לשבר את כל החומה.

בלילה זה מתעלה כל הבריאה למעלה מהנהגת הטבע, וממילא ביד כל אחד לשנות את מזלו לטובה, ויש שרמוזו זאת ביחז' – לפי המנהג שעושים מצות 'עגולות', כי העולם הזה דומה לכדור העגול, ובשבירת המצה מרמזים שבלילה הזה יש בידינו בוח לשבור את ההנהגה הטבעית הנרמזת בדבר עגול, ולהתרומם מעל לדרך הטבע.

לילה כיום יאיר – גודל הקדושה הבאה עלינו בלילה הזה

איתא בזה"ק (ה"ב לה). 'ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקוב"ה, דכתיב (תהלים קלט יב) 'ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה' (אותו הלילה היה מאיר כיום בתקופת תמוז – שאורו אדיר וחזק, וראו הכל שהקב"ה

מעניש את המצריים)

ומבואר שם (ה"ב מ): שהקב"ה וכל הפמליא של מעלה יורדים לחזות בנועם זיו עבודת בני ישראל בלילה הזה (וע"ע ביפרי עין חיים' שער חג המצות פרק א ופרק ח), ונמצא שהאדם יושב בביתו לפני מלך מלכי המלכים פשוטו כמשמעו ממש, והקב"ה כביכול עומד על גביו.

בתי בני ישראל נהפכים בזה הלילה ל'בית המקדש' ממש

נוראות כתב הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע (דרשות לשב"ה תקס"ב ד"ה כי תבואו) דבתי בני ישראל נהפכים בזה הלילה ל'בית המקדש' ממש, בו נאמר 'מועט מחזיק את המרובה' – עומדים צופים ומשתחוים רוחים, ומעולם לא אמר אדם צר לי המקום.

כתב החיד"א: שבתפילת ערבית של ליל פסח יכוין בה מאוד, כי רבו מאוד רזין עלאין וסודות ואורות גדולים בשמים, ולגמור ההלל בבית הכנסת סודו רם ונישא. והלילה הזאת מאירה כשמש בצהרים בתוקף האורות העליונים, וע"כ

היצר הרע מחפש עילה להכנס, והתכם עיניו בראשו מוציא מצ'ה ומריבה וכעס וקפידה, ומכנים אהבה שמחה וויתור. וכתב עוד שזה הלילה היחיד כמו יום הכפורים.

דרוש בענין קדושת המצות

נפתח בדברי הזוה"ק שמשביר כמה חמור איסור אכילת חמץ שנכרת מן העולם ואין לו חלק לעולם הבא וז"ל:

אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, פְּתִיב (שמות יב) כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ, וּפְתִיב וּכְתוּב (שמות יג) לֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ אֲלָא דָא דְכַר וְדָא נֹקְבָא מַה הַטַּעַם רַבּוּי הַלְאוּיִן שִׁישׁ בְּאִיסוֹר אֲכִילַת חֶמֶץ, וּמְדוּעַ פַּעַם קוֹרָא לּוּ מַחְמֶצֶת וּפַעַם קוֹרָא לּוּ חֶמֶץ, אֲלָא חֶמֶץ הוּא הַזְכָּר שֶׁל הַקְּלִי וּמַחְמֶצֶת הִיא הַנִּקְבָּה שֶׁל הַקְּלִי. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֱלֶעָזָר בְּרִי, בְּדָא פְתִיב לֹא תֹאכְלוּ תִירַצַּת אֶת הַעֲנִינִי יִפֵּה אֲבָל עֲדִיין לְמַה בְּמַחְמֶצֶת כְּתוּב לֹא תֹאכְלוּ, לְשׁוֹן שֶׁל צִוּוּי וְאִזְהַרְהוּ, וּבְדָא פְתִיב לֹא יֵאָכֵל בְּחֶמֶץ כְּתוּב לֹא יֹאכַל, לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה, אֲמַאי לֹא פְתִיב לֹא תֹאכְלוּ מְדוּעַ לֹא כְּתוּב גַּם בְּחֶמֶץ לֹא תֹאכְלוּ, לְשׁוֹן צִוּוּי? אֲלָא נֹקְבָא דְאִיְהִי אֶסְמִינָא אֶרְחָקָא, בְּאַזְהָרָה וְדָאִי אֲלָא נֹק' דְקל' שֶׁהִיא מִפְתַּח בְּרַמְאוֹת לְבַנֵי אָדָם בְּדַרְכֵיהָ שֶׁל הַטּוֹמְאָה לְפַתּוֹת וּלְרַמּוֹת בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת הַטְּאִים, כִּי קל' הַנִּקְבָּה יוֹתֵר חֻזְקָה מֵהַזְכָּר, לְכֵן כְּתוּב בֵּה בְּאִזְהָרָה כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ, דְכַר דְאִיְהוּ אֶחֱיד בְּחֻטָּא דְדְבָרָיו יִתִּיר בְּבִקְשָׁה הַזְכָּר שֶׁל הַקְּלִי שֶׁהוּא נֶאֱחָז בְּחֻטָּא שֶׁל פְּתָרָה יוֹתֵר מִן הַנִּקְבָּה, לְכֵן הַאִיסוֹר חֶמֶץ שְׁבוּ בְלִשׁוֹן בְּקִשָּׁה. וְעַל דָּא פְתִיב לֹא יֵאָכֵל לֹא תֹאכְלוּ וְעַל זֶה כְּתוּב לֹא יֹאכַל בְּלִשׁוֹן בְּקִשָּׁה לֹא תֹאכְלוּ לְשׁוֹן צִוּוּי בְּנִקְבָּה.

אָמַר לִיָּה אַבָּא, וְהָא פְתִיב (דברים טו) לֹא תֹאכְל עָלְיוּ חֶמֶץ שֶׁאֵל ר' אֶלְעָזָר אֶת ר' שְׁמַעוֹן וְהָרִי שְׁנֵם זָכָר שֶׁהוּא "חֶמֶץ" כְּתוּב לְשׁוֹן אִזְהָרָה וְלֹא בְּקִשָּׁה. אָמַר לִיָּה, אֶסְמִי תִיבִין יִתִּירִין לִיקְרָא לִיקְרָבָנָא הַשִּׁיב לּוּ, הִירְבָּה הַכְּתוּב מִלִּים יִתְרוֹת כְּלוּמַר אִזְהָרוֹת וְלֹאִין מְרֻבִים לְכַבּוֹד הַקְּרַבָּן. וְכַתּוּב "לֹא תֹאכְל" כֵּאלִילוּ יֵשׁ אִזְהָרוֹת רַבּוֹת. וְהַעִיקָר הוּא שֶׁבְּפַעַם הַרְאִשׁוֹנָה אָמַר בְּלִשׁוֹן בְּקִשָּׁה וְאִח"כ לְכַבּוֹד הַקְּרַבָּן הָאֵרִיךְ בְּאִזְהָרוֹת, אֲכָל בְּקִשָּׁה אֲכָל אֲבָל בְּתַחִילָה כְּתוּב לֹא יֹאכַל לְהִרְאוֹת לָנוּ שֶׁהַזְכָּר פְּחוֹת טַמָּא וְקִשָּׁה מִן הַנִּקְבָּה. אֲכָל לְבַתֵּר בְּאַזְהָרָה אֲבָל אִח"כ בְּאִזְהָרָה, (לֹא תֹאכְלוּ, דְהוּא שֶׁהוּא הַמַּחְמֶצֶת) קְשִׁיָּא מִתְּרַוּוּיָהּ מַחְמֶצֶת קִשָּׁה מְשַׁנֵּהָם כְּלוּמַר מִשְׁאוֹר וְחֶמֶץ הִיא מַחְמֶצֶת כִּי מִילַת "מַחְמֶצֶת" קִשָּׁה מַחְמֶץ וְשֹׂאֵר. וְשׂוֹאֵל, מַאי טַעְמָא, בְּגִין דְרִיחָא דְמוֹתָא אִיתַּתְּפִין מַה הַטַּעַם שֶׁהוּא קִשָּׁה מְשַׁנֵּהָם? וּמְשִׁיב מִפְּנֵי שְׂרִיחַ שֶׁל מוֹת יֵשׁ בְּמַחְמֶצֶת וְהִיא כּוֹלֵלַת זָכָר וְנִקְבָּה. חֶמֶץ, דְכַר חֶמֶץ הוּא בּוֹכֵר. מַחְמֶצֶת, נֹקְבָא. רְגִלְיָהּ יוֹרְדוֹת מוֹת (מְשִׁלֵּי ה) מַחְמֶצֶת בְּנִקְבָּה שְׂרִיחָהּ יוֹרְדוֹת לְמִקּוֹם הַמוֹת קְרוּב לְקִלְפוֹת. וְזֶה נֹאמַר עַל הַקְּדוּשָׁה וּכ"ש בְּקל' שֶׁהִיא הַמוֹת עֲצֻמָּה, בְּרִישָׁא וְסִיפָא דְתִיבָה תְּשָׁכַח לָהּ בְּרִישָׁא הַתִּיבָה אוֹת מ' וּבְסוֹפָה אוֹת ת' תִּמְצָא שֶׁם אֶת הַמִּלָּה "מֵת" כֹּזֵה מַחְמֶצֶת. וּבְגִין דָּא מֵאֵן דְאֲכִיל חֶמֶץ בְּפֶסַח וּבְשִׁבִיל זֶה מִי שֶׁאוֹכֵל חֶמֶץ בְּפֶסַח, אִיְהִי אֶקְדִּימַת לִיָּה מוֹתָא הַנּוֹקְבָא דְקל' מְקַדִּימָה לּוּ אֶת הַמִּיתָה שֶׁהִיא בְּכַרְתָּ, וְלִינְדַע דְמִית הוּא בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְאִתִּי וְלִדְעַת שֶׁהוּא מֵת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְגַם נַפְשׁוֹ נִכְרַתָּ בְּעוֹלָם הַבָּא, וְר"ל שֶׁלֹּא תִתְנַלְגַּל נַפְשׁוֹ בְּגִלְגוֹל יִשְׂרָאֵל אֲלָא בְּבַהֲמָה וּבְגוּיִם עֲרִלִים, דְכְּתִיב (שמות יב) וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַזֵּאת לֹא חֵלֶק לְעוֹה"ב וְהָרִי הוּא כְּאוֹתָהּ בַּהֲמָה שְׁמַתָּה. עַד כֵּאֵן בִּיאַר חֶמֶץ וּמַחְמֶצֶת.

מעלת המצה שהיא מברחת החיצונים והמזיקים והוא מאכל של רפואה כי נלחמת עם המחלה ומציאה אותה מגופו של האדם וז"ל:

מַצָּה אֲמַאי מַצָּה שֶׁהִיא הַשְּׂכִינָה לְמַה הִיא נִקְרָאת בְּשֵׁם מַצָּה, אֲלָא הָכִי תְּגִינָן שְׂדֵי אֲלָא כֵךְ לְמַדְנֹ, הַמְּלָכוֹת נִקְרָאת פַּעֲמִים בְּשֵׁם שְׂדֵי כִי הִיא חוֹתֵם הַיְסוּד הַנִּקְרָא שְׂדֵי. וְאִמַר מְדוּעַ נִקְרָאת כֵךְ, בְּגִין דְאָמַר לְעוֹלָמוּ דִי דִיאָמַר לְצְרוֹתֵינוּ דִי בְשִׁבִיל שֶׁאִמַר הַקְּב"ה לְעוֹלָמוּ דִי וְהַעוֹלָם הוּא עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְהַמְּלָכוֹת הִיא סוֹף עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְיִאמַר שִׁיבְטַל מְעִלְיָנוּ כָּל הַצְּרוֹת וְהַגְּזִירוֹת. אוֹף הָכִי מַצָּה גַם כֵךְ מַצָּה מְדוּעַ נִקְרָאת הַמְּלָכוֹת מַצָּה, בְּגִין דְקָא מְשַׁדְדַת דְמִבְּרַחַת לְכָל סְטָרִין בִּישׁוּן וְעִבִיד קְטִיטָה בְּהוּ לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁדְדַת וּמְבַרִיחָה לְכָל הַחִיצוֹנִיִים הָרַעִים וְעוֹשָׂה מְרִיבָה בְּהֵם, כְּדִי לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, בְּגִינוּנָא דְשְׂדֵי דְמוֹנָה דְמִבְּרִיחַת לְשְׂדֵים וּמְזִיקִים דְתַרְעָא כַּעֲיִן שֵׁם שְׂדֵי בְּמוֹזָה שְׂמִבְרִיחַת אֶת הַשְּׂדֵים וְהַמְּזִיקִים מִשְׁעַר הַבַּיִת, אוֹף הָכִי אִיְהִי מִבְּרַחַת לֹון מְכָל מְשַׁבְּנֵי קְדִישָׁה כֵךְ גַם הַשְּׂכִינָה הִיא מְבַרִיחָה אוֹתָם מְכָל מְשַׁבְּנוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁלֹא יִהְיוּ שֵׁם, וְעִבִיד מְרִיבָה וְקְטִיטָה בְּהוּ וְעוֹשָׂה מְרִיבָה וְקְטִיטָה בְּנִיהֵם אֶחָד בְּשְׁנֵי וְהֵם פְּרוּדִים וְלִכְּן קִשָּׁה לְהֵם לְהוּיָק. בְּמָה דְאִתִּי אָמַר כְּמוֹ שְׂנַאמַר, (שמות יז) מִסָּה וּמְרִיבָה. עַל דָּא פְתִיב מַצָּה וְעַל זֶה כְּתוּב מַצָּה שְׂפִי מְרִיבָה. וְהָא מִסָּה בְּסִמְךָ אִיְהוּ וְהָרִי הַמִּילָה מִסָּה הִיא בְּס' וְלֹא בְצ' וְאִיךְ אִמַרְתָּ שְׂנַקְרָאת ע"ש מִסָּה וּמְרִיבָה, אֲלָא תְּרַגְּמוּ דְמִסָּה אִיְהוּ מְצוֹתָא אֲלָא הַתְּרַגּוּם שֶׁל הַמִּלָּה מִסָּה הוּא מְרִיבָה כִי הִיא נִלְחַמַת בְּס"א וּמְבַרִיחָה אוֹתָהּ.

ההבדל בין חמץ למצה

"חמץ" "מצה" בשתיים אותיות מ"ץ, וההבדל רק באות ה' ו-ה', הח' בראש חמץ וה' בסוף מצה בסוד ויהי ערב ויהי בוקר, ברישא השוכא ואח"כ נהורא. ואנחנו צריכים להפוך החושך לאור ע"י תשובה, תורה, ושמחה, אז החוטא נהפך לצדיק. וזה סוד שמחה אותיות שם ח"ה כאשר מתקנים את האותיות האלו ח' חמץ וה' דמצה ועושים חיבור. והרמז, אור בנימי' 207, חושך בנימי' 334 ושניהם ביחד גימ' 541 כמספר ישראל. וידוע כי היצה"ר נדמה כחוט השערה, וע"י שהאדם מתגבר עליו, שובר את הח' חמץ ונעשה אותיות מצה.

ימי הפסח שהם סוד פ"ה ס"ח בקדושה תיקון לפה וללשון ולחטא עץ הדעת

וכמו שאומר רשב"י, שחמץ ושאר מרמזים לזכר ונוק' הטמאים שהם מרכבת הטומאה היונקים מהקדושה. והמרכבה הזאת התחילה לגדול כאשר אדה"ר חטא בעץ הדעת טו"ר, אז נפלו ניצוצות לתוך הקלי'. וכן בכל יום ויום בעוונות הרבים, ע"י החטאים בולעים הקלי' עוד ניצוצות קדושה ואז גדלה המרכבה שלהם. ולכן יש שליטה לאומות עלינו עד שנברר ניצוצות הקדושה כי זה נותן להם חיות וכו'. ופלא הוא כי "עץ הדעת" עם האותיות בנימי' 645, בדיוק כמס' חמץ שאו"ר שהם הזו"ן דקלי' מרכבה הטמאה. ואברהם אבינו כידוע תיקן הרבה ניצוצות בסוד ואת הנפש אשר עשו בחרן, ובזכות זה אמר לו הקב"ה, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' ואח"כ יצאו ברכוש גדול שהוא ניצוצות הקדושה. וע"כ ציונו הקב"ה שבעה ימים להשבית חמץ ושאר כדי לבטל כח הנחש שעירב הרע בעולם ע"י לשון הרע. וע"כ הימים האלה הם שמירה מעולה לכל ימות השנה לביעור ולביטול זוהמת הנחש. וע"כ תמצא סך ימות השנה שס"ה פחות שבעה ימים דפסח שני"ח ימים בנימי' נח"ש. ולכן ימי הפסח שהם סוד פ"ה ס"ח בקדושה תיקון לפה וללשון ולחטא עץ הדעת, כי כאשר יתבטל הנחש יבוא המשיח, ואז והיה ה' למלך על כל הארץ, ה' מלך ה' ימלוך בנימי' משיח, (ולכן ישתדל בפרט בליל הסדר לשמור את פיו ולשונו מתחילת תפילת ערבית עד סוף ההגדה, ואפי' עד אחר תפילת שחרית).

עם ישראל עשו קרבן פסח בבית המקדש

והנה ידוע כי בליל פסח, האיר הקב"ה אור גדול ונפלא אתערותא דלעילא בלי איתערותא דלתתא בסוד דודי לי ואני לו, וכתוצאה מכך נדחו כל הס"א ונתעלו ישראל מעלה גדולה כמ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל שעם ישראל עשו את הפסח בבית המקדש, ובאותו לילה הופיע עליהם אור קדושת המקדש שמבטלת הקליפות. והרמז שרפת חמץ בנימי' 1118 שהוא כמס' שמע ישראל וכו'.

המצה נותנת לאדם קדושה גדולה ואור גדול לגופו ולנשמתו, כי גופו נעשה קודש ונשמתו קודש קדשים

הנה נודע כי חג הפסח שבו זכינו לצאת ממצרים נחשב כאילו "נולדנו מחדש", היות וכלל ישראל היו שרויים במ"ט שערי טומאה של מצרים, והגענו למצב שח"ו נתבטלנו מלהיות לעם, והוצרכנו להולד מחדש, והוא ההתחלה לקבלת התורה, והתחלנו להיות לעם ובנים ממש לקב"ה.

וכמו שביציאת מצרים נחשב כאילו נולדנו מחדש ועתה אנחנו ממש כקטן שנולד, כן נעשה בכל שנה ושנה בהגיע ליל הסדר נמצאים אנחנו כביכול במצב של לידה – לידת כלל ישראל, וכן בפרטיות כל יהודי נולד עתה מחדש, ומקבל כוחות חדשים למשך כל השנה כולה.

ולכן ציוו אותנו לאכול בימים הללו מצה שמורה, כי המצה היא רמז ליצר הטוב כנודע, והיא מיכלא דאסוותא (לחם של רפואה), מיכלא דמהימנותא (לחם של אמונה). ואם בימים הללו שהם ההתחלה של כל השנה והם היסוד של כל השנה שאנחנו נחשבים לקטן שנולד נשמר מן החמץ שהוא יצה"ר, א"כ כל השנה כולה נשמר מן היצר הרע, ונדבק אך ורק ביצר הטוב ולא נחטא. כי הזוה"ק אומר שהמצה נותנת לאדם קדושה גדולה ואור גדול לגופו ולנשמתו, כי גופו נעשה קודש ונשמתו קודש קדשים.

וכידוע חג הפסח הוא ראש השנה לרגלים, והוא רישא דכל גופא, דגופא בתר רישא גריר.

המצוה היחידה שבה אנחנו מעכלים לתוך גופינו את קדושת ה', היא מצוות אכילת מצה

והנה המצה עשויה מלחם ומים בלבד, ללא שום תבלין או שמן וכו', כי היא מראה שהאכילה היא רק מתוך עצם הרצון לחיות ולא לשם תענוגות, וכמו שכתב החתם סופר: המצוה היחידה שבה אנחנו מעכלים לתוך גופינו את קדושת ה', היא אכילת הקדשים בבית המקדש, וכיום זו היא מצוות אכילת מצה, לכן בעת האכילה יש להזהר מאד בקדושה, ובשמחה שזכינו לכך.

ה"בני יששכר" כותב: יש הבדל בין חמץ למצה, החמץ לאחר שהאופה סיים את עריכת הבצק ולאחר שהכניסו לתנור ומשך ידו ממנו תופח הלחם מעצמו ונעשה גדול יותר ממה שהיה לפני האפיה. מה שאין כן במצה אינה תופחת ואינה גדלה יותר ממה שהיתה לפני האפיה, לומר לך שפסח הוא בחי' "אתערותא דלעילא", בחג הפסח כל הפעולות וכל האורות לא מתבצעים על ידינו בהתעוררות שלנו, אלא הכל נעשה מאת השם יתברך, ומשפיע קדושה לאדם בלי הכנה מצידו.

וכך היא המצה, בלי הכנה, איך ששמנו אותה כך היא, ובכל זאת יש לה כח קדושה גדול מאד שמכניסה באדם רפואה ויצר הטוב ואמונה ועוד.

אמנם בכל זאת, אין לאדם לשבת באפס מעשה, לפני התקדש החג ולסמוך על כך, אלא יש להכין עצמו שיהיה כלי המחזיק ברכה, וכמו שכתב הרב "תפארת שלמה": "מצות תאכל במקום קדוש", כלומר שצריך להכין עצמו מטרם יבא החג הקדוש, לקיים מצות אכילת מצות במקום קדוש ע"י תשובה ומעש"מ, ואז נזכה לבחי' "בערב" תאכלו מצות, שדרשו על זה בערב לשון ערבות, שהמצות ערבים ומעיימים לחיך, ומצפים מתי יגיע הזמן שנזכה לאכול מהמצות של מצוה, ולכן נהגו לנשק המצה להראות החביבות הגדולה שיש לנו.

והנה "אכילת מצה בליל פסח" גי' "עת רצון" כי מתגלה המצח העליון ומבטל החמץ.

גם מצ"ה עולה במוכס"ז סוד השם הכתוב על המזוזה לשמירה מן המזיקים והטומאה לבל יכנסו אל הקודש פנימה ויגרמו אל החימוץ.

עוד זאת אדרוש שמצה כמספר מ"ט אלקיים שהוא מ"ט פעמים שם אלהיים העולה רמ"ה סוד הכתוב ובני ישראל יוצאים ביד רמ"ה היינו ביד בניסן ע"י המצ"ה שרומזת על רמ"ה ועיין למורינו ורבנו המהר"ש מאוסטרופולי זיע"א והיד בהגיון זה בלקוטי שושנים על המדרש הנ"ל עשה להם פרמה מפני המזיקים וצ"ל ולכן "משה בארץ מצרים" ס"ת מצה והם הסבה ליציאת מצרים ונרמזו בס"ת המעלה אתכם מארץ אבות מצה השומרות מכל מרעין בישין ולכן מכל צרה הצלני ר"ת מצה.

מסירות נפש על כזית מצה בליל הסדר

הרב אונגאר זי"ע היה מספר שבשנת תשל"ח הגיע אליו יהודי אחד מקהילתו וסיפר לפניו חלום נורא – שבעת שהותו באושוויץ מצא תלמיד חכם ועובד ה' גדול והתחזקו יחד בכל המצבים הקשים שעברו עליהם.

בהגיע ליל יו"ט ראשון של פסח תש"ה היו בידו [של מספר החלום] רצון עז להשיג כזית מצה, ועל כן מסר נפשו למצוא חיטים כשרים ולטווחם ולהשיג מים שלנו וכל דבר עלה ממש במסירות נפש, ואח"כ מצא תנור לאפותם, עד שממש בערב פסח עלה בידו ממש ב' כזית מצה, כמה שבירי מצות שהשיג כאמור במסירות נפש של אותם הימים, אשר יהיה כזית מצה למספר החלום, ואילו הכזית השני יהיה לידידו משכבר הימים,

וכמובן, שחשב שהשומר יגנוב ממנו את הכזית מצה על כן החביא בב' מקומות בבגדיו את המצה, כזית אחד במקום אחד ואילו את הכזית השני במקום אחר, והנה רק נכנס האיש לפתחי הגיטו וישאל אותו השומר צורר היהודים מה אתה מחביא בכליך, ומשש בבגדיו, ויקח ממנו את הכזית מצה האחד, ועדין שמח שלכל הפחות עברו יהיה לו כזית מצה,

אך כל ערב הפסח החתנן על נפשו ידיו התלמיד חכם והעובד ה' שיתן לו כזית מצה משברי מצותיו, וירא האיש שאינו יכול להיפטר מעימו, על כן אמר לו בא ונעשה פשרה, ואמר לו שאת כל שכר המצווה מותר הוא עבורו ובלבד שיתן לו הזכיה לקיים מצות ה' באכילת הכזית מצה, עד שנעתר ידיו לבקשתו ובאמת ידיו אכל בפועל את כזית מצה משברי מצותיו, במסירות נפש ממש, כיון שאם היו תופסים אותו עם הכזית מצה בידו היו הורגים אותו בייסורים קשים ונוראים שייחדו הדייטשן ימ"ש"ו ליהודים שתפסו בעת קיום מצוות. אך את שכר המצווה לא נתן לידידו התלמיד חכם בשום אופן,

כעבור קצת זמן עשה אותו תלמיד חכם עוד מעשה מצוה במסירות נפש, ואז תפסוהו הדייטשן ימ"ש"ו והרגוהו בייסורים קשים רח"ל שבועות מספר קודם סיום המלחמה.

והנה בהגיע שנת תשל"ח הגיע התלמיד חכם בחלום לידידו שמסר לו המצות ומסר לו סימנים שזה חלום אמת ואמר לו – הנה ל"ג שנים ממתין הוא כבר להתגלות אליו, כיון ששרוי הוא בהיכל גבוה מעל גבוה בגן עדן שאין יכול לתאר ולשער לו גודלו ותפארתו, בשכר שזכה להיפטר מן העולם על קידוש ה' ובשכר כל המסירות נפש ובשכר של ריבוי תורה ועבודה שזכה כמשך כל ימי חייו, אמנם השכר של הכזית מצה שאכל בליל הסדר תש"ה [שוויתר למספר

החלום] פעלם איהם אוים פון אלע זיימן (-חסר לו על כל צעד ושעל), אלא שעד היום לא קיבל רשות לרדת מהיכלו הגבוה בגן עדן לעולם התחתון אך עתה נתנו לו רשות להתגלות אליו ובכך מתחנן הוא לפניו שעכשיו יתן לו את שכר המצוה של הכוית מצה.

ובשעה שחלם זה פנה אל הרב של הקהילה שלו הרב אונגר זי"ע לדעת כדת מה לעשות והרב אונגאר השיב לו ברוב ענוותנותו שאין לו ידיעה בעניינים אלו אלא יפנה אל המאכנובקער רבי זי"ע שיפסוק שאלתו, והמאכנובקער רבי פסק - בזה "פסק נורא" שמרעיד כל נפש בשמוע אותו, וכך אמר, שבהיות שהתלמיד חכם נפטר כבר מן העולם ושוב אין יכול לקיים מצוות ולהוסיף זכויות, ולעומת זאת היהודי מספר החלום עדיין נמצא בחיים חיותו ואף זכה להעמיד צאצאים ודורות ובידו לקיים עוד מצוות ולהוסיף עוד זכויות, על כן ילך היהודי מספר החלום אל ארון קודש פתוח ויאמר שמוחל הוא לידידו התלמיד חכם ומחזיר לו שכר הכוית מצה.

ואכן היהודי מספר המעשה עשה כדברי המאכנובקער רבי זי"ע ונפנה אל עבר ארון קודש פתוח ואמר בבכיות גדולות שמוחל הוא לידידו התלמיד חכם שכר הכוית מצה, ולאחר מכן הגיע שוב התלמיד חכם אליו בחלום והודה לו על המתנה העצומה והנפלאה ששיגור אליו.

וזו לימוד גדול עבורינו, אשר עדין אנו יכולים בחיים לקיים כל כך הרבה מצוות וגם לזכות במתן שכרם לאין שיעור חטוף ואכול חטוף ושתה.

ועתה שמענו עוד הוספה חשובה להמעשה - שאותו תלמיד חכם ועובד ה' בהגיעו לאושוויץ, אזי ביום הראשון גזלו הימנו את כל משפחתו עם ב"ב וצאצאיו ונשרפו רח"ל על קידוש ה' ואותו השאירו לעבודה והוצרך להמתין שעות ארוכות להיכנס למחנה, ובהגיע הלילה אחר היום הקשה אמר התלמיד חכם לידידו [מספר החלום] לא למדתי עדיין כלום היום, ובהיות שידע הרבה מסכתות [ואולי אף כל הש"ס] בעל פה, קבע שיעור עם ידידו לחזור מדי לילה בלילה על מסכתות הש"ס, וזאת השיעור נמשך עד הלילה האחרון שלו עלי אדמות

וכאשר מתבוננים במעשה זו יש בזה לימוד נורא לכל איש ישראל, שכן מדברים כאן מבעל מדריגה עצום שכל חייו בכללות ושהותו באושוויץ בפרטות היה כל כולו תורה ועבודת ה' ומסירות נפש, וכל תיבה של תורה וכל מעשה מצוה שעשה באושוויץ היה כל כולו מסירות נפש, ועם כל זאת ציפה שלושים ושלוש שנה להתגלות לזה העולם ולקבל השכר של כוית מצה שלו באמרו אז שחסר לו על כל צעד ושעל.

ומזאת הלימוד לכל איש ישראל על כל עניני עבודת ה' בכללות ועל עניני שמירת הלשון בפרטות - כמה כל משהו התעלות מסייע לו לאדם באופן עצום ונשגב, עד שיעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכול לשער.

סך ימות השנה הם שס"ה פחות שבעת ימים הם שנ"ח, אותיות נח"ש. ואין הנחש שולט על מי ששומר ימי "הפה סח" ששבעת ימים סח בדברי תורה ואוכל מצה

המהר"ל מפראג זצ"ל שואל, הרי שם חג המצות שכתוב בתורה הוא על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, וצריך להבין בשביל חמש דקות שלא המתינו עם ישראל ולא הספיק בצקם להחמיץ נקבע שמו של החג "חג המצות", הרי הרבה ניסים ונפלאות היו לאבותינו במצרים, עשר מכות, מכת בכורות, קריעת ים סוף, ועוד ועוד, ומדוע דוקא חג המצות?

ותירץ שבאותם רגעים הראו והוכיחו את בטחונם בקב"ה. לכאורה יכולים לטעון אם המתנו מאתיים ועשר שנים, אם כן אפשר להמתין עוד מעט, עוד כמה דקות, פלא עצום! אף אחד מעם ישראל לא טען כן. וגולת הכותרת "וגם צדה לא עשו להם", עם ישראל נהג בתמימות, כי הם לא ידעו שהקב"ה יתן להם "מן" במדבר, והסכימו לצאת ללא אוכל וכו', וז"ש "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר" וכו', ולכן ע"ז נקרא שם "חג המצות" על שם שעם ישראל הלך בתמימות אחר ה' יתברך.

ועל כן ציונו ה' כשיצאנו ממצרים להשבית ולבער את החמץ ושאר כל שבעת ימים, כדי לבטל כל הנחש שערבב את הרע בעולם ע"י שדיבר לשה"ר על הקב"ה, כמ"ש "כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו" וכו' והימים הללו הם בחי' "מצה" שמורה לכל השנה, לביעור וביטול זוהמת הנחש.

וע"כ כתב רבינו האר"י ז"ל והביאו ר' אברהם אזולאי באור החמה ח"ב דף מ' וז"ל כל מי שישמור עצמו מכל מיני חימוץ במאכליו ומשתיו בימי הפסח ומדקדק בענין זה הרבה מאד, מובטח לו שלא יחטא כל השנה. וזה שאמרו רבותינו ז"ל "ושמרתם את המצות" אל תיקרי מצות אלא המצוות. ואפשר שבא לרמוז אם תשמרו את המצות מחימוץ כל שבעת

ימי הפסח אז תזכו לשמור כל המצוות כולם כל השנה כולה, ואז ממילא אין המאים ומובטח לו שלא יבוא המא על ידו כל השנה כולה.

הפטרת יו"ט א' של פסח

יהושע פרק ה פסוק ב' ופרק ו' פסוק א' ו-כו

ב **בַּעַת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֵל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת צָרִים** סכינים וחרבות חדים (ת"י) **וְשׁוּב מִלְּאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית** כי בליל צאתם ממצרים נמולו כל ישראל (רש"י), [ואמר לו ה' ליהושע חזור פעם אחר פעם במחנה למול ולצוות על המילה (רד"ק ע"ש) [[א]]: **וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צָרִים** סכינים חדים (מ"ז) **וַיִּמַּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵל גְּבַעַת הָעֵרְלוֹת** ונקרא על שם המאורע (מ"ד): **דַּוְּזָה הַדְּבָר** [ב] זו הסיבה **אֲשֶׁר** בגללה **מָלַ יְהוֹשֻׁעַ** לבד את **כָּל הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזֹּכְרִים** ולא מלו זה את זה, כי **כָּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה** שהיו כבר נימולים וראויים למול (מ"ד) **מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם**: ה **כִּי** רק מלים היו **כָּל הָעָם הַיֵּצֵאִים** ממצרים **וְכָל הָעָם הַיִּלְדִּים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם** לא מלו ולכן היה צריך למול אותם יהושע: **וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלַכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד תָּם כָּל הַגּוֹי** עד שתם ונגמר כל העם **אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם** ואם כן לא היה מי מהנימולים שימול אחרים (מ"ד), והטעם שלא נשאר מן היוצאים ממצרים הוא **אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּרְגְּלִים** **אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבַלְתִּי הֲרֹאֲתֶם אֶת הָאָרֶץ** **אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבוֹתָם לָתֵת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ**: ז **וְאֵת בְּנֵיהֶם** אשר הקים תחתם והעמיד אותם במקומם **אֲתֶם מָלַ יְהוֹשֻׁעַ כִּי עֵרְלִים הָיוּ** עד זמן ההוא (מ"ד) **כִּי לֹא מָלוּ אֹתָם בַּדֶּרֶךְ** מפני שלא נשבה רוח צפונית (רש"י לעיל ב'): **חַוִּיָּהי כַּאֲשֶׁר תִּמְנוּ** **כָּל הַגּוֹי לְהַמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם** במקומם **בַּמַּחֲנֶה עַד חֵיוֹתָם** עד שנרפאו והבריאו (מ"ז): **ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גְּלוֹתִי הַסִּירוֹתִי** (רש"י) **אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מֵעַלֵיכֶם** [ג] כי המצרים היו מחרפים אתכם ואומרים לכם גם אתם ערלים כמונו (מ"ד) **וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גְּלָגֹל** על שם "גלותי" שהוא לשון גלגול וסבוב (מ"ז) **עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגְלָגֹל וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח** קרבן פסח **בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב** אחר חצות היום קרוי ערב (מ"ד) **בְּעָרְבוֹת בְּמִישׁוֹר יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֵבוֹר** מתבואת ודגן **הָאָרֶץ** (מ"ז) **מִמַּחֲרַת יוֹם רִאשׁוֹן** של **הַפֶּסַח** לאחר הקרבת העומר (מ"ד) **מִצּוֹת וְקִלּוֹי** שבולים קלויים וצלוויים באש **בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה** בגופו של יום ולא בלילה

עיונים והארות

פניכם, כוכב אחד יש ששמו 'רעה' והוא סימן של דם, רואין אנו אותו עליכם במדבר, והוא שאמר משה במדבר (שמות לב, יב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם, והם אינם יודעים שהוא דם מילה, וכשמלו בימי יהושע ובא אותו הדם, הוסרה אותה החרפה שעדיין ערב רב שעלו עמם היו מונים להם, כך דרש ר' משה הדרשן: גלותי. הסירותי, כמו (תהלים קיט, כב) גל מעלי חרפה, (בראשית כט, י) ויגל את האבן (רש"י).

[א] ורבתינו אמרו שנית זו פריעת מילה שלא נתנה לאברהם אבינו (רש"י).

[ב] על ידי דבור מל אותם, אמר להם סבורים אתם לירש את הארץ ערלים, לא כך נאמר לאברהם (בראשית יז, ט) ואתה את בריתי תשמור וגו', (שם שם ח) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו (רש"י).

[ג] הסירותי את חרפת מצרים, שהיו אומרים ראו כי רעה נגד

שלפניו (מ"ז): יב וַיִּשְׁבֹּת וּפְסָק (ת"י) הַמֶּן מִמַּחֲרַת וּפְסָק הַמֶּן מִלִּירֵד, מכל מקום היו ניזונים בנס מהמן שבכליהם, וּבְאֲכָלָם מַעֲבֹר הָאָרֶץ וְלֹא הָיָה עוֹד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן לֶכֶן (מ"ד) וַיֵּאכְלוּ מִתְּבוֹאֹת אֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בַּהֵיֹוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ בַּגְּבוּל יְרִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנִגְדוֹ וְחָרְבוֹ שְׁלֹנֹפָה [חלוצה מתערה (מ"ז)] בְּיָדוֹ וַיִּלְךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אִתָּהּ הָאֵם לְעוֹזֵר לָנוּ אִם לְעָרִינוּ או באמת לעוזר לאויבנו (מ"ד): יד וַיֹּאמֶר לֹא באתי לעזור לאויבי ישראל כִּי אֲנִי שָׂר של ישראל שנקראים צָבָא יְהוָה (מ"ד) עֲתָה בָאתִי לעזורתך כי אין אדם יכול להלחם על יריחו ולתופשה ולהפיל החומה (רש"י) וַיַּפֵּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵי אֶרְצָהּ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ והנני לקיימם כעבד המקיים דברי האדון (מ"ד): טו וַיֹּאמֶר שָׂר צָבָא יְהוָה מלאך של ישראל הנקראים צבא ה', ומיכאל היה (רש"י) אֶל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל הַסֵּר וְחִלּוּץ (מ"ז) נַעֲלֶךְ מֵעַל רִגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אִתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא ומְהֵרָאֵי לְעֹמֵד עָלָיו יִחַף (מ"ד) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן:

פרק ו - א וַיְרִיחוּ סְנֵפֶת וּמִסְנֵפֶת ר"ל מעולם היתה סגורה בדלתים ובריח ועתה הוסיפו לחזק אותה ביותר בחומה דלתיים ובריח מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שבאו לצור עליה, וגם אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא כדי שאיש לא יראם את מבוא העיר (מ"ד): בז וַיְהִי יְהוָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוּ בְּכָל הָאָרֶץ שמו התפרסם בכל העולם:

הלכות ספירת העומר

מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר שנאמר (ויקרא כג, טו) "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה", ומצוה למנות הימים עם השבועות שנאמר (שם, טז) "תספרו חמשים יום"א.

א. כתוב בתורה: "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום", ודרשו חז"ל: וספרתם לכם – שתהיה ספירת העומר לכל אחד ואחד, דהיינו שכל אחד יספור לעצמו.

ב. כתוב בתורה: "וספרתם לכם ממחרת יום טוב ראשון של פסח שהוא יום שבתון, ולכן מצות עשה לספור ספירת העומר החל מליל ט"ז בניסן עד גמר שבעה שבועות וכו'".

ג. "שבע שבתות תמימות וכו'" – דרשו חז"ל – שצריך שיהיו השבועות תמימות, ולכן יזהר כל אדם לספור תיכף ומיד בצאת הכוכבים היות וכתוב תמימות וכו'ל, והואיל שצריך בלילה הראשון לספור תיכף בתחילת הלילה, הוא הדין בשאר הלילות, ובפרט שעל פי הסוד צריך לזהר לספור מיד וכו'.

ד. מצות ספירת העומר צריך לקיים אותה בעמידה שנאמר "שבעה שבעת תספור לך מהחל חרמש בקמה", ודרשו חכמינו ז"ל אל תקרי בקמה אלא בקומה, דהיינו בעמידה. ואם מנה מיושב יצא יד"חודו. וזקן או חולה שקשה להם לעמוד רשאים לספור העומר לכתחילה כשהם יושבים שכל שעת הדחק כדיעבד דמיוהו.

ה. קודם ספירת העומר יאמר לשם יהוד וכו', ובלילה הראשון קודם שיספור טוב שיאמר פרשת העומר מפרשת אמור, וידבר וכו' כי תבוא אל הארץ וכו' עד מנחה חדשה לה, ואחר כך יאמר פרק י' דמנחות, ר' ישמעאל אומר העומר וכו', כמובא במחזורים וכו'.

ו. כתב רבינו מהרש"ו בספר הכוונות: טוב לאדם לכוין בכו"ט ימים אלו לתקן כל אשר הטא בכל השבע ספירות, והמשל בזה – בהיותו בשבוע א' יכוין לתקן מה שפגם וחטא בספירת החסד, ובשבוע ב' מה שפגם וחטא בספירת הגבורה, ובשבוע ג' וכו' ע"כ. ועוד כתב: גם ראיתי למורי ז"ל שהיה מקפיד וזהיר לומר אחר ספירת העומר מזמור "למנצח וכו'".

אלהים יחננו ויברכנו" כולו מעומד (וטוב לאמרו בצורת המנורה), ולכוין בכל יום מן המ"ט ימים מתיבה אחת ממ"ט תיבות שיש בזה המזמור^[ז].

ו. צריך כל אדם להזהר מאד שאחר הברכה של העומר יאמר "הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו", היות ודברים אלו לצורך גדול נתקנו, כי על ידי כן נתקן איזה תיקון מבחינת אור הפנימי, כידוע ליודעי חן, ועל ידי הברכה עצמה אנו ממשיכים אור מקיף^[ח].

ז. בליל ראשון של ספירת העומר נוהגים ליקח כל אחד חתיכת מלח בעת הספירה וקודם אומרים סדר קרבן העומר ככתוב בסידורים וסדר זה עושים גם ביום^[ט].

ח. בליל שבעה לעומר צריך לומר "היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד", ואם שכח לומר שהם שבוע אחד אלא מנה ימים בלבד, יכול להמשיך לספור בשאר הימים עם ברכה^[י].

ט. אם שכח לברך ספירת העומר באחד מן הימים, סופר שאר הימים בלי ברכה, וזה דוקא אם דילג לגמרי, דהיינו שלא ספר לא בלילה ולא ביום^[יא]. אבל אם שכח לספור בלילה, יספור ביום בלי ברכה^[יב], ובשאר הלילות הולך וסופר עם ברכה^[יג].

י. אדם שמסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור שאר הימים עם ברכה, היות וזה ספק ספיקא^[יד]. ומי ששכח לגמרי, טוב שישמע הברכה מחבירו ויבקש ממנו שיכוין לפטור אותו^[טו].

יא. אדם ששואל את חבירו כמה ימי הספירה הלילה, יזהר חבירו לומר לו: אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו היום כך וכך ועדיין הוא לא ספר העומר, אינו יכול לחזור ולספור העומר עם ברכה^[טז], ונכון ליזהר בזה כבר משעת פלג המנחה^[יז].

יב. נשים פטורות ממצות ספירת העומר, ואם רצו לספור בלי ברכה – רשאות, והיותר טוב שלא יספרו כלל, מכיון שלפי הסוד אין לנשים לקיים מצות ספירת העומר^[יח].

יג. לפני שמברך צריך לדעת מקודם המספר של אותה הלילה, ולכתחילה לא יברך ויסמוך על מה ששומע מאחרים, דספירת ספק לאו שמה ספירה, ובדיעבד יצא^[יט].

יד. אונן שמתו מוטל לפניו, ולא ספר ספירת העומר לא בלילה ולא ביום, מכאן ולהבא יספור בלי ברכה. אמנם אם ביום לאחר קבורה ספר בלא ברכה, מכאן ולהבא יכול לספור כל לילה בברכה^[כ].

טו. אדם שבירך על ספירת העומר והיה בדעתו שהיום הוא למשל חמשה ימים לעומר, ובדיוק לפני שספר נזכר מיד שהיום ששה ימים לעומר, וסיים ששה ימים לעומר, אינו חוזר ומברך^[כא].

טז. מי שמנה בראשי תבות, כגון שאמר היום י"ז לעומר, יספור בלא ברכה באותו יום, ומכאן ואילך בברכה^[כב]. אמנם אם אמר לחבירו בליל ל"ג לעומר בא עימי הביתה ונשמחה ונלמד כיון שהיום הוא ל"ג לעומר, כיון שלא כיון לחשבון יכול לספור בברכה^[כג].

יז. קודם שקיעת החמה לא יאכל סעודה של יותר מכביצה פת (58 גרם) כל עוד שלא קיים מצות ספירת העומר. אמנם אם התחיל בסעודה קודם לכן, והגיע זמן ספירת העומר, אינו צריך להפסיק סעודתו, ויספור כשיסיים הסעודה, ולכן אותם הנוהגים להתפלל כר' יהודה מפלג המנחה ומסיימים ערבית קודם השקיעה, ועושין כן גם בלילי שבתות, ורוצים לבא לביתם ולקדש מיד, יכולים לקדש מיד ולאכול פת, רק יזהרו לאכול פחות מכביצה, וימתינו עד שיגיע זמן הספירה ויספרו, ואחר כך יגמרו סעודתם^[כד].

יח. בכל ימי העומר כשאומרים ברכת כהנים טוב לומר למנצח בנגינות בצורת המנורה, ויצליח בכל מעשיו ולא יהיה ניוזק כל אותו היום^[כה]. ומה טוב העושים תיקון כרת בכל ליל שישי של ימי הספירה בכל שבוע ושבוע, כלומר בכל יום שאומרים ששה ימים לעומר או שבוע וששה וכו'^[כו].

יט. נוהגים לקרות מסכת אבות ופרק קנין תורה בשבתות שבין פסח לעצרת, בכל שבת פרק אחד, היות ורוב ענייני המסכת הם זירונו על שמירת התורה והמצוות^[כז].

כ. נוהגים בכל תפוצות ספרד שלא לישא אשה בימי הספירה מפסח עד יום ל"ד בבוקר^[כח], מפני שבאותו זמן מתו עשרים וארבעה אלף תלמידי ר' עקיבא, ונהגו העם להתאבל עליהם ולהמנע משמחה^[כט]. והיות וביום ל"ד פסקו מלמות, מותרים לישא מאותו יום ואילך, ואחינו האשכנזים נהגו לערוך נישואין כבר ביום ל"ג לעומר^[ל].

כא. מותר לעשות אירוסין הנקראים תנאים בימי הספירה, אמנם לדבר הרשות אסור בהחלט בימי הספירה ולא, ובכל שמחה של מצוה הנעשים בימים אלו, כגון מילה ופדיון הבן ובר מצוה וסיום מסכת, מותר לשמוע שירי קודש המלווים בכלי נגינה ולא. ויש מחמירים ואוסרים בכלי תזמורת.

כב. נוהגים שלא להסתפר עד ל"ד בבוקר, אלא אם כן חל ל"ג לעומר בערב שבת שאז מסתפרין בו מפני כבוד השבת. ואחינו האשכנזים נהגו להסתפר ביום ל"ג לעומר ולא. אמנם לפי הסוד אין איסור הגילוח משום אבלות, אלא יש סוד בדבר שאין לגלח עד ערב שבועות, וכן ראוי לכל ירא שמים לנהוג כן, ואם חל ערב שבועות ביום שבת, מותר לגלח ביום מ"ח לעומר ולה.

כג. יש מקומות שנהגו שלא ללבוש שום בגד חדש שיש צורך לברך עליו שהחינו, ויש מקילין בזה, וטוב להזהר בזה ממידת הסידות. אמנם לברך שהחינו על פירות אפשר, ואין להחמיר בזה ולה.

כד. יום ל"ג בעומר יום פטירת רשב"י, ונהגו להרבות בשמחה ביום זה, ויש נוהגים לערוך לימוד מיוחד ביום זה כמו שסידר הרי"ח טוב, ומנהג יפה הוא. ויש נוהגים לעלות על קבר רשב"י במירון ולשמוח ולרקוד לכבוד התנא רשב"י, וזכות גדולה היא, אמנם במקום גילה שם תהא רעדה. ורבינו האר"י ז"ל העלה את בנו ועשה לו "חלקה" ביום ל"ג לעומר, וכן כיום נוהגים ביום זה לקחת הילדים הקטנים ולגלח שערות ראשם ולקיים מצות הנחת הפאות, ומנהג יפה הוא וזהו.

דרוש לספירת העומר

תיקון המידות

הנה עתה אנחנו נמצאים בימי הספירה שבהם עם ישראל עוסקים בכל שבת ושבת בלימוד פרקי אבות כדי לקנות מדות טובות לתקן את עצמינו כדי שנהיה כלים ראויים לקבלת התורה הקדושה.

ורבותינו אמרו לעולם יקנה האדם מנעלים לרגליו הסבירו זה ע"ד החסידות כי נעל מלשון מנעול לרגליו – "להרגליו", שצריך האדם לקשור ולנעול את הרגליו הרעים ולהסירם ממנו ולא להתשמש בהם עד שיעזוב אותם לגמרי. וכן הפוך אם יש לו הרגלים ומידות טובות יקנה להם מנעול שלא יברחו ממנו.

מעלת ימי ספירת העומר

הימים האלו ימי ספירת העומר ימים קדושים מאד מאד שכל יום ויום האדם קונה אור לנשמתו כתוב "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה" וספרתם מלשון ספיר ויהלום כאבן טובה שמלמשים אותה כן אנחנו מנקים ומלמשים את נשמתנו להאיר ע"י מצות הספירה את האור שמתנוצץ אותו יום. הקב"ה ציוה אותנו שצריך במוצאי יו"ט ראשון של פסח להקריב קרבן עומר והעומר עשירית האיפה והיה בא מן השעורים והיה נקצר במוצאי יו"ט אפי' שחל בשבת ולהביא אותו למקדש ולהכהב אותו באור ולנפות אותו ב"ג נפה ולהקריב ממנו קרבן "מנחת שעורים". למה דוקא שעורים? כי זה מאכל בהמה, כל זמן שעם ישראל לא קבלו את התורה נחשבים בהמה, אח"כ כשקבלנו את התורה כחג שבועות אנחנו מביאים שתי הלחם של "חטים" שזה מאכל של בני אדם ונחשבים אנחנו כבני אדם, ועכשיו עושים הכנה ליום מתן תורה וכל יום סופרים היום יום אחד לעומר וכן הלאה עד שאנחנו מגיעים ליום הגדול והקדוש יום המיועד מתן תורה.

למעשה כשאדם מחכה לחתונה הגדולה לשמחה הגדולה הוא סופר בצורה אחרת, משל אם יש חמישים יום הוא סופר עוד ארבעים ותשע יום, עוד ארבעים וחמש יום, עוד ארבעים יום עוד שלושים יום. למה אנחנו סופרים היום יום אחד, שני ימים, שלושה ימים. אלא צריך לדעת שכל יום ויום שאנחנו סופרים אדם קונה לעצמו עוד קדושה, עוד אור, א"כ עצם הספירה שאדם סופר כך וכך לעומר כל יום מקיים מצוה, והיא המטרה, כל יום היא מטרה וענין בפני עצמו, מפני שהוא מכין את עצמו לקבל את התורה, כשיצאנו ממצרים יצאנו מהטומאה אבל זה לא מספיק צריך להיות ראוי להיות כלי לקבל קדושה, ואיך נעשה את זה? ע"י שסופרים כל יום ספירת העומר, מוסיף אור ותעצמות בנשמתו ומכין את עצמו להיות כלי ומרכבה לשכינה.

"לפני מ"י אתם מטהרים ומי מטהר אתכם" מ"י זה חמישים שהוא יום חג שבועות. כל יום אתם מטהרים מוספים קדושה וטהרה, ו"מ"י יום החמישים מטהר אתכם זה יום חג השבועות שהוא שיא המעלה והאור הגדול, שזה הכתר העליון וזו זכות הכי גדולה שיש בעולם, כמ"ש הוזה"ק שהימים הללו הם כמו האשה שאינה טהורה שהיא סופרת שבעה ימים

נקיים להטהר לבעלה, כן עם ישראל צריכים לספור לא שבעה ימים, אלא שבעה שבועות כדי להיטהר ולזכך את נשמתם לטבול במקוה העליון. אבל האשה מספיק לה שבעה ימים שטובלת במקוה התחתונה, ולכן אומר הוזה"ק מי שהחסיר יום אחד ולא ספר לא ביום ולא בלילה, לית דין מסטרא דטהור, אם אדם לא ספר בלילה יכול לספור ביום בלא ברכה ומכאן יכול לברך. אם הפסיד גם ביום כבר לא יכול לברך. ולפי הוזהר זה חמור מאד, ועוד אומר הוזה"ק מילים חמורות לית הוא כדאי לקבל אורייתא אינו כדאי לקבל את התורה. ולמה? כי כל יום ויום אנחנו מכינים את עצמנו לקבל את התורה את המידות שלנו, השבוע הראשון אנחנו מתקנים את החסד, לא להיות אכזרי, ולעשות חסדים, שבוע שני מידת הגבורה, כל שבוע מידה אחרת.

ובתב החסיד רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שבכל יום מימי העומר יקבל כל אחד על עצמו להתעלות באחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, כפי שאמר לנו התנא באבות פ"ו, וביום הארבעים ותשע יהזור על כולן.

ולבן עתה צריך שנמסור עצמנו חזק ללימוד התורה, ולהסיר דעתנו מכל עניני העוה"ז, כדי שנזכה לכתרה של תורה.

ולבן בימים אלו נעסוק כמוסרים בספר "אבות", וכן בספר משלי, ובמ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, כדי שנזדכך לקבלת התורה, ונקנה אותה ע"י הלימוד והחזרות בקנין גמור ושלם.

וזה שנאמר "וספרתם לכם ממחרת השבת" כלומר לאחר ששבתה ועזבה אותנו הוזהמה של הטומאה הגדולה, עתה אפשר כבר לספור הימים להתקדש ולהכנס אל הקודש פנימה.

והנה מצות העומר מעלתה אדירה וגדולה, כי הדרך והמסלול לעלות דרכה במסילה העולה בית אל להגיע ולהשיג האורות הגדולים העליונים והחשובים דפרצוף הבינה העליונה והחכמה העליונה, ואז נזכה לקבלת התורה.

ועוד יש בה שמירה גדולה מרוחות רעות וממקרים רעים ואסונות, וכל מיני מלחמות ואסונות וכו', ר"ל.

ולבן בימים האלו אומר מו"ר הרש"ש זי"ע, הם נקראים ימי הקטנות ימי יניקה כמו שאדם נולד מחדש ומכין את עצמו לקבל מוחין גדולים כדי לקבל את התורה הקדושה, וכמ"ש "חנוך לנער ע"פ דרכו" איך שאדם מתנהג בימים האלו, כך מתנהג כל השנה, שבעת ימי הפסח הם היו ימים שאדם מבטל ממנו כל היצר הרע, שלא אוכל חמץ, אומרים המפרשים בשם רבנו האר"י מובטח לו שלא יזק כל השנה שלא יחטא, ולכן בימים הקדושים האלו צריכים לדעת איך להתנהג, ושישמור עצמו מכל הטא.

ותדעו לכם כמה מעלת העומר עצומה, וכמה פעמים ראינו איך שהעומר הציל את עם ישראל.

כתוב במדרש (ויק"ר כ"ח ר) ריש לקיש אמר: לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך כלומר שאינה אלא עשרון ומשל שעורים שהם מאכל בהמה בלבד... אמר רבי אבהו ורבי סימון ורבי יהושע בן לוי מצות העומר היא שעמדה להם בימי גדעון השופט, להנצל במלחמה מן המדינים שעמדו אז על ישראל לשלול ולהשחית את יבוליהם שבשדות בימי טרם קציר כמ"ש (שופטים ו' ג') "והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם ועלו עליהם וישחיתו את יבול הארץ עד בואך עזה ולא ישאירו מהיה בישראל ושה ושור וחמור"... ויזעקו בני ישראל אל ה'... ויבוא מלאך ה' וישב תחת אלה אשר בעפרה אשר ליואש אבי העזרי וגדעון בנו חובט חטים בנת להנים מפני מדין" (ומביא בעם לועז: יש מפרשים, שכיון שהיה הדבר ביום ב' של פסח והיינו בחול המועד לכן עשה שינוי שהיה חוטב תבואתו במקלות, שהדין הוא שאין קוצרים תבואה במועד ואפילו בדבר האבד, אלא ע"י שינוי, שאסור לדוש בפרות והוה שמבאר הכתוב שהיה "חובט חטים בנת להנים מפני מדין", ואי אפשר היה להניחם בשדה עד אחרי המועד לכן חבטם בנת. ואז נבחר גדעון להלחם מלחמת ישראל במדין) וממשיך התנ"ך (שם שם י"ט) "וגדעון בא ויעש גדי עיזים ואיפת קמח מצות, הבשר שם בסל והמרק שם בפרור ויוצא אליו אל תחת האלה ויגש" (ופרש"י: "למדנו שפסח היה, יום תנופת העומר" שע"כ הביא קמח מצות. אחרי כן יוצא גדעון בראש העם להלחם במדין ומתחיל תהליך בירור) (שם ו' א') "וישכם ירובעל הוא גדעון וכל העם אשר אתו ויחננו על עין חרוד, ומחנה מדין היה לו מצפון מגבעת המורה בעמק. ויאמר ה' אל גדעון רב העם אשר אתך מתתי את מדין בידם פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי. ועתה קרא נא באזני העם לאמר מי ירא וחרד ישוב ויצפור מהר הגלעד. וישב מן העם עשרים ושנים אלף ועשרת אלפים נשאר. ויאמר ה' אל גדעון עוד העם רב הורד אותם אל המים ואצרפנו לך שם והיה אשר אומר אליך זה לא ילך עמך הוא לא ילך. ויורד את העם אל המים, ויאמר ה' אל גדעון כל אשר ילוק בלשונו מן המים כאשר ילוק הכלב תציג אותו לבד וכל אשר יכרע על ברכיו לשתות, ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם שלוש מאות איש, וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות מים. ויאמר ה' אל גדעון בשלוש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדין בידך וכל העם ילכו איש למקומו".

ו"ז"ש במדרש שבזכות העומר ניצלו, כי כמו שהעומר היה בא עשרון מג' סאין דהיינו שהיה הרבה פסולת במנחה, והיו מנפים אותו בשלוש עשרה נפה כך גם בהצלה בימי גדעון שמשלושים ושתים אלף איש היתה לבסוף עם שלוש מאות איש שהיו נקיים כסולת, והספיקה זכותם של הנקיים להציל את ישראל מאויביהם הרבים).

ואז: "ויהי בלילה ההוא ויאמר אליו ה' קום רד במחנה כי נתתיו בידך, ואם ירא אתה לרדת רד אתה ופורה נערך אל המחנה... ויבוא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שעורים מתהפך... ויאמר אין זאת בלתי אם הרב גדעון בן יואש איש ישראל נתן האלהים בידו את מדין ואת כל המחנה. ויהי כשמוע גדעון את מספר החלום ואת שברו וישתחו וישב אל מחנה ישראל ויאמר קומו כי נתן ה' בידכם את מחנה מדין".

ובאמת לבסוף "ויכנע מדין לפני בני ישראל ולא יספו לשאת ראשם ותשקוט הארץ ארבעים שנה בימי גדעון", מהו "צליל לחם שעורים"? (שתרגמו "חררה" עוגה קלה ושטוחה צלוייה באש והיא תיבה אחת ויחידה בכל כתבי הקודש) רבנן אמרו: על שצלל עליהם אותו הדור (דהיינו נעשה צלול וריק) מן הצדיקים, ובזכות מה ניצולו בזכות לחם שעורים, ואיזו זו? מצות העומר (שהיה אותו הלילה ליל קציר העומר).

אמר רבי שמואל נחמן: מצות העומר היא שעמדה להם בזמן חזקיהו המלך כאשר רצה סנחריב לעלות ולהלחם בעם ישראל. ידוע הוא שחזקיהו המלך היה מלך צדיק, ושם בטחוננו בהקב"ה, ולא בצבא, בנשק ותחמושת, וכל תלמיד חכם שהיה פונש בו היה שמח בו מאד, ומנשקו ומחבקו.

באותם ימים היו ימי צער לישראל, כיון שבא סנחריב המלך הרשע וצר על ירושלים – אין יוצא ואין בא, ולא היה להם אוכל כפי צרכם, והיו אוכלים ומקציבים הלחם במדה והמים במסורה, כעין מה שהיה כאן בירושלים לפני עשרות שנים, שהיו ברעב, ואכלו לחם ומים ע"פ קצבה.

גם השמן היה יקר מאד ונתנהו במדה מועטה, המלך חזקיהו נתן הוראה לעבדיו, שיתנו ללומדי התורה שמן כפי צרכם, וכל מקום תורה או תפילה קיבלו את כל כמות השמן הצריכה להם ללימודם ותפילתם, ו"ז"ש הפסוק: "וחובל עול מפני שמן", עולו הכבוד של סנחריב חובל ונשבר מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובזמנו לא היה תינוק ותינוקת מדין ועד באר שבע שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה שהם הלכות קשות מאוד.

ובאותו הזמן עמד רבשקה, יהודי מומר שבגר בעמו, והלך עם סנחריב, ועמד על חומת ירושלים ע"פ צו סנחריב, ושאל בקול: במי אתם בוטחים בחזקיהו? והלא סנחריב מלך גדול ונורא, אשר כבש והרס כמה וכמה ממלכות, ועתה בא עם מליוני חייליו וחיילי המדינות שכבש, נגד ישראל, עמד רבשקה ונופף בידיו על חומת ירושלים ואמר להם רבשקה, הנה אם רק ירקו את רוקם עליכם – העיר תתמלא מים ויטבעו בה. כי מתחילה חשב שירושלים גדולה ורחבה היא, וכשראה את קומנה זילזל בה וחשב לכובשה בנקל. והוסיף ואמר לחזקיהו גם אם אני אתן לך סוסים ונשק להלחם אין לך בכלל מי שיודע לרכוב על סוס או להחזיק חרב ולהלחם הרי כולם לומדים תורה.

חזקיהו שצדיק היה, תלה בטחוננו בהקב"ה ונתן הוראה לבני ירושלים, כיון שהיה זה ליל פסח, שישחטו את קרבן פסח שה לבית אבות, ויחגגו את החג בשמחה ובדיצה, ויאמרו הלל להשם בשמחה רבה בתוף וכינור. וכולם עשו כן שמחו ושרו, והודו להשם, ואמרו את ההלל בהתלהבות רבה בעוז ותעצומות. ואח"כ הקרבו את קרבן העומר.

והנה רבשקה ראה את כל שמחתם וצהלתם, שאינם שמים על ליבם כלל למצור בו הם נתונים. אמר איזה עם נפלא זה, וירד וביקש מסנחריב שיעזבם הלילה, כי ראויים הם לנס, אך סנחריב מיאן לשמוע לקול רבשקה, והמשיך לצור על ירושלים.

באותו הלילה בא המלאך גבריאל והכה במחנה סנחריב, והרג בהם מאה שמונים וחמש אלף ראשי גייסות, לבד ממליוני חיילים שמתו שלא הוזכרו בפסוק, וכתב רבינו יוסף חיים הטעם דמתו ונשרפו מבפנים ונשארו שלמים מבחוץ בשביל שעם ישראל יכיר גודל הנס הגדול וכן להוכיח להם שהעיקר זה הנשמה שהיא התורה ולא הגוף הנגוף מה שזה גוף בלי נשמה] והנה סנחריב עם עוד ששה חיילים, שעליהם נאמר "נער יספרם". [פירושו: שלנער קטן קל לסמן אות ו' שהיא בקו אחד], ברח כל עוד נפשו בו ונשבע לנסרוך אלוהיו, [היה זה ע"ן מתיבת נח שעשאה סנחריב לו אלוה], שאם ינצל מרודפיו יזבח קרבן לאלוהיו – את שני בניו הדרמך ואשראצר, ולא ידע כי הם שומעים את נדרו, וכששמעו זאת שחטו את אביהם... כן יאבדו כל אויביך ה'.

ו"ז"ש (ישעיהו ל, לב) "היה כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח ה' עליו בתופים ובכנורות ובמלחמות תנופה נלחם בה" איזו תנופה? והרי חזקיהו לא נע ולא קם ללחום אלא המלאך הרגם? אלא תנופה זו מצות העומר שיש בה מצות תנופה, שמניפה הכהן לפני ה', וזכות מצוה זו נלחמה בסנחריב ובחילו.

ובן בזמן מרדכי היהודי עם המן הרשע אמר להם המן בזכות עשירית האיפה של העומר דחה עשרת אלפים כבר זהב. תראו מה זה מעשה הקרבנות, ואיזה זכות, לכן נשתדל חזק על ימי הספירה כי ימים אלה כותב הרמב"ן, ימים קדושים כמו חול המועד שיש להם מעלה מיוחדת וקדושים במעלתם, ולכן חזק חזק נשמור קדושתם ומעלתם, והם קצת ימי דין כמו ילד קטן שאלו ימי יניקה, ועולים לאט לאט מדרגה אחר מדרגה, ולכן יזהר שלא יחטא, ולא ילך למקומות מסוכנים, מלבד שהם ימי אבל, על תלמידי ר"ע שמתו מפסח ועד עצרת 24 אלף תלמידים שלא נהגו כבוד זה לזה ולכן צריך להשתדל בימים האלו באהבה ואחזה שלום ורעות.

לפני מי אתם מטהרים

ועתה בימים אלו אנחנו נמצאים בתוך קדושת ימי העומר, שהם מ"ט ימים כנגד חמשים שערי בינה דקדושה, וכל יום נכנסים ע"י האור הגדול של מצוות העומר לעוד שער אחד של קדושה, עד שביום שבועות-יום החמשים נזכה בס"ד להכנס לשער הנ"ל של הקדושה, אמנם צריך לידע כי כנגד נ"י שערים אלו ישנם גם נ"י שערי טומאה, והם נקראים טמ"א, גי' נ', ונ"י שערי קדושה נקראים מ"י, כמ"ש לפני מ"י אתם מטהרים, והקליפה לקחה אות י' של מ"י וחלקה אותה לשנים, אות ט' ואות א', ואז נהיה אותיות טמ"א. ואנחנו צריכים לבטל כח הטומאה, ע"י לימוד התורה, ובעיקר בלימוד הוזה"ק שהוא מסוגל מאד מאד לטהר את האדם בפרט בימינו אנו. וז"ש "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים" כלומר בימי העומר לפני שתגיעו ליום הגדול יום החמשים-מ"י, אז אתם מטהרים, ומ"י שהיא הבינה יום החמשים הוא מטהר אתכם.

וראה פלא באותיות אלף ב' וכו', יש שש פעמים אות פ'. כיצד, באות אלף' בסוף פ', כ"ף וכ"ף סופית, הרי שלש, אח"כ אות פ' עצמה ופ' סופית הרי חמש, וגם אות קו"ף הרי שש פעמים פ', גי' 480 כמנין פלונית, לרמוז כי מי שמשתמש בפה שלו לרעה ח"ו פלונית שולטת עליו. ואם שומר פיו ניצול ממנה, וראה עוד כי אם נחשבן האותיות עצמם באופן כזה, א' כ' ד' פ' ר' ק', גימ' א"ש, שאם ממשיך בדרכו אש אוכלתו ב"מ, אלא צריך להיות בבחי' ס'ע'פ'צ' ר"ת ס'וגר עי"ן פ'ה-צ'דיק.

וידוע כי כאשר נבנה בית המקדש הראשון וכן בהמ"ק השני היה יחוד גדול של קוב"ה ושכינתיה-יחוד הו"יה אדנות, והקליפות שהם ת' איש דעשו נפרדו ונתבטלו וירדו בנוקבא דתהומא רבא והיתה שמחה בכל העולמות כי הקדושה הגדולה שהייתה בבהמ"ק דחתה את כל החיצונים והקליפות.

וזה רמוז בתיבת ק-דו-ש ד"ו באמצע שמרמוז שהשכינה שכנה בבית המקדש והיה יחוד גדול קוב"ה. כי האות ד' רומזת לשכינה ואות ו' לקוב"ה, וז"ש "טב למיטב טן ד"ו" ואותיות ק-ש-נפרדות כי הם ת' כוחות של ס"א בסוד ת' איש של עשו.

וז"ש בגמ' (בכ"מ דף פ"ה ע"ב) "אסתרא בלגינא קיש קיש קריא" אסתרא - היא השכינה הקדושה שנקרא אסתרא שמסתרת. בלגינא - פי' בגלות. קיש קיש קריא - כלומר השכינה קורא קדוש קדוש כי עתה לאחר חורבן הבית השכינה בגלות ואין יחוד קוב"ה ולכן היא מבקשת את בנין בית המקדש בחינת קדו"ש כלומר שיהיה יחוד דקוב"ה הרמוזים באותיות ד"ו ואותיות ק-ש יהיו נפרדות ויכנעו ויתבטלו וירדו למטה למקום הקליפות. כלומר מבקשים שיבנה ביהמ"ק השלישי ועם ישראל ישכון לבטח.

וז"ש בירמיה (א' פסוק י"א) מה אתה רואה ירמיהו ואמר מקל שק"ד אני רואה. פי' כי בעוונותינו הרבים במקום שהיה בחי' קדו"ש נתחברו אותיות ק' ש' יחד ואות ו' עלתה ונשארה אות ד' לבדה שהיא השכינה אצל ק' וש' בסוד כי כפש"ע בינו לבין המוות" וזה סוד מקל שק"ד אני רואה, ואמר לו הטבת לראות כי ס"ת אברהם יצחק ישראל מק"ל כי זכות האבות הגן עליהם שהועיל המעט, ששפך חמתו על עצים והאבנים. וז"ש "אם ה' לא יבנה בית שוא שקד שומר" כלומר אם הקב"ה לא יבנה לנו בית מקדשינו ותפארתנו ונזכה לבחי' קדו"ש אז "שוא" שהוא הס"א שמכונה בשם שוא שק"ד נעשה עתה בחי' שק"ד במקום קדוש כדלעיל.

קדושת רשב"י

ועתה נבין ונשכיל איך זה שבדורו של רשב"י זיע"א היתה זכות גדולה שאפילו סוחרים שעוסקים במשא ומתן ידעו סודות התורה, ולא זו בלבד אלא אפי' הצפורים היו מצפצפות דברי תורה והבהמות הלכו על שתים כמו בני אדם, אלא כל זה מכח התורה הקדושה ובפרט מכח סודות התורה שנילה רשב"י והקדושה הגדולה שהיתה באותו זמן. וכן העיד רשב"י בזה"ק שבזכותו של אותו הדור יתקיים העולם עד ביאת משיח צדקנו, וכן אמר ר' אבא עד מלכא משיחא לא יהיה כדור הזה אשר רשב"י שרוי בתוכו.

והטעם הוא מכח קדושתו של רשב"י שהיה פרוש כנודע, שמיד אחר התונתו הסתגר בישיבתו של ר' עקיבא י"ג שנה, ואח"כ במערה י"ג שנה, והיה כל הזמן דבוק במחשבות טהורות בבוא יתברך ובתורה ובסודות עליונים וכו', ועי"כ מכח קדושתו זאת השפיע על כל אנשי דורו שכולם עזבו את עסקיהם וטעמו "כי טוב סחרה מסחר כסף" והיו מתעלים ומתעלים מעולל ועד יונק במעלות נשגבות בתורה ובקדושה וטהרה.

צא וראה מה העיר רשב"י לפני פטירתו-אני לדודי ודודי לי, כל הימים שהייתי בעולם הזה תשוקתי היתה אל הקב"ה "בלבד", וכמו שאמר כל ימי בחד קטרא אתקטנא ביה בקב"ה, כלומר בקשר אחד נתקשרתי עם הקב"ה, וכן ר' אלעזר וכל החברייא קדישא התקדשו בקדושה של מעלה, וכל תשוקתם היתה רק לה' יתברך.

וא"כ גם אנחנו צריכים לספוג קדושה ולילך אצל הרשב"י זיע"א, וללמוד שם בספר הזוה"ק ולעסוק בסודות התורה, ואז רשב"י ישפיע עלינו ג"כ קדושה ואור מכח לימוד התורה. ולא יאמר אדם מי אני שאזכה לקדושה, האם אוכל להגיע למעלות נשגבות אלו שהרי כבר נאמר בפרשתנו "קדושים תהיו לאלהיכם", וא"ת איך אוכל להיות קדוש, ממשיכה התורה ואומרת, כי קדוש אני ה' אלהיכם. וידוע שכל אחד מישראל הנשמה שלו חלק אלוה ממעל, ויש לו כביכול אור ממש מא"ס ב"ה ודרך אותו אור יכול להתעלות ולהתקדש. וז"ש כי קדוש אני ה'.

בא וראה מה אומר הזוה"ק (ח"ב ל"ח) באו ר' חייא ור' יוסי השתטחו לפניו ונשקו ידיו ובכו ואמרו החקיקות העליונות והתחתונות, זוקפים ראשם בגלגלך. [נ' שערי בינה שהם נקראים חקיקות שחקקה בהם החכמה זוקפים ראשם בזכותך, פ' מקבלים שפע והארה וקדושה בזכות תורתך.] עשה הקב"ה ירושלים של מטה כירושלים של מעלה, עשה חומות העיר הקדושה ושעריה. מי שבא לא יכול להכנס עד שלא יפתחו השערים, מי שעולה לא עולה עד שיתקנו מדרגות החומות, מי יכול לפתוח שערי העיר הקדושה, ומי יכול להתקין מדרגות החומות, זה רשב"י שהוא פותח שערי סודות החכמה, דהיינו שרשב"י בהקדמותיו פותח שערי חכמה, ומתריץ כל הקושיות שבתורה, כי רשב"י מקור החכמה והקדושה, כמו משה רבינו בדורו, לו לבד ניתן לגלות סודות התורה, ועל ידו זכו ישראל להשיג השגות ולהתקדש. והוא תיקן מדרגות עליונות. וכתוב "יראה כל זכורך את פני האדון ה'" זה רשב"י.

וראה את מעלתו של רשב"י שבזכות תורתו וקדושתו הקב"ה משפיע שפע גדול בעולמות העליונים והתחתונים לאין ערוך, וזה ר"ת הרשב"י יושפע ש'פע ר'ב ב'כל העולמות. וראה עוד בזה"ק ח"ג קלב: וכן דף קמ"ד.

והנה נודע מש"כ במדרש רבה שאדם הראשון נגזר עליו מיתה, כמ"ש כי ביום אכלך ממנו מות תמות. ובא ס"מ ליטול את נשמתו אמר לו הקב"ה הלווני נשמתו אלף שנים, ואני מוסר לך כל הנשמות שעתידיים לבוא וכך נשתעבדו כל הנשמות לס"מ. והנה לפי ההלכה הקדש מפקיע מידי שעבוד, לכן במתן תורה אמר הקב"ה למשה והתקדשתם והייתם קדושים, לתורה ולמצוות, ואז תצאו משעבוד הס"מ, וזה ש'אמר הקב"ה קדושים תהיו לאלהיכם, לשון ציווי חובה, מדוע, כדי שע"י החיבור בתורה ובקדושה תצאו מתחת שעבוד הס"מ.

מעלת הקדושה באה ע"י שיעשה כל מעשיו לשם שמים

הרב החפץ חיים אומר עצה איך אדם יקדש את עצמו - ע"י שיעשה את כל מעשיו לשם שמים, וגם המעשים הנשמיים כמו האכילה והשינה לעשות אותם לשם שמים כדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא ולא להנאת גופו, והגמ' (ברכות דף ס"ג.) אמרה 'איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה' - "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך" (משלי ג' ו'), וגם המשנה באבות (פ"ב מ"ב) אומרת 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים', וידוע מ"ש במדרש (ויקרא רבה פרשה ל"ר ג') על הלל הזקן שהלך למרחץ ואמר שהוא הולך לעשות עבודת ה' - שהרי הגוים שיש להם פסלים הם רוחצים אותם, וק"ו אנחנו שעובדים את ה' צריכים לנקות את הגוף לכבוד ה' יתברך שנהיה ראויים לעבוד אותו, וזה נקרא לעשות את כל המעשים לשם שמים - שגם בדברים הנשמיים לכוון בהם לשם שמים, וזהו דבר גדול ועצום וכמו שהגמ' אמרה ש'כל גופי תורה תלוין בה' - שהרי אם אדם זוכר את ה' בכל דרכיו ומעשיו ומכוון את מעשיו לפי זה נמצא שבמשך כל היממה הוא עובד את ה' בלי הפסקה, שלכאורה אם היו שואלים אותנו האם שייך לעבוד את ה' עשרים וארבע שעות ביממה? היינו אומרים שזה לא שייך - שהרי אדם לא יכול כל הזמן ללמוד ולעשות מצוות, הוא צריך לדאוג גם לצרכי הגוף לאכול ולישון וכו', אבל האמת היא לא כך - שאדם שעושה את כל מעשיו לשם שמים אז גם כשהוא עוסק בצרכי גופו זה נקרא שעוסק בעבודת ה', שהרי הוא לא אוכל או ישן בשביל הנאת הגוף אלא לשם שיהיה לו כח לעבודת ה' א"כ גם זה עבודת ה', וכמו שהלל אמר לתלמידיו שהרחיצה שלו היא עבודת ה' - בגלל שהוא עשה את זה לשם שמים.

מיעוט התאוות

והנה ישנם שלשה דברים בהם צריך מאד להגביר את הקדושה, והם: א-הבית. האדם חייב הוא ואשתו לבנות את ביתם בקדושה. ב-מ' ירחי לידה. האשה צריכה להקפיד בכל הדשי ההריון על הקדושה כדי שהעובר שלה יזכה

לקדושה. ג-שמונת ימי מילה. ע"י שמירת בקדושה בשמונת ימי המילה יוכה הילד לשמור ברית קודש. והנה שלשתם רמוזים באותיות ב"ת ט"ת ח"ת, כי ג' אותיות אלו בלבד מכל כ"ב אותיות התורה, מסתיימות באותיות י"ת-ג' קדוש, א"כ ב-הוא בנין הבית ט-ט' ירחי לידה, ואות ח-שמונת ימי מילה. שצריך בשלשתם קדושה והם רמוזים בר"ת טב"ח וז"ש בט"ח בה' ועשה טוב.

דרשו רבותינו על הפסוק "ויחי יעקב" אם אתה רוצה להיות בבחי' "ויחי" אתה צריך להיות בבחינת יעקב-שביטל עצמו מכל תאוות העוה"ז, כידוע שיעקב ועשו חלקו העולמות, ויעקב לקח את העוה"ב, וכמו שמוכר בגמרא ששאל אלכסנדר מוקדון את חכמי הנגב מה יעשה האדם ויחיה, אמרו לו ימית את עצמו מתאוות וכו', ושאל מה יעשה אדם וימות, אמרו לו יחיה את עצמו, ולך אחר התענוגים ולא יהיה פרוש וקדוש, ואז ב"מ ישנם ח"ו יסורים ומדת הדין שולטת. ובן דרשו על הפסוק "שובו שברו לנו מעט אוכל" פי' ויאמר אבינו שבשמים שובו בתשובה שלמה תפרשו ותקדשו עצמכם מן המותרות המרגילים ליצה"ר, וע"ז שברו לנו, לנ"ו גי' "אלהים" תזכו ע"י התשובה למתק ולשבר את מדת הדין, אבל התנאי הוא לכל זה מעט אוכל, למעט בתענוגי העוה"ז, ואפי' הכינו לו אוכל טעים וחשוב יאכל ממנו מעט, וימשוך ידו.

וראה בזה"ק בראשית דף כ"ב, כשהתחיל רשב"י לבאר את הפסוק ויאמר אלהים נעשה אדם וכו', נגלה אליהם סבא דסבין שרשב"י אמר שזה הקב"ה ושאל שאלות כמובא שם. ופלא פלאות כביכול קב"ה נגלה אליהם מרוב הקדושה הגדולה של רשב"י.

וידוע הקטע בשיר בר יוחאי "נעשה אדם נאמר בעבורך" כלומר כאשר הקב"ה אמר נעשה אדם התכוון על רשב"י זיע"א, כי האדם חשוב יותר מן המלאכים, כי נשמתו למעלה מעולם הבריאה והנשמה הזו תתלבש בגוף גשמי, ועי"ז יקשור העליונים עם התחתונים וישפיע שפע רב לעליונים ולתחתונים, דהיינו גם למלאכים וכמ"ש בזה"ק ח"ג קי"ו, ת"ח בשעתה דברא קב"ה לאדם עבד ליה בדיוקנא דעלאי ותתאי והוה כליל מכולא, והיה נהיר מסיפי עלמא עד סייפי עלמא, וכל זה כידוע לברר ניצוצי הקדושה להביא את העולם על תיקונו, וכ"ז ע"י הרשב"י זיע"א.

מעלת האחדות

בפרשה שמיני כתוב "ויקרבנו כל העדה - ויעמדו לפני ה'" אמרו רבותינו אם כל העדה מקרבים אחד את השני ומתקרבים ודואגים ומשתדלים אחד לשני ברוחניות ובגשמיות א"כ זוכים ל-ויעמדו לפני ה', עומדים הם לפני הקב"ה.

וז"ש "ויאמר משה זה הדבר אשר תעשו וירא אליכם כבוד ה'", כלומר אם זוכים לויקרבו כל העדה שנוצרה אחדות אמיתית בקרב שבטי ישראל בלב ובנפש זוכים "להשראת השכינה" א"כ אני מברך אתכם ויאמר משה זה הדבר אשר תעשו שתתנהגו תמיד בדרך זו שישריש ביניכם אהבה ואחוה ואז וירא עליכם כבוד ה' השראת השכינה בכל יום ויום.

האלשי"ך הקדוש מבאר את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך אני ה'" "אני" הוא אחד מע"ב שמות והוא שם של דין כמאמר הז"ל בכל מקום שאמר "ואני" הוא ובית דינו. וז"ש ואהבת לרעך כמוך - אז השם "ואני" שהוא דיין נעשה הו"ה חסד גמור. וזה מה שאומר התנא באבות אם אין אני לי, אם אין השם יתברך בבחי' כעס עלי ח"ו כלומר ששם "אני" לא שולט עלי ואין בי ח"ו דינים מלמעלה - אז אין שום בריה בעולם שיכולה להרע לי. "מי לי", וכן מ"י זה עולם הבינה חמשים שערי בינה הם לי הם לטובתי ומשם אני מקבל שפעי.

והנה תלמידי ר"ע הגמרא אומרת ביבמות ס"ב שהיו י"ב אלף זוגות תלמידים היו לו לר"ע וכו' לא כתוב עשרים וארבע אלף אלא י"ב אלף זוגות, ללמד שהצלחתם בתורה היתה אחד מכה השני ונהגו אחד בשני כזוגות ועזרו אחד לשני. אמנם מכיון שלא נהגו כבוד אחד לשני כדבעי, מתו.

ובפרשת ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן וכו' ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת. שואל רש"י למה דווקא עגל, הלא חטאת של כהן משיח הוא פר, אלא להודיע שכיפר לו הקב"ה על מעשה העגל.

והמתבונן יראה שיש כאן מדה כנגד מדה וכדברי הר"ן בדרשותיו שענין מדה כנגד מדה בא לעורר את האדם שימצא הדבר שקילקל בו וידע כיצד עליו לתקנו, וכן בא להוכיח לו על מה הוא מקבל שכר.

מסופר על החפץ חיים וצוק"ל כאשר היה בגיל שמונים ושלוש היה הלש מעט ושכב להתחזק נכנס אליו אחד מתלמידיו שהיה אהוב עליו הרבה והרב היה בעת רצון מיוחדת במינה ואמר לתלמיד שבא אליו "בבקשה פתח את פי" והתלמיד ההוא פחד לפתוח לחפץ חיים את הפה אבל הרב ביקש ובחוסר אונים היה מוכרח לפתוח הפה, וראה שיניים לבנות וצחורות ומסודרות כמו שצריך.

אמר לו החפץ חיים אמר תספור בבקשה כמה שיניים יש לי בפה ובלית ברירה ספר ומצא בדיוק 32 שיניים כולם שלמות וטובות. אמר לו החפץ חיים מעולם לא טפלתי בשיניים והם שלמות. אתה יודע למה, אמר הרב בחיך, כי אני שמרתי על הפה שהקב"ה נתן לי והקב"ה שמר על הפה שלי.

ומסופר על ר' חיים מוולאז'ין תלמיד הגר"א שהיה צריך לנסוע למקום רחוק ואמר לעגלון שיכין את העגלה עם הסוסים. אמנם מחמת חוסר ממון, הסוסים של הרב היו דקים ורזים מאוד שרואים בהם את העצמות ולפני הנסיעה נתנו להם לאכול שוב כדי שיוכלו לנסוע בנחת. באמצע הלילה הגיעו לאיזה מקום בעובי היער והנה הם רואים שם את המרכבה של הפריץ שהיא שוקעת בביצה גדולה וכל מה שעשה הפריץ להוציא את העגלה מן הביצה אינו יכול, באותו זמן ישן הרב, והעיר אותו העגלון שהפריץ תקוע האם לעזור לו, אמר לו בודאי. פנה הפריץ לרב ואמר לו שהוא כבר תקוע פה ארבע שעות ומה שעושה אינו יכול להוציא את המרכבה לכן אם תוכל לחבר הסוסים שלך ג"כ וכך הם יצליחו לחלץ את המרכבה. אמר לו הרב לא רק את הסוסים שלי נשים ואז נוכל להוציא אותם מן הביצה. אמר לו הפריץ איך הסוסים שלך יוציאו את המרכבה כרגע שהם כאלה רזים שרואים להם את העצמות, הרי לי סוסים שמנים פי שנים משלך, ואני נותן להם הרבה אוכל, אם הם לא הצליחו איך הסוסים שלך יצליחו, אולם הרב עמד על דעתו, ובלית ברירה הסכים הפריץ לבסוף וכך היה, חיבר את הסוסים של הרב בלבד, ומיד כשהעגלון היכה בהם יצאו הסוסים מהביצה. שאל הפריץ וכי אתה מכשף. השיב הרב הסוסים שלך אחד קנית מגרמניה אחד ממצרים, אחד מלוב, ואחד מרוסיה, וכאשר מכים אחד מהם הם צוחקים עליו ונותנים לו שהוא לבד יוציא את העגלה ואומרים נראה את הגרמני הזה וכו' אבל הסוסים שלי כולם אחים כאשר מרביצים לאחד מהם כואב לכולם ואז כולם יחד יכולים להוציא את העגלה מן הביצה.

לפני 75 שנה נודע לרב מבריסק שרוצים לגזור גזר דין מות על אחד היהודים יום למחרת כיפור. אמנם בשביל להניע לעיר הזאת צריך לנסוע יום קודם כיפור וגם ביום כיפור עצמו יום ולילה בלי להפסיק ואולי יגיעו בבוקר בשעת המשפט, ואז אולי יצליחו להציל אותו, ולא עוד אלא שלא מכירים אותו כלל, קרא הרב לאחד מתלמידיו אמר לו, אתה ביום כיפור הזה לא צם ולא מתפלל, בשביל הספק להציל נפש מישראל, וכך באמת עזב הכל ונסע ולא צם כיון ששמש היתה חזקה והיה חייב לשותות וכך נסע בלי להפסיק, והנה כשנכנס אותו אדם למשפט שמח השופט שאין לו סנגור ויכול להרגו, אך פתאום נכנס הרב, שאל אותו השופט מי אתה, אומר לו אני הסנגור של היהודי הזה, השופט התרגז שבא סנגור, ואמר כן אתם היהודים אומרים בגמ' "אדם כי ימות באוהל כל אשר באוהל יטמא" ואומרת הגמ' אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם, א"כ מה אנחנו בהמות?

אמר לו הרב אם היו אומרים אדוני השופט שיש איזה גוי רחוק שצריך עזרה ואתה לא מכיר אותו כלל וביום זה עתה עסוק מאוד והוא יום הכי חשוב לך, האם היית נוסע להציל ולדבר עליו, ענה השופט לא, בשום אופן. אמר לו הרב אני לא מכיר את האדם הזה ורק עכשיו אני רואה אותו וחללתי את יום כיפור שהוא היום החשוב ביותר לנו והתורה מעמידה את זה "אתם" קרויים אדם "כל ישראל ביהד-אדם אחד", כשכואב לחברי גם לי כואב, אבל הגויים כל אחד הוא אדם ואין להם אחדות אלא פירוד וזהו פירוש הפסוק וכו'.

היה פעם יהודי אחד שהיה לו חבר גוי אמר לו בא אראה לך מה ההבדל בין יהודים לגויים, איך היהודים מאוחדים והגויים מופרדים, אמר לו בא נראה, אמר לו תכניס אותי למסעדה, הכניס אותו, הלך קרא לבעל המסעדה כמה אתה מרוויח ביום אמר לו עשרת אלפים דולר, אמר לו קח ותביא לי את המסעדה ליום אמר אין לי בעיה. הכין היהודי אוכל שאין כמותו בעולם, הכניס לשם ששה גויים לאכול אמר להם אתם מקבלים היום אוכל הכי טעים, אתם רעבים, אמרו לו כן. אמר להם אתם יכולים לאכול אבל יש תנאי אחד, כאן אוכלים בכפות ומזלגות ארוכים מטר, ורק בהם אפשר לאכול ולא בשום דבר אחר, בבקשה אתם יכולים לאכול, אמרו ריח כזה טוב כדאי לנסות, וכל אחד נלחם שם כדי לאכול כי היה קשה לאכול והכל נפל על הרצפה והיו מלוכלכים ועד שהכניסו דבר לפה לקח הרבה זמן. לאחר מכן הכניסו ששה יהודים, אמר לו לך תראה מה הולך שם נכנס וראה שאכלו הכל והכל נקי ומסודר, שאל איך זה, אמר לו היהודים אחד האכיל את השני, זה נתן לזה לאכול וזה נתן לזה, אבל אצל הגוי גם כל אחד חושב רק על עצמו, ולא כעם ישראל שהם מאוחדים.